

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНО-ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, досвід, перспективи

**Матеріали науково-практичної конференції
бібліотек вищих закладів освіти
Хмельницького обласного методичного об'єднання**

20 квітня 2016 року

Редакційна колегія:

Мацей О. О., Молчанова С. А., Нечипорук О. С.

Головний редактор:

Айвазян О.Б., канд. іст. наук, голова обласного методичного об'єднання,
директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Матеріали подані в авторській редакції

Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. С. Нечипорук ; гол. ред. О. Б. Айвазян. - Хмельницький : НБ ХНУ, 2016.

Висвітлено питання просвітницької роботи бібліотек, спрямованої на формування у студентів патріотичної свідомості; діяльності бібліотек у сучасних умовах, а саме: використання електронних ресурсів, мультимедійних технологій; реклама книгозбірні, її ресурсів та послуг, презентація діяльності бібліотек в соціальних мережах; наповнення веб-сайтів бібліотек та сторінок на сайтах навчальних закладів; розвитку репозитаріїв; дослідження історії бібліотечної справи в Україні; діяльність регіонального відділення УБА та секції УБА «Університетські бібліотеки».

Видання призначено широкому загалу фахівців і студентам ВНЗ, які вивчають бібліотечну справу.

ЗМІСТ

Розділ I КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК

[Айвазян О.Б. Основні аспекти та орієнтири розвитку бібліотек ВНЗ Хмельниччини](#) .....

[Циганок О.М. Рекламна діяльність та позитивний імідж бібліотеки](#) .....

[Синиця Н.М. Бібліотеки в умовах змін: моделі функціонування та організаційна діяльність](#) .....

[Климчук Л.В. Веб-сайт як складова інформаційного забезпечення університету](#) .....

[Іванова Л.В. Просвітницька робота бібліотеки ВНЗ у світлі реалізації Концепції національного патріотичного виховання](#) .....

[Великосельська О.М. Культурно-просвітницька робота бібліотеки як основа створення інтелектуального та культурного середовища університету](#) .....

[Баланюк Т.М. Використання мультимедійних технологій в просвітницькій роботі бібліотеки](#) .....

[Куверіна А.П. Репрезентація діяльності бібліотеки в соціальних мережах](#) .....

[Двойнос Н.Ю. Просвітницька діяльність наукової бібліотеки Хмельницького університету управління та права](#) .....

[Молчанова С.А. Патріотичне виховання студентської молоді засобами бібліотеки](#) .....

Розділ II ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК У СУЧАСНИХ УМОВАХ

[Синиця Н.М. Роль УБА у підвищенні кваліфікації бібліотечних працівників](#) .....

[Лук'яничук І.М. Бібліотека вищого навчального закладу в умовах нового інформаційного суспільства](#) .....

[Козак Н.О. Удосконалення інформаційної діяльності бібліотеки ВНЗ](#) .....

[Соловійова Н.О. Науково-дослідна та науково-методична робота бібліотек ВНЗ](#) .....

[Молчанова С.А. Роль бібліотеки вищого навчального закладу у вихованні та психологічній підтримці студентів](#) .....

[Богачик О.В., Нетеча О.В. Читальний зал електронної бібліотеки - інформаційний осередок книгозбірні університету](#) .....

[Резнічук Л.В. Сучасний студент – користувач електронної бібліотеки](#) .....

[Грінішина І.І. Творча співпраця бібліотеки з кафедрами університету](#) .....

[Гончарова Л.В. Читальний зал історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історія і сьогодення](#) .....

[Ситник Л.В. Комплектування фондів як основа якісного обслуговування користувачів](#) .....

[Опря Т.М. Роль бібліотечно-бібліографічної роботи в ефективному використанні бібліотечного фонду](#) .....

[Литвиненко О.В. Інвентаризація бібліотечних фондів вищих навчальних закладів: вимоги та практика](#) .....

Розділ III ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

[Крючкова Н.Д. «Обзоры Подольской губернии» як джерело історії бібліотечної справи в Подільській губернії 90-х років XIX – початку XX ст.](#) .....

[Дурицька М.В. Архітектурні пам'ятки ПДАТУ в контексті історії подільського краю: процес становлення і розвитку](#) .....

[Дитинник Л.В. Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: від витоків до сьогодення](#) .....

[Залізняк О.С., Швець І.М. Газетна періодика Поділля в електронній базі відділу газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського](#) .....

[Крик Н.В. Діяльність бібліотечної комісії Київського товариства грамотності на Правобережній Україні у 1882-1908 рр.](#) .....

[ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ](#) .....

Основні аспекти та орієнтири розвитку бібліотек ВЗО Хмельниччини
(тези доповіді)

У статті дана характеристика сучасного стану бібліотечної справи в країні та регіоні, представлена модель бібліотеки майбутнього, охарактеризовано основні напрямки діяльності книгозбірень об'єднання на сучасному етапі з метою розробки стратегічної програми розвитку їх діяльності.

У сучасному суспільстві точаться дискусії щодо майбутнього публічних бібліотек, їх ролі в інформаційному суспільстві. Поряд з публічними книгозбірнями виникає низка питань і щодо подальшого розвитку бібліотек вищих навчальних закладів, яким наразі надано право в автономному режимі визначати основні напрямки діяльності бібліотеки, зміцнення та оптимізації її ресурсної бази, штату, структури, МТБ тощо. Вагомим інструментом втілення сучасного бачення ролі і місця бібліотеки є її стратегія розвитку. Саме для визначення шляхів подальшого удосконалення діяльності книгозбірень методичного об'єднання бібліотек ВЗО Хмельницької області у доповіді розглянуті наступні розділи.

1. Дано характеристику сучасних проблем та перспектив бібліотечної справи, у т.ч. й бібліотек вищів згіднозі «Стратегією розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року», подано інформацію щодо рейтингового оцінювання діяльності бібліотек України.
2. Здійснено аналіз основних статистичних показників роботи книгозбірень методичного об'єднання бібліотек ВЗО Хмельницької області та інших аспектів їх діяльності, визначено позитивні та негативні тенденції їх розвитку. Зокрема, до негативних факторів віднесено зменшення кількості читачів, недостатнє фінансування і, як наслідок, старіння МТБ, зміни у структурі книгозбірень, скорочення штатів, пониження соціальних стандартів бібліотечних фахівців, що не може не впливати на якість роботи з обслуговування користувачів. Серед позитивних тенденцій відзначено те, що бібліотеки продовжують виконувати всі свої функції, сприяють підвищенню якості навчання, що, у свою чергу, повинно поживавити відвідуваність бібліотек, у т.ч. й засобами інформаційно-масових та просвітницьких заходів, розвитку мережі віртуального обслуговування користувачів. Поміж позитиву слід відмітити і наявність фахівців, які засвоїли навички роботи з комп'ютерами, бібліотечними програмами, базами даних, представляють діяльність книгозбірень на сайтах університетів, у соціальних мережах, у виданнях та на конференціях. Відзначено зростання рівня наукової роботи бібліотек об'єднання, їх видавничої діяльності.
3. Представлено основні характеристики ідеальної моделі бібліотеки вишу, яка повинна стати відкритим простором для освіти, спілкування і дозвілля. Визначено її базові складові, а саме: ресурсна база, яка задовольнить усі напрямки підготовки фахівців; необмежений доступ до власних та світових ресурсів; вільний доступ до фондів або зона відкритого простору; комфортне середовище для спілкування, індивідуальної роботи з книгою, технічними засобами, які можна взяти напрокат, проведення масових заходів тощо. Особливо вказано на роль бібліотекаря в бібліотеці майбутнього, який вже сьогодні окрім фахових знань повинен добре володіти українською та іноземною

мовами, вміти працювати з програмними продуктами, в соціальних мережах, здійснювати наукові дослідження, виконувати дизайнерські та маркетингові функції, займатися видавничою діяльністю та багато іншого.

4. Виділено 5 основних напрямків у стратегічному розвитку книгозбірень, як наукових та просвітницьких осередків вишів: виховна робота, наукова діяльність, краєзнавство, робота з електронними ресурсами та кадри, окреслено перспективи їх розвитку, а також напрямки корпоративної співпраці книгозбірень з метою об'єднання електронних ресурсів бібліотек ВЗО, як, наприклад, Зведений електронний каталог бібліотек Хмельниччини, а у перспективі - створення зведеної краєзнавчої БД науковців Хмельниччини.
5. Представлено діяльність Української бібліотечної асоціації, її регіонального відділення у Хмельницькій області, розкрито основні напрямки її роботи, спрямовані на розвиток бібліотечної справи в Україні.

Наприкінці доповіді відзначено, що бібліотеки вишів наразі переходять на більш високий рівень розвитку, створюючи корпоративні електронні ресурси, роблять свій внесок в освітній процес, надаючи студентам і викладачам необхідну інформацію щодо ефективного використання електронних ресурсів, продуктів та послуг.

Циганок О.М.,
завідувач науковою бібліотекою
Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський

Рекламна діяльність та позитивний імідж бібліотеки

Розглянуто поняття «бібліотечний маркетинг» і «бібліотечна реклама». На прикладі роботи наукової бібліотеки ПДАТУ показані засоби і функції бібліотечної реклами.

Ключові слова: бібліотека, читання, реклама, маркетинг, масові заходи, книжкові виставки, імідж бібліотеки.

Головним орієнтиром у діяльності бібліотек вищих навчальних закладів, на сьогоднішній день, безперечно є новий Закон України «Про вищу освіту», в якому бібліотека зазначена одним з основних підрозділів ВНЗ. Виходячи з цього вона несе консолідовану відповідальність за професійне, якісне вирішення завдань інформаційного забезпечення науково-освітніх потреб професорсько-викладацького складу та студентів.

Наш час характеризується зменшенням цікавості до читання. Це проблема всіх бібліотек і в великих містах, і в маленьких селах.

Вже сьогодні вчені із західних країн, враховуючи все більший вплив віртуального світу на молодих людей та значне послаблення міжособистісних відносин, називають генерацію дітей, народжених після 2001 р. – «мовчазне покоління», «покоління Google».

Завдання бібліотеки зацікавити користувача, насамперед молодь, в книзі та читанні.

Чим же бібліотека може зацікавити сучасне молоде покоління? На думку бібліотекознавців сьогодні в першу чергу слід позиціонувати бібліотеки як території позитиву. В умовах, коли читачі масово перетворюються на віддалених користувачів, коли відбувається глобальне відчуження аудиторії від книги, бібліотекарі повинні винайти нову модель відносин «читач / користувач / - бібліотека».

Ми переживаємо складний етап історії нашої держави. Цей етап для молодого покоління створює ситуації соціальної втомленості. І саме в таких випадках бібліотека повинна приваблювати користувача атмосферою затишку та спокою, фундаментальністю та доступністю, безконфліктністю та креативністю.

Основне завдання бібліотек – розкриття своїх книжкових скарбів, з метою залучення користувачів, щоб книга стала основою здобуття ними знань.

Бібліотеки необхідні, перш за все, щоб отримувати знання та займатися самоосвітою. Вони потрібні всім: від дошкільнят до пенсіонерів, від звичайних студентів до іменитих учених. Адже, як відомо, хто володіє інформацією, той володіє світом.

З другої половини ХХ століття в світовій економічній практиці науково-інформаційна діяльність починає виокремлюватись в самостійний сектор – інформаційну індустрію. Вагомим елементом інформаційної індустрії стає маркетинг.

Маркетинг – явище складне, багатопланове, яке динамічно розвивається. Автор відомих книг про маркетинг американський вчений Філіп Котлер визначив маркетинг як «мистецтво і науку правильно вибирати цільовий ринок, залучати, зберігати та нарощувати кількість споживачів завдяки створенню у покупців впевненості, що він є найбільшою цінністю для компанії».

Якщо застосувати це визначення в бібліотечній практиці, то завдання бібліотекаря полягає в тому, щоб показати користувачеві що, на даний період часу, його інформаційні потреби – це першочергове завдання співробітника бібліотеки.

Там, де мова йде про обслуговування читачів, не повинно бути жодних дрібниць. Будь яка незадоволеність користувачів переноситься на оцінку діяльності бібліотеки в цілому.

В бібліотечному маркетингу одним з найдієвіших інструментів є реклама. Вона виконує різноманітні завдання: формує попит на ресурси та послуги, популяризує нові форми та методи роботи, сприяє поширенню популярності бібліотеки серед студентів і викладачів навчального закладу.

В Законі України «Про рекламу» зазначено: «Основними принципами рекламної діяльності є: законність, точність, достовірність, використання державної та інших мов відповідно до законодавства України, використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами моральної, фізичної або психічної шкоди». Ці принципи властиві і бібліотечній рекламі. Реклама в бібліотеці ведеться за допомогою інформування, переконання, нагадування

Ще декілька десятиліть тому поняття «бібліотечна реклама» було взагалі відсутнє в фаховій лексиці. А сьогодні реклама органічно увійшла в життя бібліотек. Реклама, на сучасному етапі, є інструментом за допомогою якого користувач знає все про бібліотеку, її довідково-пошуковий апарат, книжкові фонди. Реклама відтворює більш позитивний образ книгозбірні та її співробітників.

Що і як можна рекламувати в бібліотеці?

Бібліотека надає своїм користувачам інформаційні послуги та певний інформаційний продукт (книги, періодичні видання, бібліографічну інформацію тощо), щоб користувач звернув увагу, потрібна реклама.

Ціль реклами дуже проста: ознайомити потенційних користувачів з послугами які надає бібліотека і змусити їх ними скористатися. І якщо студент, або співробітник вишу збирає інформацію про бібліотеку, цікавиться її послугами, відвідує книгозбірню – мета досягнута. Завдяки рекламі бібліотека має ще одного користувача.

Реклама бібліотеки починається з приміщення в якому вона розташована. Бібліотеці Подільського Державного аграрно-технічного університету в цьому сенсі дуже пощастило. Бібліотека знаходиться в будівлі ХІХ століття. Довгий час це приміщення займала чоловіча духовна семінарія. Сама будівля з арочними коридорами та високими стелями викликає захват у відвідувачів.

Особливе місце в арсеналі засобів реклами в бібліотеці займають книжкові виставки. В бібліотеці ПДАТУ на всіх абонементних обслуговування та читальних залах діють тематичні, інформаційні, краєзнавчі виставки. Книжкові виставки є невід’ємною частиною інтер’єру бібліотеки.

Книжкова виставка в бібліотеці залишається ефективною формою зорової реклами літератури, яка має за мету поширення наукових та кращих художніх творів. Основними перевагами книжкових виставок є наочність та оперативність.

Організація будь-якої книжкової виставки має за мету викликати зацікавленість користувача до видань, які демонструються на виставці. Якщо цієї мети досягнуто, наступний логічний крок – збільшення попиту на книги.

Для кращого інформування про нові надходження до фонду нашої книгозбірні окрім виставок «Нові надходження», «Пропонуємо ознайомитись» подається інформація в «Інформаційних списках нових надходжень» та «Інформаційних листках». Це елемент наочної зовнішньої реклами. Інформаційні списки та інформаційні листки вивішуються на вуличному стенді, який розташовано поблизу корпусу, де знаходиться бібліотека.

Звичайно не можна не згадати книжкові виставки, які бібліотека готує до наукових конференцій, семінарів, практикумів, що проходять в університеті. Такий рекламний захід є ефективним способом оповіщення потенційних користувачів про наявність видань за темою заходу, а для бібліотеки – це нові читачі і збільшення книговидачі.

Бібліотечна реклама повинна скласти позитивний імідж бібліотеки, запевнити користувача в тому, що наші книжкові фонди та послуги задовольняють його інформаційні потреби.

Реклама повинна бути емоційною, яскравою, легко запам'ятовуватися, позитивні відчуття від неї переносяться на діяльність всієї бібліотеки. Тому співробітники бібліотеки ПДАТУ практикують виставки-інсталяції, де разом з друкованими виданнями виставляються цікаві тематичні предмети, що привертають увагу користувачів. Прикладом може слугувати виставка присвячена подіям Другої світової війни, на якій представлено ордени та медалі ветерана, флягу та каску часів війни. Молоді це цікаво, тому такі виставки завжди у центрі уваги студентства.

Звичайно є де розгулятися фантазії, коли створюються виставки краєзнавчого характеру. Це яскраві, колоритні покази, де друковані видання самі просяться в руки користувачів.

Щоб здивувати користувачів нашої НБ, працівники придумують незвичайні теми для книжкових виставок. Наприклад «Формат не має значення». Ця книжкова виставка демонструвала видання дуже малих і дуже великих форматів. Користувачі в захваті – реклама бібліотеки відбулася.

Періодично книгозбірня ПДАТУ влаштовує показ рідкісних видань зі своїх фондів, що також позитивно відбивається на іміджі бібліотеки, адже користувач впевнюється в фундаментальності й історичній глибині книжкових зібрань університетської бібліотеки.

Безперечно дієвим рекламним заходом з популяризації друкованих видань і послуг бібліотеки є тематичні масові заходи, як то: читацькі конференції, театралізовані літературні вечори, диспути, літературні вітальні, краєзнавчі експедиції тощо.

Одним із принципів просвітницької роботи є актуальність, незвичне трактування певних питань, що дозволяє підвищити зацікавленість читачів тією чи іншою темою.

На вибір певної форми популяризації літератури впливає практичний досвід бібліотекаря, його ерудованість, професійна підготовка, вміння зацікавити аудиторію.

Досвід просвітницької роботи в бібліотеці ПДАТУ свідчить, що більший ефект мають ті заходи в яких активну участь беруть читачі-студенти. Реклама фонду починається з етапу підготовки заходу. Студенти, які є учасниками цікавляться літературою за темою заходу, а знаходячи для себе щось нове і цікаве діляться своїми «відкриттями» з друзями таким чином залучаючи і їх до книгозбірні.

Величезне значення для бібліотеки має її сприятливий образ – імідж. У повсякденному житті бібліотеки паралельно існують три різні образи. Перший – це ідеальний імідж до якого бібліотека прагне. Він служить критерієм оцінки перспективних планів і поточних рішень. Другий – це дзеркальний імідж в якому відбиваються думки співробітників бібліотеки про її привабливість для користувачів, увага керівництва закладу до потреб книгозбірні. І третій образ – це реальний імідж, який характеризує дійсний стан речей. Імідж і реклама тісно пов'язані між собою.

Дієвим заходом формування позитивного іміджу бібліотеки в книгозбірні ПДАТУ стали «Дні відкритих дверей», які проводяться з нагоди Всеукраїнського Дня бібліотек. В бібліотеці це велика рекламна кампанія, яка включає оголошення, книжкові виставки, екскурсії бібліотекою, рекламу довідково-інформаційного апарату книгозбірні, читацькі конференції, круглі столи присвячені проблемам «бібліотека-користувач».

Найважливішими факторами, які впливають на імідж бібліотеки навчального закладу є забезпеченість якісною науковою та навчальною літературою, що відповідає вимогам освітнього процесу, доступність інформаційних ресурсів, оперативне і повне бібліотечно-бібліографічне обслуговування, комфортність отримання інформації. В наш час під комфортністю отримання інформації розуміють комп'ютеризовані читальні зали з виходом в Інтернет.

Імідж не є самоціллю. Займаючись його створенням, чи покращенням, ми маємо на увазі, що позитивний імідж нам потрібен для досягнення певних цілей, він допоможе зробити більш успішною і ефективною нашу діяльність.

В умовах інформатизації суспільства, звичайно, важливим доповненням до традиційних методів інформування про діяльність бібліотеки стає веб-сайт, або сторінка бібліотеки на веб-сайті навчального закладу. Сьогодні комп'ютерні мережі - популярний та ефективний канал розповсюдження рекламної інформації. Практикою доведено, що бібліотека повинна бути там де знаходиться її читач. А реалії є такими, що сучасний читач більше користується комп'ютером, аніж друкованими виданнями. Тому бібліотека повинна ставати сучасною і цікавою для користувача. В практику книгозбірень увійшли віртуальні книжкові виставки, електронні бібліотеки, електронні покажчики, віртуальні довідки, рекомендаційні списки літератури в електронному варіанті. Оперативний, дешевий і зручний канал розповсюдження реклами, подання різноманітної інформації про бібліотеку – електронна пошта.

Варто окремо відмітити, що позитивному іміджу бібліотеки сприяє реклама про її діяльність в засобах масової інформації. Статті в газеті або журналі, розповідь по радіо або телебаченню про масовий захід проведений в бібліотеці, чи цікаву книжкову виставку привертає до книгозбірні увагу потенційних користувачів.

Імідж бібліотеки створюють насамперед її співробітники. Вимоги користувача до бібліотекаря значно підвищились. В особі бібліотекаря читач бачить, насамперед, компетентного консультанта, аналітика, бібліографа. Бібліотекар-фахівець, на сьогодні, повинен володіти не тільки методикою і технологією обслуговування читачів, але й певними навичками визначення способу мислення користувача, його мотивів, інтересів. Потрібно виробити в себе позитивне ставлення до своєї праці, колег, читачів. Бути доброзичливими, уважними, терплячими, вміти зосереджуватись на потребах інших людей. Тому якісна фахова освіта, відповідний вимогам часу професійний рівень, систематичне підвищення кваліфікації, самоосвіта співробітників бібліотек стають головними рисами іміджу сучасного бібліотекаря.

Узагальнивши вище сказане можна зробити висновки:

- бібліотечна реклама повинна зацікавити користувача, подіяти на його інтелект або емоції;
- якщо реклама приваблює користувача емоційно, то для того щоб примусити його затримати на ній свою увагу вона повинна зацікавити його своїм змістом;
- не потрібно соромитися постійно нагадувати про себе при будь якій нагоді: в студентських аудиторіях, на наукових конференціях, зборах трудового колективу;
- унікальність бібліотечної реклами полягає в її швидкому і ефективному способі оповіщення. Реклама дозволяє самому вибирати зміст рекламного оповіщення і місце його розміщення;
- реклама здатна не тільки інформувати користувачів про бібліотеку, книги чи послуги, але й створити позитивний імідж книгозбірні.

Використана література

1. Бичко О.М. Особливості друкованої бібліотечної реклами / О.М.Бичко // Бібліотека в освітньому просторі: інформ. бюл. / МОНУ, ХНУ, Бібліотека.- Хмельницький, 2009.- №7.- С.17-26.
2. Бірюкова Т. Бібліотека – Освіта: наукова комунікація, інтеграція знань, методів, технологій / Тетяна Бірюкова, Ірина Компанієць // Вісник книжкової палати.- 2016.- №1.- С.33-37.
3. Про вищу освіту: Закон України: від 1.07.2014 р. №1556-VII
4. Про рекламу: Закон України: від 03.07.1996 р. №270/96 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради.- 1996.- №39.- Ст.182.
5. Соколова О. Бібліотечна реклама: різноманітність і дієвість / О.Соколова // Бібліотечна планета.- 2002.- №3.- С. 13-14.

Надія Синиця,
директор Хмельницької обласної
універсальної наукової бібліотеки,
голова Хмельницького обласного відділення УБА

Організація діяльності публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах: перші кроки оптимізації бібліотечної мережі

Якщо проаналізувати основні напрямки адміністративної реформи в Україні і останні важливі документи, які стосуються організації і розвитку бібліотек, викладених у «Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року» то видно, що мета у них одна – консолідація суспільства, підвищення якості життя, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання.

Впровадження адміністративної реформи наділяє територіальні громади більшими можливостями і правами, більшими ресурсами, дає змогу переходити на прямі відносини з державою у фінансових питаннях, самостійно, за рахунок власних ресурсів вирішувати питання місцевого значення.

Бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як центр формування інформаційних мотивів для громади, як соціокультурний центр і т.д.

Разом з тим децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек, впливає як на їх внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад, дає можливість створити бібліотеки, які б повністю відповідали потребам громади, адже мережа бібліотек в населених пунктах спроможної територіальної громади буде розвиватись так, як вирішить сама громада, вони фінансуватимуться з місцевого бюджету, а разом з тим громада нестиме відповідальність за їх організацію та діяльність.

Відповідно до Закону «Про добровільне об'єднання громадян» якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання. Тому важливим при реорганізації бібліотек та

формуванні нової мережі є дотримання соціальних стандартів, дотримання прав населення на отримання бібліотечних соціальних послуг, а також дотримання соціальних і трудових прав працівників. Разом з тим всі рішення ОТГ мають базуватися на основах економічної доцільності та соціального ефекту.

У процесі організації бібліотек в об'єднаних територіальних громадах потрібно дотримуватись узгоджень законодавства України у сфері адміністративної реформи та законодавства України у сфері культури та бібліотечної справи.

На сьогодні законодавством у сфері культури не прописано повноваження об'єднаних територіальних громад стосовно управління бібліотеками. Єдиним документом, щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах ОТГ є «Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад», розроблені Національною парламентською бібліотекою. Велику допомогу у практичному вирішенні конкретних питань дають фахівці науково-методичного відділу НПБУ у розділі «Бібліотечному фахівцю».

Перші кроки по організації бібліотек в об'єднаних територіальних громадах зроблено на Хмельниччині. В області створено 22 об'єднаних територіальних громади – три міських, десять селищних та дев'ять сільських. До ОТГ увійшло 267 публічних бібліотек, що становить 24% від їх загальної кількості. До сільських ОТГ увійшли 73 бібліотеки, до селищних -138 бібліотек, до міських - 56 бібліотек.

В області публічні бібліотеки ОТГ створюються за різними моделями організації.

Так Старосинявська селищна територіальна громада увібрала в себе всі 45 населених пунктів району (один район – одна громада). До об'єднання у районі діяла ЦБС. Рішенням сесії селищної ради ЦБС було передано із спільної комунальної власності територіальних громад району у власність селищної ради, затверджено Статут. Мережа, штат, організація бібліотечної справи не змінились.

У Новоушицькому районі до ОТГ не увійшло 2 сільських ради, але залишилась централізована бібліотечна система, яка забезпечує всі організаційні та технологічні функції усіх бібліотек.

У районах, які до реформи були децентралізовані районна бібліотека утримується за рахунок районного бюджету і виконує методичну та інші функції (обробка фондів, каталогізація тощо) для усіх публічних бібліотек району, в т. числі і бібліотек ОТГ.

Однією з проблем є те, що чітко не визначено правонаступності головної бібліотеки району як методичного координаційного центру для публічних бібліотек ОТГ на період до завершення адміністративної реформи, адже у новостворених громадах, які утворились не на базі районів, публічні бібліотеки ОТГ не мають ні належної матеріальної бази ні достатнього кадрового потенціалу. У трьох районах області районні бібліотеки реорганізовані у публічні бібліотеки громад. У ОТГ створені відділи (сектори) культури, а організаційне керівництво бібліотеками, які не увійшли до ОТГ покладено на фахівців відділу освіти, культури, молоді та спорту райдержадміністрації. Зараз спільно з головами територіальних громад, відділами культури розробляються договори на співробітництво громад у формі делегування окремих завдань у бібліотечній діяльності (підвищення кваліфікації, методичне забезпечення, організація фондів, розподіл літератури за Державними програмами) тощо.

Для належної організації функціонування бібліотек, розміщених на території новоутворених громад необхідно у межах чинного законодавства здійснити ряд завдань:

здійснити передачу бібліотек з комунальної власності районних рад до власності ОТГ;

внести зміни у штатні розписи та структуру, затвердити Статут, провести юридичну реєстрацію;
внести зміни до базової мережі;
врегулювати трудові відносини з працівниками бібліотек;
розробити та забезпечити організацію внутрішніх технологічних процесів публічних бібліотек ОТГ.

На сьогодні зроблено лише перші кроки організації бібліотек в ОТГ, є багато питань правового характеру. Тому необхідно внести зміни до законодавчих документів, затвердити нові мінімальні соціальні нормативи забезпечення публічними бібліотеками, розробити та реалізувати Програми, задекларовані у Стратегії розвитку бібліотечної справи, що сприятиме якісним змінам у бібліотеках з метою надання жителям рівного доступу до інформації, змін і культурного надбання.

Надія Синиця,
директор Хмельницької обласної
універсальної наукової бібліотеки,
Член Президії ВГО УБА,
Голова Хмельницького обласного відділення УБА

УДК 004.738.1:027.53.021

Климчук Л. В., к.і.н.,
директор бібліотеки Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,

Веб-сайт бібліотеки як складова інформаційного забезпечення університету

Проаналізовано структуру оновленого веб-сайту бібліотеки університету та висвітлено рейтинг сайту у вебометричному дослідженні. Розглянуто використання соціальної мережі «ВКонтакте» для популяризації діяльності та фондів бібліотеки.

Ключові слова: веб-сайт, бібліотека університету, соціальні мережі, контент веб-сайту, вебометричний рейтинг.

Інтенсивне впровадження технологій у повсякденне життя суспільства призвело до того, що вже будь яка діяльність людини неможлива без них. Необхідно особливо підкреслити той факт, що якісне задоволення потреб користувачів бібліотеки вищу неможливе без інформаційних технологій, орієнтованих на формування високоякісного та високотехнологічного інформаційно-документального середовища. Його створення і розвиток є технічно складним завданням, але саме воно дає можливість сприяти докорінній модернізації інформаційних установ, технологічному базису, переходу до інноваційної діяльності в широкому сенсі і здійснити прорив відкритої системи, яка відповідала б сучасним вимогам. Електронні і традиційні підходи до задоволення

інформаційних потреб користувачів бібліотеки університету мають гармонійно доповнювати один одного.

Формування віртуального бібліотечного простору для всебічного задоволення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу та студентів університету є одним з пріоритетних завдань книгозбірні. Онлайн-присутність бібліотеки в Інтернеті здійснюється через організацію та підтримку віртуальних представництв – веб-сайту та сторінки в соціальній мережі «ВКонтакте».

Створення і підтримка власного веб-сайту один із головних напрямів роботи сучасної книгозбірні університету. Веб-сайт бібліотеки університету – електронний інформаційний ресурс, що містить відомості про історію та сучасну діяльність установи, її фонди та електронні ресурси, здійснює систематичне інформування щодо нових надходжень документів, проведення культурно-освітніх заходів, діяльності дорадчих органів бібліотеки. Веб-сайт надає доступ до інформації віддаленим користувачам й відкритий для користування у будь-який зручний час. Сайт бібліотеки – це її імідж в інформаційному просторі, і по тому, як він представлений, будуть безпосередньо судити про неї в цілому. Також, даний ресурс сприяє проведенню навчального процесу - коли викладачі та студенти розділені у просторі, часі, а більша частина самостійної навчальної діяльності здійснюється з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

Питання створення, структури та функціонування веб-сайтів бібліотек неодноразово висвітлювалися у наукових фахових виданнях. Дослідженням електронних ресурсів у різних аспектах займалось багато вчених, серед яких В. Бебик, Л. Калашнікова, А. Кисельова, О. Кравцова, Г. Почепцов, Т. Старова. Формування віртуального бібліотечного простору для обслуговування користувачів різних вікових груп розкрили Є. Кулик, Ж. Бабенко, Д. Зубченко, Т. Сопова [1; 5; 7]. Аналіз веб-сайтів обласних бібліотек здійснили О. Грогуль, Н. Волян [3; 4]. Питання змісту бібліотечних веб-сайтів та закордонний досвід створення контенту сайту бібліотек ВНЗ висвітлила Л. Філіпова [9].

Метою статті є висвітлити актуальність розміщення та систематичного оновлення віртуального середовища бібліотеки ВНЗ.

Аналіз веб-сайтів книгозбірень вищів дозволяє виділити низку загальних завдань та вимог, яким повинні відповідати віртуальні представництва бібліотек. Серед головних завдань, на нашу думку, варто виділити наступні:

1. Систематично інформувати користувачів бібліотеки про: нові надходження до фонду; створення нової бібліографічної продукції; проведення культурно-освітніх заходів (презентацій, створення традиційних та розміщення віртуальних виставок, проведення бібліографічних оглядів, мистецьких заходів, дня кафедри та ін.); події (наукові конференції, координаційні наради, засідання бібліотечної ради, школи передового досвіду тощо).
2. Знайомити: з історією бібліотеки, планом роботи на поточний місяць, нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність бібліотеки.
3. Забезпечити: безпроблемне та швидке використання електронних ресурсів бібліотеки (електронного каталогу, інституційного репозитарію, повнотекстової бази документів); оперативне виконання віртуальних запитів користувачів.
4. Проводити систематичний аналіз інформаційних потреб та використання електронних ресурсів бібліотеки.
5. Сприяти створенню позитивного іміджу бібліотеки.
До основних вимог можна віднести:
  - Систематичність оновлення інформації.
  - Спрощеність навігації.
  - Якісне формування контенту.

Веб-сайт бібліотеки було створено у 2009 році. Згодом, до 2012-2013 н.р. було підготовлено нову версію сайту, кардинально змінивши його структуру та зовнішній вигляд [6, с. 222]. А з лютого 2016 року розміщено оновлену версію веб-сайту. У новій версії змінено дизайн та трансформовано рубрики, що сприяло підвищенню інформативності ресурсу та дало змогу полегшити навігацію.

Натепер контент веб-сайту розподілено за чотирма основними інформаційними блоками, що поділяються на розділи.

Перший блок «Про бібліотеку» містить наступні розділи:

- Історія;
- Структурні підрозділи:
  - Дирекція;
  - Відділ абонементів і читальних залів;
  - Відділ електронних інформаційних ресурсів;
  - Відділ комплектування та наукової обробки документів;
  - Інформаційно-бібліографічний відділ.
- Контактна інформація.

До другого блоку «Сторінка користувача» ввійшли розділи:

- Нормативно-правові документи;
- Акція «Подаруй бібліотеці книгу»;
- Нові надходження до бібліотеки;
- Передплата 2016;
- Віртуальні виставки;
- Сторінка викладача:
  - Замовлення літератури;
  - На допомогу науковцю (корисні посилання);
  - Приклади оформлення бібліографічного опису.
- Режим роботи бібліотеки.

Наступний блок «Інформаційні ресурси» презентує розділи:

- Фонд бібліотеки;
- Фонд відділу рідкісних видань;
- Електронні ресурси:
  - Електронний каталог;
  - Інституційний репозитарій;
  - Повнотекстова база документів;
  - Віртуальна довідка.
- МБА. Обмінний фонд;
- Бібліографічні огляди;
- Видання та публікації:
  - Бібліографічні покажчики;
  - Бібліографічні покажчики серії «Хмельниччина краєзнавча»;
  - Довідково-бібліографічні видання;
  - Матеріали конференцій;
  - Наукові статті;
  - Окремі видання;
  - Персональні покажчики серії «Постаті в освіті та науці».
- Каталоги виставок;
- Календар знаменних і пам'ятних дат 2016 року.

Четвертий блок «Хроніка життя бібліотеки» містить розділи:

- Бібліотечна рада;
- Культурно-просвітницька робота;
- Організаційно-методична робота.

В цілому, основні блоки попереднього сайту залишилися як основа. Розроблені нові розділи сприятимуть, на нашу думку, покращенню інформативності сайту. Так у блоці «Сторінка користувача» створено нові розділи: «Передплата 2016», «Сторінка викладача». Розділ «Передплата 2016» містить перелік періодичних видань, що передплачено на поточний рік. Розділ «Сторінка викладача» поділена на три рубрики. З метою прискорення процесу замовлення наукової та навчальної літератури для забезпечення навчально-виховного процесу засновано рубрику «Замовлення літератури» на якій розміщено відомості які необхідно зазначати для придбання нових документів.

Рубрика «На допомогу науковцю» містить відомості та корисні посилання до електронних ресурсів інформаційних та наукових установ. Вимоги до оформлення списків літератури та приклади бібліографічного опису документів розміщено у рубриці «Приклади оформлення БО». Розділ «Нові надходження до бібліотеки» трансформовано за рубриками які висвітлюють надходження документів на бібліотечні підрозділи факультетів університету, дарчі видання та видання, що створенні викладачами університету.

Блок «Інформаційні ресурси» містить значну кількість розділів, що розкривають діяльність бібліотеки та її фонди. Виділено розділ «Фонд відділу рідкісних видань», що надає інформацію про документи та містить перелік періодичних видань даного відділу. Включено до блоку нові розділи: «Календар знаменних і пам'ятних дат» (висвітлює перелік основних ювілейних і пам'ятних дат року та інформацію про визначні події); «Каталог виставок» (містить архів віртуальних виставок за минулі роки).

Новим є блок «Хроніка життя бібліотеки» який призначений для висвітлення культурно-просвітницької діяльності (днів кафедр, мистецьких заходів, творчих вечорів, презентацій та ін.), для сприяння інформуванню про організаційно-методичну роботу (наукові конференції, координаційні наради, семінари, школи передового досвіду тощо) та роботу бібліотечної ради. На сайті окремо виділена рубрика «Оголошення», яка призначена для розміщення інформації рекламного характеру.

За останні роки активізувалась робота з проведення ревізії сайтів бібліотек за допомогою вебметричного інструментарію для визначення їх змісту, розміру і популярності серед користувачів. Сучасні вебметричні методики не є ідеальними і несуть в собі певний суб'єктивний фактор. Тим не менш, якість та однорідність результатів досягається і тим, що всі учасники рейтингу оцінюються за однаковими, відкритими, загальними критеріями та проходять єдину статистичну обробку [8].

Реалізація методики полягає в збиранні та обробці даних, які збираються у провайдерів даних (пошукових та аналітичних систем, що мають вільний доступ до своїх баз даних). Проблема неоднорідності зібраних веб-індикаторів вирішується за допомогою попередньої стандартизації даних. Стандартизація або нормування призводить значення до всіх перетворених змінних до єдиного діапазону значень [2].

На порталі «Вебметричний рейтинг бібліотек України» можна ознайомитись з рангом веб-сайту бібліотеки університету у двох рейтингах: у загальнонаціональному та університетському.

У загальнонаціональному рейтингу сайт бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка із 139 досліджуваних веб-сайтів посів 77 місце. Очолюють даний рейтинг веб-сайти Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Національної бібліотеки України для дітей, Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Серед 46 веб-сайтів університетських бібліотек рейтинг сайту книгозбірні займає 30 місце. Найкращими у даному рейтингу є веб-сайти Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет», Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка, Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія».

Окрім сайту, складовою частиною віртуального бібліотечного середовища є представництво в популярних соціальних мережах. Фахівці доводять, що сторінка установи в соцмережах відіграє здебільшого посередницьку роль у переадресації до головного веб-сайту бібліотеки. Крім того, соціальні сервіси є каналами двостороннього зв'язку, не обмежуючись присутністю в певній мережі. Здебільшого бібліотеками вищів використовуються кілька популярних платформ. Вибір соціальних мереж на сьогодні достатньо великий, проте забезпечити присутність установи у кожній з них складно. Головним критерієм для вибору соцмережі є найбільша концентрація в ній реальних користувачів бібліотеки [7, с. 30].

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка враховуючи, що користувачами бібліотеки переважно є студенти створили та оперативно оновлюють інформацію в інтернет-медіапорталі «ВКонтакте», яка користується найбільшою популярністю серед молоді.

Аналіз використання інтернет-медіапорталів, відомих як соціальні мережі, для популяризації діяльності освітянських книгозбірень Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України провели співробітники ДНПБУ імені В. О. Сухомлинського І. Хемчян та Н. Соколовська [10]. Їх дослідження доводить, що платформу «ВКонтакте» фахівці книгозбірень найчастіше використовують для створення груп, де публікують новини, ознайомлюють із новими надходженнями, оперативно відповідають на запитання читачів, проводять опитування. В роботі зазначено, що найповніше репрезентували власну діяльність у мережі «ВКонтакте» книгозбірні Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Отже, веб-сайт книгозбірні сприяє створенню позитивного іміджу бібліотеки. Кожний блок, розділ, рубрика та активний елемент інтерфейсу веб-сайту книгозбірні забезпечує оперативне задоволення інформаційних потреб. І надалі, серед головних завдань, які постають перед бібліотекарями – це постійно оновлювати інформаційне наповнення та вдосконалювати структуру і можливості веб-сайту. Систематична робота над вдосконаленням контенту сприятиме підвищенню рейтингу сайту у вебметричному дослідженні. Створення сторінки у інших соціальних мережах дозволить розширити віртуальну групу користувачів та розширити віртуальний простір бібліотеки університету.

Використана література

1. Бабенко Ж. В. Интернет-ресурсы для организаторов детского и юношеского чтения как коммуникационный канал / Ж. В. Бабенко // Документ в системе социальных коммуникаций : сб. материалов III Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием (Томск, 25-26 окт. 2007 г.). – Томск, 2008. – С. 195-199.
2. Вебметричний рейтинг бібліотек України [Електронний ресурс] : веб-портал. – Режим доступу: <http://biblio-ranking.in.ua/>. – Назва з екрану.
3. Волян Н. Веб-сайт – складова інформаційних ресурсів бібліотеки / Н. Волян // Пріоритети діяльності РДОБ : зб. ст. з досвіду роботи / Рівнен. держ. обл. б-ка. – Рівне, 2006. – С. 58-62.
4. Грогуль О. Аналіз веб-сайтів обласних бібліотек (на прикладі Рівненської державної обласної бібліотеки та Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського) / Олена Грогуль // Вісник Львівського ун-ту. Вип. 7. – Львів, 2012. – С. 172-181. – (Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології).
5. Зубченко Д. WEB-сайт бібліотеки для юнацтва : метод. поради [Електронний ресурс] / Д. Зубченко, Т. Сопова. – Режим доступу: http://4uth.gov.ua/library_science/methodical/8vs.htm – Назва з екрану.
6. Кантлін С. О. Електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: стан та перспективи розвитку / С. О. Кантлін // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 3. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – С. 219-223. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).
7. Кулик Є. Формування віртуального бібліотечного простору для бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва / Євгенія Кулік // Вісник Кн. палати. – 2014. – № 12. – С. 28-31.
8. Назаровець С. Н. Вебметричне дослідження сайтів бібліотек ВНЗ України / С. Н. Назаровець // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 2. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – С. 312-320. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).
9. Филипова Л. Я. Создание контента (содержания) библиотечных web-сайтов учебных заведений: из зарубежного опыта / Л. Я. Филипова // Научные и технические библиотеки. – 2012. – № 2. – С. 55-58.
10. Хемчян І. Освітнянські бібліотеки України в соціальних мережах / І. Хемчян, Н. Соколовська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 8. – С. 39-43.

11. Шелестова А. Інформаційні потреби окремих груп користувачів як основа формування ефективного контенту веб-сайту ВНЗ / Анна Шелестова // Вісник Кн. палати. – 2014. – № 11. – С. 32-35.

Website library as part University information support

The structure updated website highlights the university library and rankings in vebometrychnomu study. The use of social network "VKontakte" to promote activities and library collections.

Key words: website, university library, social networking, website content, vebometrychnyy rating.

Сайт библиотеки как составляющая информационного обеспечения университета

Проанализирована структура обновленного веб-сайта библиотеки университета и освещены рейтинги сайта в вебметрическом исследовании. Рассмотрено использование социальной сети «VKontakte» для популяризации деятельности и фондов библиотеки.

Ключевые слова: веб-сайт, библиотека университета, социальные сети, контент сайта, вебметрический рейтинг.

Іванова Л.В., завідувач бібліотеки навчальної та наукової літератури Національної академії Державної прикордонної служби України

Просвітницька робота бібліотеки ВНЗ у світлі концепції національно-патріотичного виховання

Батьківщина - мати, умій за неї - постояти.
Прислів'я

У статті розглядаються різноманітні форми та методи культурно-просвітницької роботи, що забезпечують формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості. Зазначено, що розкриття та пропаганда бібліотечних фондів відбувається шляхом проведення презентацій, творчих зустрічей, традиційних і сучасних виставок тощо.

Ключові слова: бібліотека, культурно-просвітницька діяльність, виховна робота, національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, патріотизм, духовність.

Сучасний період державотворення в Україні характеризується складними соціально-економічними, політичними і духовними процесами. Подальший розвиток Державної прикордонної служби України висуває підвищені вимоги до свідомості, мотивації та життєвих настанов військовослужбовців. У той час, коли в суспільній

свідомості, на жаль, набули поширення байдужість, егоїзм, неповажне ставлення до соціальних інститутів, настала очевидна невідкладність розв'язання на державному рівні проблем виховання патріотизму, як основи консолідації українського суспільства.

Світова історія та досвід локальних війн кінця ХХ - початку ХХІ ст. переконливо доводять, що серед духовних якостей сучасного військовослужбовця патріотизмові належить домінуюче положення, а любов громадян до своєї Батьківщини, відданість своєму народові та його історичним досягненням лежать в основі ефективної воєнної організації суспільства.

Актуальність патріотичного виховання зумовлюються також вимогами, які висуваються до військовослужбовців Конституцією та Законами України, Військовою присягою, Статутами Збройних Сил, Концепцією національно-патріотичного виховання. Метою подальшого розвитку Державної прикордонної служби України у духовній сфері, слід вважати «...формування ідеалу вірного і відданого народу України військовослужбовця, для якого характерні розвинений інтелект, досконалий професіоналізм, непохитність духу, патріотизм, дисциплінованість, вірність кращим бойовим традиціям, психологічна стійкість...».

Патріотизм (від грецького «патріс») – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні.

Для колективу нашої бібліотеки патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним. Наша мета - формування свідомого громадянина - патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, який здатний розбудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися принципи демократії, толерантність та повага до прав, який пам'ятає своє коріння й шанує пам'ять предків; громадянина, який готовий в будь який момент віддати своє життя за Батьківщину.

Враховуючи виклики сьогодення, працівники бібліотеки намагаються використовувати у своїй діяльності сучасні й різноманітні форми та методи роботи, які, завдяки актуальному змісту, творчому підходу та нетрадиційним назвам, здатні привертати до себе увагу користувачів, а також залучати нових відвідувачів.

Основними напрямками культурно-просвітницької роботи бібліотеки є:

- критико-аналітичні способи: диспути, обговорення книг, вечори запитань і відповідей, «круглі-столи»;
- позитивно-ілюстративні способи: вечори-зустрічі, вечори-портрети, тематичні вечори, літературні вечори, тематичні екскурсії за сторінками книжок;
- рекомендаційно-інформаційні способи: презентації книг, усні журнали, тематичні бібліографічні огляди та огляди-лекції.

Незмінною залишається така форма реклами книги, як книжкова виставка.

Книжково-документальні виставки є однією з основних форм пропаганди бібліотечних фондів і водночас важливим засобом культурно-просвітницької діяльності. Основні вимоги до виставкової роботи, як завжди, - це комфортність, наочність, доступність, оперативність. Бібліотечні виставки наочно представляють розділи фонду та окремі видання, демонструють зв'язок явищ, подій і документів, полегшують візуальне сприйняття інформації. Книжкові виставки завжди художньо оформлені. Ми використовуємо ілюстративний матеріал, періодику, аксесуари змістовно-зв'язані з темою та які доповнюють їх в якості фона (державний прапор, народні вироби, квіти), а також звернення, цитати, символи, мотиваційні та демотиваційні постери, айстопери.

Протягом року відділ обслуговування користувачів бібліотеки готує та експонує книжкові виставки за змістом: універсальні, тематичні, персональні.

Найбільш поширеними є тематичні виставки, які впливають на громадянське, моральне, правове, художньо-естетичне та національно-патріотичне виховання. До уваги користувачів нашої бібліотеки були представлені такі виставки як:

- «Державний кордон – категорія історична»;

- «Гетьман війська запорозького» (до 420-ї річчя від дня народження Б.Хмельницького);
- «Пам'ятай про Крути»;
- «22 січня - День Соборності України»;
- «Душа моя сонця мріяла» (до 125-річчя від дня народження П.Тичини);
- «Душа тисячоліть шукає себе в слові» (до Міжнародного дня рідної мови);
- «Пам'ять подвигу» (до Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав);
- «Рабів до раю не пускають!» (до Дня Героїв Небесної Сотні);
- «Сильне ім'я Надія»;
- «Лесин дивосвіт» (до 145-річчя від дня народження Л. Українки)
- «Легендарний Каменярь» (2016 рік оголошено Ювілейним роком Івана Франка);
- «Великий син великого народу» (до дня народження Т. Шевченка);
- «Бувають, може, й кращі голоси, але такого другого немає!» (до дня народження Л. Костенко);
- «Поезія - слово!... Поезія - пісня, поезія - вільна душа...»;
- «Тільки Він, Великий Володимир, оживляє силу і надію» (великий князь Київський) та багато інших.

Культурно-просвітницька діяльність включає підготовку книжково-інформаційних виставок (у традиційному та електронному вигляді), що вже переходить у площину науково-просвітницької діяльності; презентації новинок літератури; підготовку електронних презентацій; електронних версій заходів.

Орієнтуючись на нового сучасного користувача, бібліотека оновлює традиційні форми роботи та впроваджує нові форми та методи популяризації друкованих видань.

До кожного заходу в бібліотеці його організатори підходять, як до духовної події. Системний підхід дозволяє розглядати регулятивно-креативні функції бібліотеки як елементу культури загалом, а її як багатомірний феномен у різних пізнавальних перспективах. Так, нині на нашому сайті користувачі можуть ознайомитися з візуальним варіантом експозицій деяких, найцікавіших виставок; з їх електронною версією.

Дедалі більшої популярності набуває така форма як презентації різноманітних бібліотечних документів: книг, періодичних видань, фотодокументів, електронних видань, посилань на інформаційні ресурси, що сприяють піднесенню іміджу бібліотеки.

Прем'єру книги можна визначити як рекламно-інформаційний метод. Він поєднує в собі інформування читачів про нову, яка тільки що вийшла з друку книгу і її рекламу.

Якщо прем'єра означає щось суворе урочисте, то презентація ближче до свята, шоу. Працівники бібліотеки вдало поєднують ці дві особливості і влаштовують свято, подарунок для читачів, вітаючи вихід нової книги.

Достатньо вдало та жваво в бібліотеці академії пройшли презентації книг: Світлани Талан «Оголений нерв»; Галини Вдовиченко «Маріупольський процес»; Люко Дашвар «Покров».

В організації виховної роботи бібліотека керується Концепцією національно-патріотичного виховання, яка визначає, що головною метою національного виховання молоді є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.

Складовою, а в часи воєнної загрози - пріоритетною, частиною патріотичного виховання, є - військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у молоді особистої готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання опанувати військову справу та здобувати військові професії.

Дієвими формами популяризації книги з метою військово-патріотичного виховання є: перегляди літератури, бібліографічні огляди, огляд-роздуми, бесіди або розповіді про книги, літературний диспути, виховні години. Важливими формами виховної роботи є організація читачьких конференцій, літературних вечорів, усних журналів, «круглих столів», диспутів і дискусій.

Формуванню у майбутніх офіцерів-прикордонників національної свідомості сприяють проведення тематичних читань про позитивні приклади виконання своїх функціональних обов'язків прикордонниками у зоні проведення антитерористичних операцій, на лінії розмежування адміністративного кордону з Автономною Республікою Крим та на інших ділянках державного кордону. Для участі у проведенні таких заходів нами залучаються курсанти та офіцери-слухачі безпосередні учасники бойових дій на східних кордонах нашої держави.

Особливої актуальності набувають інформаційні години, бібліомікси та бібліоасорті - заходи з набором різноманітних тем і форм роботи, які є невід'ємною частиною культурно-просвітницької роботи. Заслужують уваги ті, що проводяться не з великою аудиторією, а для окремих навчальних груп з ціленаправленою інформацією про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів, Хмельницького батальйону територіальної оборони «Подільська січ» у ході російсько-української війни, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України.

Підсумовуючи вище зазначене, слід сказати що культурно-просвітницька діяльність та виховна робота бібліотеки, особливо вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, набуває особливого практичного значення в реалізації основних завдань Концепції національно-патріотичного виховання спрямованого на формування свідомого громадянина - патріота України, який готовий в будь який момент віддати своє життя за Батьківщину.

Список використаних джерел:

1. Алещенко, В.І. Афанасьев А.О. Патріотичне виховання особового складу Збройних Сил України: проблеми та шляхи їх розв'язання / В. І. Алещенко // Наука і оборона. – 2006. – № 4. – С. 27 -33.
2. Ковальчук, С. Сучасні форми роботи в бібліотеках / С. Ковальчук // Бібліотечна планета. – 2014. – №2. – С. 24-26.
3. Ковальчук, С. Сучасні форми роботи в бібліотеках / С. Ковальчук // Бібліотечна планета. – 2014. – №4. – С. 14-22.
4. Левківський, К. Роль традицій у національно-патріотичному вихованні курсантсько-студентської молоді / К. Левківський, В. Ряшко // Вища школа. – 2011. – №11. – С. 15-28.
5. Мальцев, А. Ю. Використання козацьких традицій у патріотичному вихованні майбутніх офіцерів-прикордонників / А. Ю. Мальцев // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України №3(68) / НАДПСУ; голов. ред. В.В. Райко. – Хмельницький : НАДПСУ, 2013. – С. 140-148. – (Педагогічні та психологічні науки.)
6. Мірошніченко, В. І. Особливості структури системи патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників / В. І. Мірошніченко // Збірник наукових праць №60 / НАДПСУ; голов. ред. Є.М.Потапчук. – Хмельницький : НАДПСУ, 2011. – С. 66-69. – (Педагогічні та психологічні науки.)
7. Мірошніченко, В. І. Патріотичне виховання курсантів-прикордонників на основі військових традицій / В. І. Мірошніченко // Збірник наукових праць №54 / Державна прикордонна служба України, НАДПСУ. – Хмельницький : НАДПСУ, 2010. – С. 79-82. – (Педагогічні та психологічні науки)
8. Мірошніченко, В. І. Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників : монографія / В. І. Мірошніченко. – Хмельницький : НАДПСУ, 2012. – 376 с. – Затверджено ректором академії.

9. Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Постанова Верховної Ради України від 12 трав. 2015 р. № 373-VIII // *Голос України*. – 2015. – №89. – С. 5.
10. Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Указ Президента України від 12 черв. 2015 р. № 334 // *Урядовий кур'єр*. – 2015. – №106. – С. 7.
11. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки // *Урядовий кур'єр*. – 2015. – №193. – С. 10.
12. Тарасюк, А. Професійно-патріотичне виховання курсантів як складова навчального процесу в інституті контррозвідувальної діяльності Національної академії СБ України / А. Тарасюк, В. Чугаєвський // *Вища школа*. – 2012. – №9. – С. 102-107.

В статье рассматриваются различные формы и методы культурно-просветительской работы, обеспечивающих формирование у молодого поколения высокого патриотического сознания. Отмечено, что раскрытие и пропаганда библиотечных фондов осуществляется путем проведения презентаций, творческих встреч, традиционных и современных выставок и тому подобное.

Ключевые слова: библиотека, культурно-просветительская деятельность, воспитательная работа, национально-патриотическое воспитание, военно-патриотическое воспитание, патриотизм, духовность.

The article concerns the various forms and methods of cultural and educational activities, providing formation of high Patriotic consciousness of young generation. It is noted that the disclosure and promotion of library collections is carried out by means of presentations, meetings, traditional and modern exhibitions and so on.

Keywords: library, cultural and educational activities, upbringing work, national-patriotic education, military-patriotic education, patriotism, spirituality.

Великосельська О.М.,
завідувач науково-методичного відділу
наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Культурно-просвітницька робота бібліотеки як основа створення інтелектуального та культурного середовища університету

Підкреслюється важливість культурно-просвітницької та виховної діяльності бібліотек ВНЗ, висвітлюється досвід виховної роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, що сприяє формуванню у студентської молоді високої патріотичної свідомості, здорового способу життя, гуманістичного світогляду.

Ключові слова: бібліотека, культурно-просвітницька діяльність, виховна робота, національно-патріотичне виховання, проектна діяльність, читання.

Загальноцивілізаційні тенденції розвитку — глобалізація, інформатизація та нові технології, що проникають в усі сфери життя, глобальні загрози ставлять на порядок денний завдання не тільки змін в освіті, а й у системі виховання студентської молоді. Не

даремно говорять – якщо хочеш дізнатися про майбутнє суспільства, то подивись на його молоде покоління. Сутність моральних цінностей не змінювалася від Конфуція до наших часів, лише змінюється відношення до них та їх реалізація в житті. Держава, котра дбає про своє майбутнє, мусить постійно піклуватися про виховання молоді.

До виховання гармонійно розвиненої молодої людини у ВНЗ зобов'язують нормативно правові документи нашої держави, зокрема: Закони України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, Державна національна програма “Освіта”, Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національно-патріотичного виховання та інші. Як зазначається в Концепції національно-патріотичного виховання “ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений, національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та вдосконалення”. Тому перед вищою школою стоять важливі завдання не лише підготовки професіоналів обраного фаху, творчих особистостей з високим рівнем інтелектуального розвитку, але й виховання у студентській молоді високих моральних і культурних якостей, активної громадської позиції, національної свідомості та патріотизму. Глобальний простір, у який інтегрується наше студентство, передбачає засвоєння надбань культури різних народів. Тому постає потреба в здатності молодого покоління до входження у світовий соціокультурний простір – за умови збереження української національної ідентичності.

Бібліотеки ВНЗ є складовою частиною освітнього середовища і, відповідно, елементом системи освіти. Виконуючи основну свою функцію інформаційного забезпечення наукового й навчально-виховного процесів, бібліотеки сприяють вихованню морально досконалої особистості, пропагують через книгу зміст загальнолюдських цінностей, історичної, наукової та культурної спадщини, ідеї національного державотворення. У сучасних умовах книгозбірні вищих навчальних закладів перетворилися на інститути, де створено особливе інтелектуально-емоційне середовище, захоплююче передусім для студентства. [4].

Питання збереження культури, відродження духовності в сьогоденні умовах набувають особливої актуальності. Сьогодні відкидаються одні ціннісні орієнтири і народжуються нові пріоритети. Кожна особистість стоїть перед дилемою: орієнтуватися на матеріальне споживання, чи вибрати шлях, який базується на духовних цінностях. Тому постійно підвищується соціальна роль бібліотеки вишу як центра інформації і місця організації дозвілля студентської молоді, адаптації до нових умов життя й задоволення інтелектуальних і духовних запитів.

Культурно-просвітницька робота наукової бібліотеки Хмельницького національного університету є важливою складовою діяльності книгозбірні, невід'ємною частиною виховної роботи університету в цілому. В. Сухомлинський підкреслював, що «виховання в широкому розумінні цього слова — це багатогранний процес духовного збагачення й оновлення і тих, кого виховують, і тих, хто виховує». Він розумів виховання як самостійну бажану соціальну дію.

Нова концепція системи освіти і національного виховання вимагає у бібліотеки університету переорієнтації культурно-просвітницької діяльності, пошуків нових форм і методів роботи. Сьогодні бібліотека активно співпрацює з ректоратом, деканатами, кафедрами, заступниками деканів з виховної роботи, з відділом навчально-виховної роботи університету, студентською радою, з кураторами студентських академічних груп щодо виховання такої особистості, якій властиве відчуття європейської громадськості, яка здатна жити і діяти в соціально-економічних умовах інтеграції України в європейський простір, водночас залишаючись патріотом своєї Батьківщини, маючи сформовану національну свідомість. Духовно-моральне, патріотичне виховання стає найважливішим аспектом у роботі наукової бібліотеки університету, яке орієнтоване на унікальність, своєрідність кожної молодої людини, на її духовний внутрішній світ; гуманізм, свободу, щастя і всебічний розвиток.

Творче партнерство викладачів, науковців, студентів та бібліотекарів університету в культурно-просвітницьких заходах є запорукою ефективного інформаційного впливу на студентство, дає можливість працювати командою, творчо підходити у вирішенні питань створення інтелектуального та культурного середовища університету.

Масова робота — це публічна діяльність. І від того, як вона організована й проводиться, залежить не тільки імідж бібліотеки, але й ВНЗ. Саме культурно-просвітницька робота, як ніяка інша діяльність, здатна створити позитивний імідж бібліотеки або опустити її престиж, оскільки спілкування проводиться з організованими групами читачів, де легше й швидше формується громадська думка. Вона сприяє тому, що до послуг бібліотеки звертаються не тільки за конче необхідною інформацією, а й тому, що бібліотека стає осередком культурного збагачення, творчої та інтелектуальної діяльності, центром неформального спілкування, місцем відпочинку, проведення дозвілля. Щоб зацікавити студентську молодь просвітницькою роботою, бібліотекарі намагаються проводити нестандартні заходи, формувати партнерські стосунки, створювати атмосферу ширості, відкритості. На успіх працює і назва заходу, і неординарність сценарію. Для подолання одноманітності заходів бібліотекарі розвивають творчу палітру, використовуючи, приміром, інтригуючий початок заходу або ж полемічний характер викладу матеріалу. Зазвичай виступи готуються державною мовою, пишуться так, щоб їх вільно розповідати, а не читати.

Із зацікавленням сприймається молоддю демонстрація слайдів, відеороликів, фрагментів із художніх, документальних та аматорських фільмів, які суттєво доповнюють розповідь бібліотекаря. Нестандартна форма проведення заходу дає можливість зробити його емоційним, душевним, використати музику, репродукції картин, фотокартки, інсталяції та інший ілюстративний матеріал.

При виборі форм проведення заходів, звичайно, працівники бібліотеки віддають перевагу тим, у яких студенти виступають не пасивними слухачами, а найактивнішими учасниками, оскільки у порівнянні з іншими структурними підрозділами університету бібліотека має найкращі для цього можливості.

Досвід роботи показує, що саме ті заходи, сценарії яких передбачають залучення до активної участі найбільшої кількості учасників, користуються серед студентів найбільшою популярністю. Слово завжди несе людям не лише думки, але й передає почуття виступаючого. Ідеї можна взяти в книзі чи в іншому джерелі, а емоцію — ні, вони завжди свої, власні. І, мабуть, ходять на наші просвітницькі заходи не так за інформацією, скільки за емоціями.

З метою створення цілісної системи національно-патріотичного виховання студентської молоді університету та формування свідомого громадянина - патріота Української держави, активного провідника національної ідеї з 2015 року в книгозбірні діє проект «Ти - одна й неподільна, Україно моя вільна», керівником якого є к. іст. н., директор наукової бібліотеки О.Б. Айвазян. Вчені світу визнають, що патріотизм є могутньою і непереможною духовною силою кожного народу. Патріотичне виховання — це виховання готовності до захисту Вітчизни, мужності, відваги, розуміння громадянського обов'язку, який передбачає у будь-який час стати на захист Батьківщини. Свою місію бібліотека вбачає у вихованні студентської молоді на героїко-патріотичних, морально-духовних, національно-державницьких традиціях і звичаях українського народу, козацтва. Проект передбачає використання різноманітних форм і методів просвітницької роботи під час підготовки та проведення пам'ятних дат, державних свят тощо. В рамках проекту проводяться зустрічі з ветеранами Другої світової війни 1939 - 1945 років та афганської війни; національно-патріотичні форуми «Пам'ятаємо... Ніколи знову», «Ви захистили нас. Ви дали нам життя», присвячені скорботним і світлим Дням травня; уроки пам'яті «Війна — жорстокіше немає слова», «Не стерти з пам'яті той спомин про війну»; уроки мужності «Пам'ять про героїв стукає в наші серця», «Мужність залишається у віках» тощо. Великий інтерес у студентів викликали тематичні огляди циклу: «Національні символи України».

Особливим для українців є день 14 жовтня. Водночас з Днем Покрови Пресвятої Богородиці та Днем Українського козацтва вперше на державному рівні у 2015 році відзначався День захисника України. Свій день народження святкувала і рідна альма-матер - Хмельницький національний університет. До цих знаменних дат для студентів-першокурсників проводилися уроки патріотичного виховання «За Україну, за її долю, за честь і волю», урок краєзнавства «Хмельницький національний університет: історія та сьогодення», екскурс у минуле «Тої слави

козацької повік не забудем».

Вивчати, пізнавати минуле й сучасне свого міста, своєї землі й свого народу – це й пізнавати себе. Історія міста — це наша любов до нього: вчора, сьогодні, завтра. Напередодні святкування Дня міста Хмельницького в рамках міського фестивалю «Слово єдне!» відбулась літературна зустріч студентської молоді з подільськими майстрами слова «Плоскирів... Проскурів... Хмельницький»: В.Ц. Михалевським, В.І. Горбатюком, М.М. Кульбовським, М.Б. Дем'янюк, М.В. Бортник, Г.В. Корицькою, М.П. Цимбалюком. В студентських групах проводились літературно-краєзнавчі години «Хмельницький — екскурс у минуле» та віртуальні подорожі неповторними й дивовижними куточками подільського краю «Краса України – Поділля. Туристичними шляхами Хмельниччини». Викликають зацікавленість серед студентської аудиторії просвітницькі заходи з циклів «Відкриття минулого заради майбутнього», «Абетка відомих імен».

Зокрема, патріотичному вихованню сприяють як традиційні книжкові виставки в читальних залах та на абонементі, так і віртуальні виставки, які розміщені на сайті бібліотеки: «Тарас Шевченко – велет духу», «Ми мову називаємо святою», «Українське вбрання – частка народної душі», «Скорботна свічка пам'яті святої» та інші.

Активна популяризація здорового способу життя, профілактика шкідливих звичок та наркотичної залежності є ще одним із напрямків роботи бібліотеки з університетською молоддю. В рамках просвітницького проекту «Здоров'я молоді — здоров'я нації» в бібліотеці проводилися: урок-застереження «Рабство за власним бажанням»; години спілкування «Стоп курінню та алкоголю», «СНІД — трагедія наших днів».

До Всесвітнього дня здоров'я в науковій бібліотеці проводився тиждень популяризації літератури про здоровий спосіб життя «Бути здоровим — це здорово». В рамках тижня в читальному залі та на абонементі відбулися презентації книжкових виставок «Молодь світу за здоровий спосіб життя», «Здоров'я молоді - здоров'я нації», «Орієнтир – здоровий спосіб життя»; слайд-бесіда «Ціна залежності – життя»; книжковий фуршет «Здоров'я на вашому столі».

На жаль, інтенсивний розвиток комп'ютерних технологій, посилення впливу Інтернет-культури і телебачення призвели до різкого падіння інтересу молоді до високохудожньої літератури і до друкованого слова загалом. Сьогодні серед загальносвітових проблем далеко не останнє місце займає криза читання студентської молоді. Ця ситуація викликає занепокоєння в українському суспільстві, а найбільше — у професійному середовищі бібліотечних працівників і освітян.

З метою активізації роботи книгозбірні на підтримку книги і читання та збереження їх як найважливіших засобів інтелектуального, творчого та духовного розвитку особистості у НБ п'ятий рік поспіль реалізується просвітницький проект «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету» (наукові керівники — д. філол. н., проф., зав. каф. української філології М.М. Торчинський, директор наукової бібліотеки, к. іст. н. О.Б. Айвазян, художній керівник - старший викладач кафедри української філології Т.П. Коваль), в рамках якого широко пропагуються документи й матеріали з історії вітчизняної та світової культури.

Основний принцип проекту — індивідуальний підхід і увага до кожного читача, пошук нових нестандартних форм популяризації книги, читання і бібліотеки серед студентів.

За роки творчої співпраці наукової бібліотеки, кафедри української філології та студентського літературного театру «Глорія», що діє при кафедрі, в межах проекту проведено близько 30 спільних загально університетських просвітницьких заходів, різноманітних за жанром та тематикою. Це і національно-мистецькі форуми, брейн-ринги, конкурси читців, перформанси, літературні дискусії, презентації книг, зустрічі з відомими сучасними українськими письменниками та поетами, літературознавчі години, уроки поезії та духовності, поїздки Шевченківськими місцями та багато інших креативних проектів

Щорічно в бібліотеці широко відзначаються Шевченківські дні. Тарасове Слово продовжує наснажувати нас своєю цілющистю, у ньому ми черпаємо сили для звершень, окреслених пророчим Заповітом.

В рамках Шевченківського свята проводяться літературні зустрічі «Подільська Шевченкіана» з творчими діячами Хмельниччини - лауреатами обласної премії ім. Т.Г. Шевченка письменником, краєзнавцем М.М. Кульбовським та подільським поетом, головою Хмельницького обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» В.Ц. Міхалевським, а також з відомими сучасними українськими письменниками: Сергієм Жаданом, Мирославом Дочинцем, Андрієм Курковим.

У рік святкування 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка проводились національно-мистецькі проекти «Встане правда! Встане воля!»; літературно-музичні композиції «Шевченко і час: скарби його високих дум»; презентовано II-й випуск художньо-публіцистичного альманаху «Думки творчий злет» Хмельницького національного університету, в якому літератори та митці образотворчого мистецтва університету представили широкому загалу зразки оригінальної творчості. В них вчувається дух українського генія Всесвіту - Тараса Григоровича Шевченка та незглибима щира любов до рідного краю, до України. Імпровізованою сценою для проведення Першого філологічного студентського перформансу «І оживе слава України!» став майданчик під відкритим небом біля університетського корпусу №3. В студентських групах відбулися години спілкування та роздумів: «Кобзар - книга невичерпна, книга на віки», «Чарівне слово Кобзаря», «Жінки в житті Тараса Шевченка» та інші.

Щорічно в рамках свята проводяться конкурси читців серед студентів-філологів університету. 2015 року VIII конкурс читців «Свою Україну любіть!» проводився на всеукраїнському рівні в м.Каневі на Чернечій горі біля могили Тараса Шевченка. Яскравою подією була несподівана зустріч з віце-прем'єр-міністром з гуманітарних питань і міністром культури України В'ячеславом Кириленком, який щиро визнав талант наших читців-конкурсантів, патріотизм студентської молоді Хмельниччини.

У квітні 2016 року відбувся I-й Шевченківський конкурс митців «Дніпро, Україну згадаєм...», присвячений Дню звільнення Т.Г. Шевченка з кріпацької неволі 22 квітня 1838 року. Конкурс проводився під егідою ректора університету, професора Миколи Єгоровича Скиби. Засновниками й організаторами конкурсу виступили наукова бібліотека і студентський літературний театр «Глорія» кафедри української філології гуманітарно-педагогічного факультету. До участі у конкурсі заявки подали учнівська молодь шкіл м. Хмельницького, викладачі, співробітники, студенти ХНУ та Хмельницького торговельно-економічного коледжу. Свої авторські поезії на заочний конкурс у номінації «Авторська поезія-присвята Тарасові Шевченку» надіслали учні навчальних закладів Хмельниччини.

З великою любов'ю до славетного українця Т.Г. Шевченка конкурсанти читали його геніальну безсмертну поезію, авторські поезії-присвяти Тарасові Шевченку. На конкурсі звучали пісні на слова Великого Кобзаря. Підведення підсумків конкурсу та відзначення переможців грамотами й цінними подарунками проходило на гала-концерті. Сподіваємося, що проведення Шевченківського конкурсу «Дніпро, Україну згадаєм...» стане доброю традицією в стінах наукової бібліотеки.

Творчість — особливий стан душі, коли людину переповнюють емоції, приходить натхнення, її величність Муза — і все це виливається у поетичні рядки, в оповідання, романи, сценічні образи...

Цікаво проходять в затишній арт-оселі літературної вітальні книгозбірні засідання літературного клубу «Роса» (науковий керівник - старший викладач кафедри української філології Т. П. Коваль), вечори поезії. На зустріч з обдарованими молодими літераторами поетичної «Роси» приходять почесні члени клубу, знавці та майстри художнього слова. Учасники клубу читають свої улюблені вірші, презентують нові поетичні твори. Гості коментують кожен виступ поетів-початківців, аналізують поетику текстів, дають цінні поради стосовно шліфування авторського стилю і розширення художнього світогляду молодих митців.

Під час проведення щорічного літературно-мистецького проекту «Презентація творчості молодих митців» літератори-початківці — есеїсти, поети, прозаїки, гумористи, драматурги, кіносценаристи (саме у цих жанрах студенти виявляють свій літературний талант!) — щиро дарують глядацькій аудиторії оригінальні зразки своєї літературної творчості. В рамках заходу проводиться презентація літературно-мистецького альманаху

«Творчість молодих поетів і прозаїків».

Вже вдруге, у грудні відбулося літературно-мистецьке коло «Душа, окрилена мистецтвом...», яке об'єднує усіх присутніх в читальному залі книгозбірні: і учасників дійства - молодих читців, акторів студентських театрів, авторів власних поезій та прозових творів, і глядачів - щирих поціновувачів мистецтва та творчості в спільне літературно-мистецьке коло...

Завжди на таких заходах присутні проректори, декани факультетів, завідувачі кафедр, викладачі, співробітників університету, представники Управління освіти міської ради, відомі подільські письменники, поети, громадські діячі міста Хмельницького.

Інформація про проведення просвітницьких та інформаційних заходів в рамках проектів і програм публікується у фахових журналах з бібліотечної справи, в інформаційному бюлетені «Бібліотека в інформаційному просторі»; надається у ЗМІ; висвітлюється на веб-сайтах наукової бібліотеки та університету, у соціальній мережі Facebook. Співробітниками телерадіостудії ХНУ та студентами ГПФ створено відеофільми. На сьогодні у комунікаційному просторі Хмельницького національного університету наукова бібліотека є центром інформаційної, освітньої, культурної допомоги для всіх своїх відвідувачів. Кожен учасник, який бере участь у заходах, талановитий та унікальний по-своєму, з власним світобаченням і самовираженням. Кожен захід - це справжнє свято молодості, творчості, креативу, яке запам'ятовується надовго, залишаючи позитивні, прекрасні емоції в душі.

Очевидним є той факт, що у процесі проведення багатьох просвітницьких заходів у більшості студентів з'являється шанс розвинути такі здібності, як ініціативність, імпульсивність, передбачливість, далекоглядність, розсудливість, самостійність, прагнення успіху.

Таким чином, наукова бібліотека ХНУ, як один з головних підрозділів університету, не лише допомагає у вирішенні найскладніших проблем навчання і розвитку, але й сприяє виробленню ціннісних орієнтацій, впливає на формування у стінах закладу інтелектуального та культурного середовища, створює атмосферу творчої зацікавленості студентської молоді у навчанні, науці, мистецтві, дозвіллі.

Використана література

1. Молчанова, С. Роль бібліотеки ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в нових умовах / С. Молчанова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. — 2015. — № 1. — С. 39-43.
2. Оболенська Т. Нова парадигма виховної роботи в університеті /Т.Оболенська //Вища школа.-2011.-№12.-С. 66-74.
3. Сайт бібліотеки ХНУ [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/inf_res_bibliogr/bibl_TUP.htm
4. Шкира, О. Комфорт бібліотечного простору як запорука всебічного розвитку майбутнього фахівця / О. Шкира// Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського. — Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. — С.281-286.

В докладе подчеркивается важность культурно-просветительской и воспитательной деятельности библиотек вузов, освещается опыт воспитательной работы научной библиотеки Хмельницкого национального университета, который способствует формированию у студенческой молодежи высокого патриотического сознания, здорового образа жизни, гуманистического мировоззрения.

Ключевые слова: библиотека, культурно-просветительская деятельность, воспитательная работа, национально-патриотическое воспитание, проектная деятельность, чтение.

The report stresses the importance of cultural and educational activities the libraries university, highlighted the experience of educational work Research Library

Khmelnytsky National University, which promotes in students of high patriotic consciousness, healthy lifestyle, humanistic worldl view.

Keywords: library, cultural and educational activities, educational work, national-patriotic education, project work, reading.

Баланюк Т.М.,
провідний бібліотекар відділу обслуговування
наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
м. Хмельницький

Використання медійних технологій в роботі бібліотеки

*Сьогодні відбувається такий стрімкий розвиток
нових технологій, що зазвичай висловлювання кого-небудь
про неможливість це зробити переривається голосом
того, хто це вже робить*

Альберт Хаббарт

*Визначено основні види мультимедійних технологій та напрями їх застосування.
Розглядається створення мультимедійних продуктів у бібліотеках для реклами ресурсів та
послуг.*

Ключові слова: мультимедійні технології, бібліотеки, просвітницька робота, бібліотечні сайти, віртуальні книжкові виставки, презентації.

Усім відомо, що головними функціями бібліотеки є формування, накопичення, збереження та надання інформації користувачеві. Проте, різкий ривок, який відбувся у розвитку інформаційних технологій зумовив поступове перетворення звичайних бібліотек, у межах свого фізичного простору, на цифрові центри інформаційних ресурсів та центри з надання ефективних бібліотечних послуг.

Бібліотеки вищих навчальних закладів виступають основним підрозділом, який забезпечує інформаційну базу для навчального і наукового процесів. Для того щоб залишатися затребуваними, вони повинні широко використовувати сучасні інноваційні технології та технічні засоби. Таким чином, важливим напрямком в діяльності бібліотек на сьогодні є не тільки використання у своїй діяльності інформаційно-мультимедійних технологій, а й створення і пропонування своєму користувачеві власних форм мультимедійної продукції (сайти, віртуальні виставки, путівники, презентації, енциклопедії, підручники тощо).

Мультимедійні технології є одним із компонентів інформаційних технологій, який використовується для обробки та поширення інформації. Сьогодні мультимедіа відіграють все важливішу роль. Вони впливають на всі сфери людського життя, починаючи з домашніх розваг, через навчання, освіту, медичні та фінансові послуги та інше. Технологічний розвиток породжує нові ідеї, які стосуються збору, обробки і поширення інформації, що включає використання мультимедійних технологій.

Мультимедіа (від лат. multum — багато, medium — середовище) – це сукупність комп'ютерних технологій, які забезпечують одночасне спільне використання декількох

інформаційних середовищ: тексту, графічних зображень, музичних ефектів, високоякісного звукового супроводу, анімації та відео, тобто елементів мультимедіа, за допомогою комп'ютера або іншої електронної техніки. Зв'язування елементів мультимедіа в єдиний проект виконується за допомогою програмних інструментальних засобів. Апаратні та програмні засоби, що забезпечують відтворення мультимедіа, називаються платформою або середовищем мультимедіа [1,2].

Для створення і реалізації мультимедійних технологій потрібні мультимедійний комп'ютер, відповідне прикладне програмне забезпечення (авторські засоби мультимедіа) та засоби проектування мультимедійних проектів на великі екрани - мультимедійні проектори. Авторські засоби мультимедіа - це прикладне програмне забезпечення (додатки), яке має заздалегідь підготовлені елементи для розроблення мультимедійних програм. Їх використання значно прискорює процес розроблення мультимедійного проекту. Авторські засоби мультимедіа різняться спеціалізацією, можливостями і зручністю освоєння. Засоби мультимедіа дозволяють створювати бази, банки даних і знань. Таким чином, мультимедіа технології широко використовуються у сучасній бібліотечній діяльності. Вони дозволяють вводити, зберігати, переробляти та відтворювати текстову, аудіовізуальну, графічну та інші види інформації. Здатність інтегрувати ці види даних, компактно та довго їх зберігати, дозволяє відображати національні багатства нашої країни в мультимедійних БД, які разом із системами гіпертексту, гіпермедіа та WWW забезпечують користувачам майже миттєвий доступ до будь-якого їх фрагменту. Адаже у бібліотеках доступні різні колекції, які містять велику кількість фотографій, артефактів, аудіо записів та текстових матеріалів. Мультимедіа допомагає бібліотекарям в інтеграції всієї цієї інформації, яка існує в різних формах та міститься в різних джерелах, шляхом створення мультимедійних баз даних. І така інформація є затребуваною, оскільки сучасні читачі комп'ютерно грамотні, володіють мобільними телекомунікаційними приладами, тому вони хочуть брати багато і на відстані. А отже спостерігаються тенденції зростаючого дистанційного сервісу, яке, на сьогодні, стає визначальною рисою у діяльності бібліотек, інфосередовища.

Створення бібліотечних сайтів дає можливість інформувати широке коло користувачів бібліотеки, поширюючи інформацію, яка постійно оновлюється. Спосіб подання такої інформації носить назву інфографіка - графічний спосіб подачі інформації, даних і знань. Інфографіка дозволяє поєднувати текст і графіку з наміром викласти ту чи іншу історію, донести той чи інший факт, організувати великі обсяги інформації, більш наочно показати співвідношення предметів і фактів в часі і просторі, а також продемонструвати тенденції.

Функціональне призначення візуального ряду бібліотечного сайту має певні функції, такі як: інформаційна, навігаційна, ілюстративна, естетична, комунікативна, сигнальна, інтегруюча, кумулятивна і розважальна [3]. Тобто, важливим є не лише зміст інформації, але й форма її подання, продуманість навігації. Створення сайту з застосуванням мультимедіа вимагає певних знань та навичок. Перш ніж застосовувати будь-які мультимедійні елементи, такі як звук, відео чи анімацію, потрібно проаналізувати, наскільки вони будуть доречні та корисні для сайту. Слід зауважити, що потрібно постійно проводити роботу з сайтом не лише у напрямку інформаційного наповнення, а й у напрямку редагування контенту, удосконалення функціональності дизайну та структурних рішень. Оскільки сайт бібліотеки вищого навчального закладу містить інформаційні ресурси, то, для більшої привабливості або для привернення уваги до якоїсь події чи інформації, ненав'язливе використання елементів мультимедіа не буде зайвим.

Останнім часом досить ефективним видом сучасних мультимедійних продуктів є буктрейлер, мета якого - просування книги, сприяння доведення її змісту до читача за допомогою відеопрезентації. Цілком зрозуміло, що принцип вибору книги для буктрейлеру та методика його створення залежать передусім від спеціалізації бібліотеки та читачької аудиторії. Для бібліотек вищих навчальних закладів буктрейлер виступе засобом інформування, перш за все, про фахові або рідкісні видання, які є в їхніх фондах [4].

Процес виготовлення буктрейлера передбачає об'єднання роботи з текстом друкованого видання («глибоке» прочитання) і уявлення особистих вражень про книгу за допомогою різних інтернет-сервісів шляхом створення «читацьких щоденників в цифрі», що включають відео, аудіо, інтерактивні плакати, віртуальні подорожі, QR-коди, інфографіку тощо. Гнучкі межі жанру (буктрейлер може виглядати як титроване слайд-шоу, аніматик, телевізійний рекламний ролик, музичний кліп за мотивами книги, а може – як повноцінне короткометражне кіно з власним сюжетом) роблять його поліфункціональним і відкритим для нескінченного підлаштування під потреби аудиторії. Популярність буктрейлерів зростає завдяки розвитку Web 2.0: соціальних мереж, блогів, серверів відеоінформації на зразок YouTube тощо. В процесі створення буктрейлера використовуються такі програми та сервіси, як Microsoft PowerPoint, Windows Movie Maker, Sony VegasPro 11, Proshow Producer, Camtasia Studio, Magistro.Com, VSDS Free Video Editor та інші [5].

Сьогодні індустрія книжкових трейлерів, знаходиться на стадії стрімкого розвитку. В Україні проводяться конкурси буктрейлерів, що сприяє водночас і популяризації жанру як такого.

Віртуальні книжкові виставки передбачають презентацію спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації в інтернет-середовищі, яка розкриває їх зміст за допомогою засобів веб-технологій віртуальних образів, а також доступ до матеріалів бібліографічного, фактографічного, енциклопедичного характеру, що існують в електронному вигляді і доступні через мережу Інтернет.

Таким чином, віртуальні книжкові виставки виступають ефективним інструментом не тільки для надання доступу до інформаційних ресурсів з різної тематики, а й ефективним засобом інформування дистанційних користувачів про нові надходження. Варіативність інструментів виконання, наявність численних сервісів з багатим функціональним набором, видова багатоманітність в організації віртуальних виставок сприяє розвитку творчості, збагаченню досвіду бібліотечного персоналу і визначає такі притаманні віртуальній бібліотечній виставці риси, як актуальність, динамізм, оперативність. Віртуальна бібліотечна виставка, будучи мобільною, компактною, змістовною, виступає в ролі провідника у загальному потоці інформації.

З моменту впровадження даного виду мультимедійного продукту вже розроблені різні моделі виставок, серед яких: фотовиставки; бібліобанери; виставки з аудіосупроводом: виставки-«листівки» за окремим невеликим літературним твором; виставки-«ілюстрації» з «багатим» мультимедійним контентом, у тому числі аудіо- та відеорядом; розгорнуті виставки (з розділами, цитатами, ілюстраціями, текстом, відео- та аудіоматеріалами); тематичні виставки; книжкові виставки – «Стрічка часу»; виставки – вікторини, презентації, казки, подорожі, кросворди, питання, цитати, хроніки та ін. [6].

Для створення віртуальних бібліотечних виставок, окрім програми PowerPoint, існує достатньо велика кількість різноманітних графічних редакторів. Частина з них є прикладними програмами в складі Windows (Paint), компонентом текстового редактора Word (WbrdArt) або спеціальними програмами для створення й обробки зображень (Microsoft Picture-It, Paint Shop Pro, PictureMan, CorelDRAW і ін.).

На сьогодні ефективними та перспективними в бібліотечній практиці є використання в процесі створення віртуальних виставок таких сервісів як: Calameo, Maps.google, Slideshare, PhotoPeach, Prezi, Dipity, Popplet, Playcast, Myebook, Glogster, BannerSnack, Sharesnack, Empress, ZooBurst.

Презентація, як вид мультимедійного продукту, може являти собою поєднання тексту, гіпертекстових посилань, комп'ютерної анімації, графіки, відео, музики та звукового ряду (але не обов'язково всі перераховані елементи), які організовані в єдине середовище, завдяки чому вона володіє великим емоційним зарядом і активно включає увагу користувача (слухача).

Презентація має сюжет, сценарій та структуру, організовану для зручного сприйняття інформації. Відмінною особливістю презентації є її інтерактивність, тобто створювана для користувача можливість взаємодії через елементи управління [7].

В якості основного технічного засобу мультимедійних технологій, безумовно, виступає комп'ютер, оснащений необхідним програмним забезпеченням і мультимедійним проектором.

Одночасний вплив на два найважливіші органи сприйняття (слух і зір) дозволяє досягти значного ефекту. За даними Центру прикладних досліджень Вортонської Школи (Wharton School) Університету штату Міннесота людина запам'ятовує 10% прочитаного, 20% почутого і 30% побаченого, і понад 50% того, що вона бачить і чує одночасно. Таким чином, полегшення процесу сприйняття і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів - це основа будь-якої сучасної презентації.

Для створення презентацій використовуються прикладні програми PowerPoint та Open Office Impress, які входять до складу інтегрованих пакетів MS Office та Libre Office відповідно. Дані програми дозволяють записувати відео і аудіо на комп'ютер, здійснювати зйомку зображень і монтаж кліпів з використанням різних видів і способів надання інформації (текст, графіка, звукові ефекти і т.д.). Вони є потужними завдяки застосуванню мови сценаріїв, великої кількості шаблонів, прикладів і готових графічних елементів, високоякісних інструментів малювання.

Вміле застосування всіх елементів при створенні презентації можуть зробити матеріал вражаючим, ненудним і незабутнім.

У процесі створення різних мультимедійних засобів (роликів, презентацій, фільмів тощо) підвищується інтелектуальний рівень співробітників бібліотеки, зростає їх професійна майстерність та компетенція. З боку користувачів посилюється інтерес до діяльності бібліотеки. Її роль стає все більш значущою в інформаційному і освітньому просторі навчального закладу.

В даний час мультимедійні ресурси використовуються практично на всіх напрямках діяльності бібліотеки, без них не обходиться жоден бібліотечний захід. Використання мультимедійних продуктів у бібліотеці:

1. Сприяє покращенню її іміджу, вона позиціонує себе сучасним закладом, який іде в ногу з часом.
2. Позитивно впливає на затребуваність бібліотечних інформаційних та просвітницьких заходів, покращує їх якість, наочність, естетику і ефективність засвоєння інформації.
3. Сприяє формуванню пізнавальних інтересів користувачів, розвиває їх, просуває читання, стимулює звернення до книги, як першоджерела.
4. Допомагає бібліотекарю створювати привабливі інформаційні продукти й демонструвати їх у мережі на веб-сайтах своїх бібліотек, або ж у соціальних мережах і блогах.
5. Зобов'язує персонал бібліотек підвищувати свою професійну підготовку та компетентність, набувати навичок роботи з сучасними технічними засобами.

Проте, поряд з очевидними перевагами даних технологій існують проблемні питання їх використання:

1. Для створення і використання мультимедійного матеріалу необхідне знання персонального комп'ютера та навички роботи зі спеціальним програмним забезпеченням.
2. Створення якісних мультимедійних продуктів вимагає серйозних затрат часу, це необхідно вміти робити, на це потрібно мати ресурс.
3. Зловживання спецефектами і надмірні об'єми інформації, які представлені мультимедійними засобами, можуть відволікати увагу в процесі сприймання інформації користувачами.
4. Вимагається відповідність між апаратними засобами та мультимедійними програмами, так як останні мають високу ресурсоемність.
5. Нестача кваліфікованих кадрів для розвитку і керування мультимедіа.

Так або інакше, частина проблем може бути успішно вирішена залученням спеціалістів в області мультимедійних технологій або підвищенням кваліфікації персоналу на спеціальних курсах і семінарах.

В цілому, мультимедіа є виключно корисною і плідною технологією, завдяки притаманній їй якості інтерактивності, гнучкості і інтеграції різноманітних типів мультимедійної інформації.

Зараз бібліотеки переживають складний технологічний період в своєму розвитку: впроваджуються нові методи та форми бібліотечно-інформаційного обслуговування, підвищуються вимоги до підготовки професійних кадрів. З огляду на те, що сучасний користувач активно засвоює нові технології, бібліотеки повинні постійно модернізуватися, намагатися швидко реагувати на виклики часу, бути постійно присутніми в інформаційному просторі, у тому числі й через соціальні мережі, усвідомлювати необхідність орієнтуватися в світі медіа технологій та грамотно використовувати їх у професійній діяльності. Адже, від того наскільки вони зможуть вписатися в нову реальність залежить їхнє майбутнє. Минуле бібліотек – це видача книг і читальний зал, в якому проводяться тематичні заходи, а в майбутньому бібліотека – це багатофункціональний простір, фантазії про призначення і функції якого можуть заходити як завгодно далеко.

Використана література

1. Мультимедіа [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія: [сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. – Назва з екрана.
2. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання [Електронний ресурс] / О.П. Буйницька. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/212-nformatsyn-tehnolog-ta-tehnchn-zasob/>. – Назва з екрана.
3. Мультимедійні технології в бібліотеці [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/mmhdak/vizualizacia>. – Назва з екрана.
4. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіа ресурс сучасної бібліотеки // Вісник Книжкової палати. – 2014. – №10. – С.15-18.
5. Буктрейлер [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://kytira.blogspot.com/p/blog-page_5742.html. – Назва з екрана.
6. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1043:virtualni-vistavki-yak-distantna-bibliotechna-posluga&catid=81&Itemid=415. – Назва з екрана.
7. Мультимедійні технології в бібліотеці [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/mmhdak/home>. – Назва з екрана.

УДК: 004.738.5:021

Куверіна А.П.,
бібліотекар I категорії відділу електронних інформаційних ресурсів
бібліотеки Кам'янець-Подільського
національного університету ім. І. Огієнка

Репрезентація діяльності бібліотеки в соціальних мережах

В даній статті розкривається питання важливості представництва бібліотеки в соціальних мережах. У статті розкрито проблеми роботи бібліотеки у соціальних медіа та

шляхи підвищення ефективності діяльності бібліотеки за допомогою онлайн-сервісів, котрі стають доступними завдяки соціальним мережам. Автором проведено аналіз діяльності бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка у соціальних мережах «ВКонтакте» та Google+.

Ключові слова: бібліотека, соціальні медіа, онлайн-сервіси, Google+, «Вконтакте», онлайн-спільнота

Постановка проблеми. Безперечно, що одним з головних завдань бібліотечної справи є забезпечення загальнодоступності інформації, забезпечення загальнодоступності знань та вільного і рівного доступу для всіх людей до бібліотечних інформаційних ресурсів. Через це перед бібліотекою постає ряд задач, спрямованих на те, щоб всебічно розкривати інформацію про бібліотечні ресурси та забезпечувати максимально зручний доступ до них якомога більшої кількості користувачів. Особливо ефективним способом донесення бібліотечної інформації до реальних та потенційних користувачів є використання нових інформаційних технологій, а особливо – соціальних медіа. Під впливом ширших потреб користувачів та більшої можливості їх задоволення (шляхом мережі Інтернет) система бібліотечного обслуговування невинно трансформується. На сьогодні, бібліотекар має більше можливостей дізнатися про потреби користувачів і навіть працювати на випередження, адже, використовуючи різноманітні онлайн-сервіси, можна не лише детально знайомитися з літературними тенденціями в Україні і світі, але і переймати досвід нових форм роботи з користувачами, використовуючи сайти інших бібліотек. Мета даного дослідження – проаналізувати феномен соціальних мереж як складової соціальних медіа та виявити найбільш перспективні шляхи їх використання у бібліотечній справі.

Аналіз останніх досліджень. Проблема репрезентації бібліотечної діяльності та представництва бібліотек у соціальних мережах займалися такі науковці: Федоров А., Шабаєва К., Огнева І., Бакалова С. серед яких такі вітчизняні науковці як: Булахова Г. І., Мартинюк О. Д.

Виклад основного матеріалу. До недавнього часу основними інформаційними медіа, що впроваджувалися в бібліотеці були: створення сайтів та інформаційних порталів, віртуальне довідкове обслуговування, створення депозитаріїв, що дає відкритий онлайн-доступ до повнотекстових документів, оптимізація електронних каталогів тощо. Такі технології дали високу результативність та отримали популярність серед самих бібліотекарів і користувачів бібліотеки. Однак віднайти сайт бібліотеки чи блог, електронний каталог чи депозитарій, може лише той, що конкретно налаштований на пошук. А що робити з тими, знов таки, потенційними користувачами, котрі навіть не підозрюють про існування таких онлайн-просторів, або не хочуть і не знають як їх шукати? Глобальна мережа Інтернет формує в інформаційній сфері якісно нові системи комунікації, що презентують реалії технічного рівня сучасного людства – з'являються соціальні мережі. Їх можна назвати такими собі площинами, де в мережі онлайн відбуваються абсолютно нові види трансакцій між людьми та організаціями. В соціальній мережі не користувач може знайти бібліотеку, а бібліотека може сама знайти користувача за допомогою декількох «кліків».

Але спочатку варто поговорити про те як бібліотеці інтегруватися в такий багатогранний інформаційний простір, які завдання треба перед собою поставити для того, щоб в мережі Інтернет репрезентувати свою діяльність на високому рівні, які напрямки роботи бібліотеки стають більш актуальними. Словом, постає питання визначення перспективних напрямів розвитку бібліотеки шляхом використання веб-технологій.

Перед всією бібліотечною системою постає завдання створити кардинально інші, нові, умови комунікації, які б слугували для орієнтації користувачів бібліотеки. Ті бібліотеки, що налаштовані увійти у віртуальний простір соціальних медіа мають сформулювати стратегію розвитку нового комунікаційного середовища:

1. Досліджувати потреби користувачів і наповнювати Інтернет-ресурси відповідним контентом, а не навпаки.
2. Прийняти позицію надійного джерела точної і правдивої інформації, а для цього використовувати максимально велику кількість продуктів та послуг.
3. Створити свій оригінальний бібліотечний імідж для того, щоб бібліотека виділялася з-поміж інших онлайн-спільнот.
4. Заохочувати користувачів брати активну участь в діяльності веб-проектів: коментувати дописи, брати участь в голосуваннях щодо покращення діяльності бібліотеки.
5. Користуватися технологіями соціального медіа маркетингу, обмінюватися досвідом.

Очевидно, що для того, аби бібліотека була продуктивною в медіа-просторі, лише сайту не достатньо. Бібліотечна установа потребує додаткових засобів інформування, тепер необхідно говорити вже і про «соціальні медіа». Адже феномен соціальних медіа найбільш макротенденційний у мережі Інтернет. Наразі глобальне кількісне збільшення онлайн-спільнот, розширення користувачів соціальних мереж, застосування соціальних сервісів для зв'язку з іншими людьми та самоорганізації, розвиток сегментованих соціальних мереж по типу аукціонів та онлан-магазинів, функціонування за принципами прозорості і відкритості, інтерактивності та багатомовності – це критерії, що зараз характеризують явище соціальних мереж.

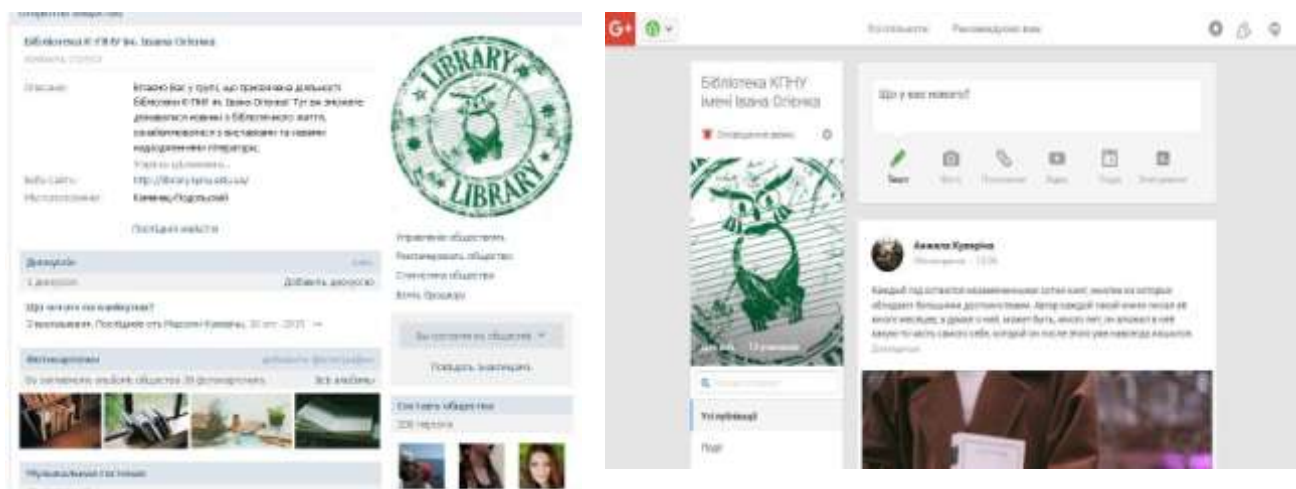
Соціальні медіа – це набір он-лайн технологій, що дозволяють користувачам спілкуватися між собою, ділитися своїми думками, досвідом і знаннями, налагоджувати контакти, а також ділитися новинами, інформацією, відео, фото, музикою та ін. Соціальні медіа в роботі бібліотеки є чи не найбільш ефективним способом налагодження комунікації з користувачами та створення бібліотекою свого позитивного іміджу. Це хороший інструмент для реклами читання та книги. Віртуальне середовище дозволяє розширити можливості та інструменти для подібної реклами. Бібліотеки світу активно використовують інтернет для того аби розповсюджувати свої оригінальні рекламні продукти.

Представництво в різних соціальних мережах є одним з напрямів діяльності бібліотеки в соціальних медіа. Для того щоб детальніше пояснити особливості такої діяльності, варто насамперед дати визначення того, що таке соціальна мережа. Соціальна мережа – це інтерактивний багатокористувацький веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Такий онлайн-сервір являє собою унікальне інтернет-середовище, що дає змогу користувачам, об'єднаним спільними інтересами, спілкуватися у групі. До соціальних мереж (далі - СМ) відносяться також тематичні форуми, де зв'язок здійснюється за допомогою веб-сервісу, внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями. Серед СМ також можна виділити такі, що слугують не для пошуку людей, а для пошуку контенту за інтересами: прослуховування музики, перегляду зображень, відео тощо.

На сьогодні дуже велика кількість бібліотек створює аккаунти та спільноти у СМ. Зокрема, більшість зарубіжних та вітчизняних бібліотечних установ представлені у Facebook, Twitter, Flickr, Blogspot, «ВКонтакте», Google+ та ін. це свідчить про те, що соціальні мережі дійсно виконують ряд корисних функцій, що позитивно впливають на роботу бібліотеки: допомагають швидко доносити потрібну інформацію до користувачів, а також ефективно само рекламуватися. На практиці застосування соціальних сервісів дає бібліотекам можливість не лише спілкуватися з реальними і потенційними користувачами, а і здійснювати професійні трансакції з іншими бібліотеками. Соціальні медіа спрощують організацію та проведення семінарів, конференцій та круглих столів. Більше того, СМ можуть використовуватися як своєрідні простори для здійснення подібних заходів. Наразі широкою практики набуло проведення вебінарів та Скайп-конференцій. Це дозволяє залучати до співпраці цікавих і самобутніх людей, які з тої чи іншої причини не змогли б реально приїхати до бібліотеки. СМ використовуються для експонування електронних виставок

Варто окремо зупинитися на двох соціальних мережах, котрих бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету репрезентує свою діяльність. Це

популярна у світі мережа Google+ та найбільш znana на просторах України та Росії СМ «Вконтакте». Нижче зображено як виглядають профілі бібліотеки КІНУ у цих соціальних мережах.

Перш ніж розпочати обговорення особливості роботи бібліотеки у вищезазначених СМ, варто розпочати з характеристика самих СМ. МС «Вконтакте», (далі «ВК»). «ВК» - найпопулярніша в Україні СМ, тому мати сторінку у «ВК» для бібліотеки надзвичайно вигідно. Адже саме в цій СМ зареєстрована велика кількість студентів (практично кожен має власний аккаунт) університету та іншої молоді, що може стати користувачами бібліотеки. «ВК» дозволяє проводити конкурси та вікторини, оперативно інформувати користувачів про діяльність бібліотеки та бути в цьому ефективною. Адже те, що бібліотека публікує на сторінці своєї спільноти, автоматично з'являється у стрічці новин підписників цієї спільноти, тих людей, котрі долучилися до спільноти. Це означає, що навіть якщо користувач не кожного дня відвідує сторінку бібліотеки, він все одно буде бачити нові дописи. «ВК» як СМ дуже проста в користуванні, це робить і доступ до бібліотеки більш простим. Бібліотека стає доступною кожному. Спільнота бібліотеки КІНУ нараховує 206 оригінальних учасників станом на 14 березня 2016 р., серед яких не лише студенти та працівники університету, а і користувачі з інших міст та навіть країн. Для внутрішнього користування «ВК» зручний тим, що адміністратор спільноти може побачити статистику відвідування групи, територіальний розподіл користувачів, вік користувачів, що відвідують спільноту. Таким чином бібліотекарі можуть орієнтуватися на аудиторію і підбирати для неї відповідний контент. До прикладу, серед учасників спільноти бібліотеки КІНУ найбільше користувачів віком від 20 до 25 років. Крім того, відслідковуючи які пости отримують більше «лайків» та коментарів, можна визначити який контент користується великою популярністю. Враховуючи особливості СМ як таких та аудиторію, адміністратор спільноти (Куверіна А. П.) наповнює її не лише діловим, а і розважальним контентом. Це збільшує кількість оригінальних відвідувань та підвищує інтерес до бібліотеки. Крім того, користувачі відчувають себе комфортно в такій спільноті. Адже не лише в рамках інформативних питань, а і у розважальних цілях вони відвідують сторінку бібліотеки. Це, звісно, підвищує престиж установи.

Серед популярних форм роботи у «ВК» використовується проведення вікторин, де користувачі відповідають на запитання, також створюються теми для обговорень, наприклад: «Що читати на канікулах?». Серед запланованих форм є створення спеціальної рубрики, за допомогою якої можна буде здійснювати керівництво читанням користувачів бібліотеки. Буде подаватися рецензія на книгу та інформація про те, де можна її отримати, потім буде здійснене обговорення в режимі «он-лайн».

Наступна СМ, де бібліотека КІНУ репрезентує свою діяльність – Google+ - це СМ розроблена корпорацією Google у 2011 р. наразі, це одна з найновіших СМ з великою кількістю можливостей. Плюс даної СМ полягає в тому, що на відміну від «ВК», Google+ дуже популярний за кордоном. Однак, Google+ не дуже популярний серед українських користувачів мережі Інтернет. Тому, станом на 14 березня 2016 р. кількість оригінальних користувачів спільноти бібліотеки КІНУ у Google+ становить 12 чоловік.

Зараз присутність бібліотеки в СМ стала не просто нормою, а необхідністю. СМ дають можливість спілкування з користувачами у середовищі, що звичне для них. Бібліотека має можливість заявити про себе більшій кількості людей, більше того, спільноти та групи в СМ надають можливість залучити користувачів до діяльності бібліотеки; бібліотекарі можуть швидко встановити неформальні контакти.

Представництво бібліотеки в соціальних мережах дає прекрасну можливість швидко інформувати велику аудиторію про нові видання, заходи, події та ін. Бібліотека може оперативного дізнатися думку користувачів з приводу акцій, які вона проводить або змін режиму роботи, з'ясувати їхні інтереси, смаки та побажання. Таким чином, у сучасних бібліотек з'явився ще один канал для повідомлень про її діяльність і ресурси, важливих бібліотечних подій, обміну корисною інформацією, проведення анкетування, розміщення презентацій або відеороликів про бібліотеку та ін. Інформація в соціальних мережах з'являється щодня, що постійно привертає увагу користувачів.

Сьогодні сайти бібліотек та сторінки в соціальних мережах поєднують в собі інформаційні, пошукові, освітні, рекламні, навігаторські функції і є в сукупності значним інтегрованим ресурсом. Все це робить їх потужним засобом для просування інформаційно-бібліотечних продуктів і сервісів, а також формування іміджу бібліотек.

Робота в соціальних мережах сприяє налагодженню контактів між людьми, допомагає оперативного вирішувати різні питання, долати географічну ізоляцію. Адже бібліотека – це не тільки книги, а в першу чергу – люди, наші читачі, реальні та потенційні, які мають різноманітні інтереси та потреби. Поставивши на чільне місце наших читачів і їх інтереси, ми стаємо для віртуальних відвідувачів консультантом, партнером, другом, тим самим піднімаючи свій авторитет, а, отже, сприяємо просуванню бібліотеки, як у віртуальному просторі, так і в реальному світі.

Висновки. Отже, у сучасних умовах соціальні мережі співставні із засобами масової комунікації, тому вони виконують всі функції засобів масових комунікацій. За критерієм періодичності, доступності, фінансовому критерію мережева комунікація є найбільш ефективною в сучасному комунікативному просторі. Традиційні засоби масової комунікації виступають в якості центрів, спочатку акумулюють інформацію, потім її сортують і розповсюджують. Соціальні мережі характеризуються потенційно нескінченним числом незалежних центрів акумуляції і поширення інформації, що визначає її глобальність та демократичність. Їх використання в діяльності бібліотек суттєво змінить специфіку комунікаційних процесів: односторонність потоку повідомлень та спрямованість на конкретних користувачів зміниться на можливість діалогізації комунікаційного процесу, зросте оперативність передачі інформації, транслявання великого її обсягу, підвищиться ефективність залучення до взаємодії максимальної кількості суб'єктів інформаційного суспільства та організації зворотного зв'язку.

Впровадження новітніх веб-технологій у діяльність бібліотек уже сьогодні розширює професійні контакти, стимулює пошуки нового стилю й пріоритетів, ідей співробітництва та способів їхньої реалізації в бібліотечній галузі, формує позитивний імідж книгозбірень, допомагає зміцнити кредит довіри до них серед користувачів та інших учасників інформаційного суспільства, стимулює останніх бути партнерами в процесі розвитку.

Використана література

1. Дулина Н.В. Социальные сети и возможности их использования в организации работы вузовской библиотеки (по материалам зарубежных исследований) / Дулина Н.В., Ефимов Е.Г., Рамзина И.М. // Известия ВолгГТУ. Серия "Новые образовательные системы и технологии обучения в вузе". - ВолгГТУ. - Волгоград, 2013. - № 13 (116). - С. 42-45.
2. Ивашина, М. В. Неконференция блогеров как новая образовательная среда и модель общественно-профессионального управления библиотекой / М. В. Ивашина // Медиатека и мир. - 2013. - №3. - С. 9 - 13.

3. Казаченкова, Л.А. Блогерские штучки, или Постразмышления о неКонференции / Л. А. Казаченкова // Современная библиотека. – 2012. - №1. – С. 31 – 41.
4. Прыткова, Н. Стартуем: маркетинг социальных медиа / Ню Прыткова // Современная библиотека. - 2012. - № 1. - С. 15-21.
5. Тмур, А. Что, где, когда предложить читателю, чтобы он остался с вами / А. Тмур // Университетская книга. - 2012. - № 6. - С. 58-61.
6. Федоров, А. О. Поведение библиотек в социальных медиа / А. О. Федоров // Медиатека и мир. - 2013. - №1. - С. 22 - 27.
7. Хвостова, С. Ю. Библиотеки в социальных сетях: зачем мы сюда пришли и что продвигаем? / С. Ю. Хвостова // Медиатека и мир. - 2013. - № 1. - С. 13 - 16.
8. Хромова, Е.Г. Библиотечная блогосфера как средство профессионального общения и обмена опытом / Е.Г.Хромова // Справочник руководителя учреждения культуры. - 2013. - №2. - С.66 - 74.
9. Эркаева, Г. Если блог отличный, успех не только личный / Г.Эркаева // Библиотека. - 2013. - №5. - С. 28 - 29.

Наталія Двойнос,
завідувач відділу читального залу
бібліотеки Хмельницького університету управління і права

Просвітницька діяльність бібліотеки Хмельницького університету управління і права

У статті висвітлюються пріоритетні напрями культурно- просвітницької роботи бібліотеки ХУУП упродовж 2014 – 2015 рр.

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, просвітницька діяльність, книжкові виставки.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбуваються зміни в різних сферах життя – економіці, політиці, формується нова парадигма національно-культурних відносин у суспільстві. У зв'язку з цим зростає роль бібліотеки в культурно-інформаційному розвитку соціуму, на новий рівень підноситься її культурно-просвітницька функція.

Бібліотека університету є його обов'язковим структурним підрозділом. Основним завданням якої є виховання підростаючого покоління, формування громадянської позиції молоді людини, духовно-морального удосконалення, поваги до історико-культурної спадщини своєї Батьківщини. Розробляючи напрями культурно-просвітницької роботи та популяризації книги, ми перш за все, опираємося на потреби навчального процесу та запити студентів.

Метою культурно-просвітницької роботи бібліотеки є популяризація шляхом реклами книги головних загальнолюдських цінностей, історичної, наукової та культурної спадщини, ідей національного державотворення, всього того, що сприяє вихованню гармонійної, морально-досконалої особистості, відкритої до інтелектуального, духовного і творчого розвитку.

Серед різних форм роботи провідне місце належить книжковим виставкам. Виставкова діяльність бібліотек була і залишається важливою складовою бібліотечного обслуговування. Саме книжкова виставка є засобом розкриття інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитівкою, відображаючи стиль бібліотеки і творчі можливості персоналу. Як і всі інші форми роботи вона слугує пропаганді книг. Книжкові виставки є засобом популяризації бібліотечних зібрань, інформування про нові надходження, висвітлення актуальних питань сьогодення. Вони є основним складником роботи з користувачами бібліотеки.

При плануванні виставок беруться до уваги ювілейні і знаменні дати, наукові конференції, що проходять в університеті, усі цікаві події року.

У 2015 році оформлено 35 книжкових виставок. Постійними виставками, які весь час поновлюються, є: «Наукові досягнення науково-педагогічних працівників» та «Нові надходження».

Розумінню і сприйняттю української ідеї, сприянню розбудові державної незалежної України, готовності до захисту своєї Батьківщини, пошані до історичної пам'яті, дотриманню Конституції України, шанобливому відношенню до державних національних символів сприяли такі виставки: «Соборна мати – Україна одна для всіх, як оберіг» (до дня Соборності України), «Творець українського гімну Михайло Вербицький» (до 200-річчя з дня народження композитора), «Прийди до серця, Україно, Благослови добром мене...» (до дня Конституції), «Шляхи української державності: Декларація про державний суверенітет України» (до 25 річчя прийняття Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет України), «Цвітуть, неначе квіти волі, Знамена жовто-голубі» (до дня державного прапора України), «Живи і міцній, Українська державо!» (до дня Незалежності України).

Специфіка вишівської бібліотеки визначає її діяльність. Бібліотечним фондом користуються студенти, науковці, викладачі, працівники університету, юристи та управлінці міста й області. Цікавими та актуальними були книжкові виставки присвячені юриспруденції: «Єдиний шлях, що веде до знання — це діяльність» (Джордж Бернард Шоу) (до Всесвітнього дня захисту прав споживача), «Альянс без погонів» (до 66-річчя створення міжнародної політично-військової організації), «15 квітня – День працівників карного розшуку України» (до Дня працівників карного розшуку України), «Душа тисячоліть шукає себе в слові» (Л.Костенко) (до Всесвітнього дня книги та авторського права), «Науку створюєш Ти!» (до дня науки), «Право – мистецтво добра та справедливості» (до Дня юриста).

Книжково-документальні виставки до ювілеїв, пам'ятних дат - одна з основних форм пропаганди бібліотечних фондів і водночас важливий засіб культурно-просвітницької діяльності. Багато уваги приділяється питанням історичного минулого України, адже хто не знає минулого, той не має майбутнього. Згадати, вшанувати пам'ять, проаналізувати історичні події закликають виставки: «Великі твої жертви Україно!» (до міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту), «Ще юнаки, ще майже діти» (до дня пам'яті Героїв Крут), «Уклін – живим, загиблим - слава» (до дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав), «Чорнобиль не має минулого часу» (до дня Чорнобильської трагедії), «Роки війни - століття пам'яті» (до 70-річчя Перемоги у Другій світовій війні), «Вони помирали, щоб жила Україна» (до дня скорботи та вшанування пам'яті жертв війни в Україні), «Встеляйте квітами дороги - бійцям, що мир несли в наш край» (до дня Перемоги), «13 вересня – День пам'яті жертв фашизму», «Ми твої захисники, Вітчизно» (до дня захисника України), «Скорботна свічка пам'яті святої» (до дня пам'яті жертв голодомору і політичних репресій в Україні), «Ваш подвиг безсмертний, ваше ім'я в віках», приурочена року ветеранів Другої світової війни.

Тема української мови, писемності завжди актуальна. Мова – душа народу, його пісня, його слава, його біль... Саме тому працівниками читального залу було організовано виставки: «Душа народу бринить у слові» (до Міжнародного дня рідної мови), «Хай не міліє джерело» (до дня слов'янської писемності і культури), «О, рідна мово ти моя, як люблю ти звучиш!» (до дня української писемності та мови).

Сьогодні модернізація масової роботи бібліотек неможлива без використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

Розвиток Інтернету надав можливість для створення віртуальних виставок, які оперативно знайомлять читачів з новими книжковими надходженнями, цікавими публікаціями, подіями які відбуваються в бібліотеці. Починаючи з 2014 року оформлені книжкові виставки і проведені масові заходи в бібліотеці, користувачі можуть бачити не тільки на веб-сторінці бібліотеки, а й на її сторінці в соціальній мережі Facebook. Після проведення кожного заходу, на сайті розміщуються фотографії та невеличкий звіт, про те, як проходив захід, інформацію про його учасників.

Великою популярністю користуються літературні години, бесіди, вечори пам'яті, віртуальні екскурсії.

Традицією для бібліотеки стали шевченківські читання. 10 березня 2015 року працівниками читального залу проведено літературний вечір «Шевченко на Поділлі» для студентів-першокурсників, який приурочений 201-й річниці з дня народження Тараса Григоровича Шевченка, генія українського народу. Головна метою зустрічі - якомога повніше та ширше донести до слухачів події, речі, явища пов'язані з перебуванням Великого Кобзаря у нашому Подільському краї.

Невмируща творчість воістину народного митця, людини-борця Тараса Григоровича Шевченка завжди надихатиме наші серця, кликатиме до високих веж у духовному поступі. Пізнавати Шевченка можна і треба протягом усього життя. У його творах закладена надзвичайно потужна енергія, від якої живиться українська нація протягом останніх двох століть.

Минають роки, а Шевченко так само для багатьох українців залишається нерозгаданим, непізнаним... Чи зможемо ми колись вповні зрозуміти його феномен? Його слово стало грізною зброєю, а своїми творами він навіки закарбував у нашій генетичній пам'яті слово «Україна!». Шевченко завжди актуальний, завжди цікавий і модерний, а його поезія - неповторна, самобутня і самодостатня! Для шанувальників Тараса Шевченка фахівці читального залу організували книжково-ілюстративну виставку «Слава Шевченка – Слава України», яка протягом березня знайомила користувачів з художніми, науковими сучасними періодичними виданнями, з цікавою інформацією про Кобзаря.

13 березня 2015 р. працівники читального залу наукової бібліотеки провели бібліографічну лекцію-огляд літератури з предмету «Римське приватне право». Метою даного заходу було ознайомлення студентів першого курсу юридичного факультету з наявною літературою для самостійної роботи. До уваги студентів були представлені підручники, праці класиків цивілістики, монографічні видання, хрестоматійні матеріали.

15 квітня для студентів факультету «Управління та економіки» працівники бібліотеки провели патріотичну бесіду-вшанування пам'яті загиблих в АТО: «Герої на варті. Ти віддячиш їм, якщо житимеш гідно...». Кожен час має своїх героїв. Незримий історичний та енергетичний зв'язок існує, є очевидним між видатними діячами українського визвольного руху княжої та козацької доби, часів української революції та Другої світової війни, часів відродження української державності і Героями Майдану. Всі вони без винятку полягли за Україну, за наше майбутнє, за всіх нас. Набираймося від них міцності духу, незламності та сили задля того, щоб будувати таку Україну, про яку вони мріяли і за яку віддавали своє життя... Майдан та Революція Гідності потрясли не тільки Україну, а й увесь світ. Це рік пробудження та консолідації українського народу. За нашу Незалежність, самостійність, боролися цілі покоління українських патріотів. За неї полягли герої «Небесної сотні». За неї гинуть українські воїни та мирні мешканці на Сході. Сьогодні, захищаючи свою країну, ми відстоюємо незалежність. Через муки та біль, сльози та боротьбу народжується нація, нація патріотів, сильних, вільних людей здатних захистити власний дім від зовнішньої агресії. Найвищий подвиг щодня здійснюють наші захисники, вони проходять такі випробування, які порівнюють з пеклом. Але свідомі своєї високої жертвовності, бо це покоління незалежних, покоління патріотів... Загиблих на Майдані та в зоні АТО було вшановано хвилиною мовчання.

5 травня 2015 р. працівниками читального залу проведений вечір пам'яті жертв Другої світової війни: «Ми славимо мужність і подвиг ваш». Це данина безсмертному подвигу та ратній звитязі воїнів, всім хто кував перемогу, працюючи на заводах і фабриках, хто боровся з ворогом в партизанських загонах і підпіллі, Русі Опору за межами Батьківщини.

Щороку в травні ми відзначаємо День перемоги. Дорогою ціною заплатив український народ за участь у найстрашнішій за всю світову історію війні. Не щезне в пам'яті людській, не йде в забуття великий подвиг і велика трагедія нашого народу - його битва, його перемога над фашизмом. Ці дні нагадують нам хто ми, чий ми діти, чий онуки.

Нагадують про дідів і прадідів, які грудьми стали проти шквалу війни, щоб відстояти землю Вітчизни, на якій народились і вирости. Вічна хвала і слава їм за це. Вечір пам'яті присвячений пам'яті жертв Другої світової війни - це лише маленька частинка великої данини пошани полеглим. Низько вклоняємося та складаємо глибоку шану ветеранам, які на своїх плечах винесли тягар війни та підняли країну з руїн у повоєнні роки...

У читальному залі бібліотеки представлена книжково-ілюстрована експозиція «Встеляйте квітами дороги - бійцям, що мир несли в наш край». Книги, газетно-журнальні статті, представлені на експозиції, допоможуть більше дізнатися про боротьбу нашого народу проти фашизму та вшанувати пам'ять наших дідів та прадідів.

25 вересня працівниками читального залу проведено віртуальну екскурсію, приурочену до Дня міста Хмельницького та з нагоди 145-ї річниці з дня народження Олександра Купріна: «Купрін на Поділлі». Метою екскурсії було ознайомлення слухачів з пам'ятками архітектури, соціальним життям та звичаями жителів Проскурова XIX століття, за мотивами твору «Поєдинок».

Наш край – квітуче Поділля пишається багатьма славнозвісними іменами діячів літератури і мистецтва. Серед них одне з перших місць належить відомому письменнику Олександру Купріну. Ім'я Купріна тісно пов'язане із дореволюційним Проскуровом. Підрахували, що назви довколишніх населених пунктів згадувались у понад тридцяти його творах.

В роки служби в армії (1890 – 1894) О.І. Купрін перебував на Поділлі. Пережите тут змусило Купріна взятись за перо. Не тільки найбільший твір письменника – «Поєдинок», але і весь цикл його оповідань з воєнного життя на основі спостережень, які назбиралися за період перебування в полку на Поділлі. Якщо додати до цих творів розповіді Купріна не про війну, а про місцевий побут, то значення проскурівських, волочиських, гусятинських вражень в його творчості набирає ще більшої ваги.

22 листопада відбувся вечір пам'яті жертв голодомору «Очима болю, відлунням у серці». Згадати ті страхітливі роки та вшанувати пам'ять прийшли небайдужі до трагедії студенти та працівники.

Пам'ять — нескінченна книга, в якій записано все: і життя людини, і життя країни. Читаєш і подумки здригаєшся від жаху. Особливо вражають сторінки, де викарбовано слова про голод. Немає страшнішої смерті, ніж повільна смерть від голоду. А так вмирала майже вся Україна. Моторошний парадокс: вмирали на родючих чорноземах, на безмежних ланах і полях, всіяних житом і пшеницею, на дбайливо доглянутих городах з рясним врожаєм. Чому вмирали? Бо в людей забрали все. Все до останнього колоска, до останньої зернини. Це було не стихійне лихо, а умисно підготовлений голодомор. Це був розбій, свідомо спрямований на фізичне винищення селян, українців.

Геноцид не нове явище в історії. І хоча безглуздо і жорстоко тут говорити про міру, його масштаби вражають – вони змушують здригуватися, плакати, ридати, співчувати... В кінці заходу студенти ознайомилися з матеріалами книжкової виставки «Величезна трагедія українського народу». Закінчили цей вечір Хвилиною мовчання і запаленням поминальної свічки. Цей вечір пам'яті нікого не залишив байдужим.

Бібліотека працює у тісному контакті з деканатом, кафедрами, викладачами. Вона бере активну участь в університетських заходах, наукових конференціях, пленарних засіданнях Малої Академії Наук України, оформляючи книжкові виставки, проводячи огляди літератури. Працівники читального залу організують книжкові виставки до лекцій викладачів університету.

Патріотичне виховання студентської молоді засобами бібліотеки

Висвітлено роль і місце бібліотеки ВНЗ у патріотичному вихованні студентської молоді. Запропоновано досвід наукової бібліотеки ХНУ, розглядаються можливості вдосконалення сучасних форм виховання молоді. У статті також представлені результати анкетування, проведеного книгозбірнею ХНУ з метою з'ясування громадянсько-патріотичної позиції та цивілізаційного визначення студентів.

Ключові слова: патріотичне виховання, наукова бібліотека вищого навчального закладу, анкетування.

В умовах розбудови незалежної України, коли відбуваються радикальні перетворення у всіх сферах життя, перед навчальними закладами постає завдання виховання різнобічно та духовно розвиненої, активної особистості, громадянина, патріота. У зв'язку з цим великої актуальності набула проблема формування в молоді патріотичних цінностей.

Патріотизму неможливо навчити, його потрібно виховувати у повному сенсі цього слова. Роль книги і бібліотеки в цьому виховному процесі вкрай важлива, адже бібліотека вищого навчального закладу як один із головних його підрозділів не лише допомагає у вирішенні найскладніших проблем навчання, але й сприяє розвитку духовної культури, впливає на формування інтелектуального та культурного становлення особистості студента. Бібліотека створює атмосферу творчої зацікавленості у навчанні, науці, мистецтві, впливає на стан патріотичного духу, який не піддається жодним вимірам та оцінкам.

Для здійснення патріотичного виховання бібліотеки використовують всі ресурси, які в них є: документальні фонди, електронні бази даних, довідково-бібліографічний апарат, кадрові ресурси. Ефективність діяльності бібліотек вищих навчальних закладів у системі засобів патріотичного виховання визначається за рядом параметрів: кількістю і змістом бібліотечних фондів, що сприяють патріотичному вихованню студентів; розмаїттям дидактичних засобів і методів; накопиченим досвідом підбору традиційних та інноваційних методів; рівнем професійної освіти, практичним досвідом і педагогічною майстерністю бібліотекарів; науково-дослідницькою і програмно-проектною діяльністю; рівнем активності студентів у підготовці та проведенні культурно-масових і громадсько-політичних заходів, що організує книгозбірня.

Досвід, який накопичено бібліотеками, дає можливість вибудовувати систематичну роботу з виховання патріотизму серед студентів, активно використовуючи всі сучасні форми і методи бібліотечної діяльності. Системність цієї роботи полягає в тому, що теми історії і героїчного минулого нашої країни повинні підніматися не тільки в ювілейні дати, а кожного року, адже виховання молоді є процесом цілісним і неперервним. Потрібно звернути увагу й на те, що патріотичне виховання не повинно зводитися лише до теми Другої світової війни, а розуміється більш широко - як виховання через знання історії своєї країни, рідного краю, надання об'єктивної оцінки ролі українського війська у вітчизняній історії (починаючи від княжої доби і до сьогодення), через виховання толерантності та оволодіння цілісною національною культурою.

Система бібліотечних заходів з патріотичного виховання студентів Хмельницького національного університету базується на основних положеннях Концепції національно-патріотичного виховання молоді з урахуванням органічного взаємозв'язку процесу навчання та виховання і дає можливість охоплювати виховним впливом усіх студентів – від першого курсу до останнього, здійснювати виховний процес як у навчальний, так і в позанавчальний час. Роботу бібліотеки в рамках патріотичного виховання можна розділити на такі основні напрямки: духовно-моральне виховання, громадянське, історико-патріотичне, історико-краєзнавче.

Духовно-моральне виховання має націлювати студентську молодь на вищі ідеали, на прагнення стати максимально корисними для своєї країни. Стабільність і розвиток українського суспільства визначається у значній мірі тим, наскільки активно та успішно молодь включається в суспільний простір. Соціально-економічна криза, збільшення соціальної диференціації, зростання темпів життя, деформація звичайних способів і стратегій життя, зміна життєвих орієнтирів, зникнення традиційних моделей досягнення соціальної зрілості тощо створюють для сучасної молоді ситуацію невизначеності життєвого шляху, продукують соціальну напруженість у молодіжному середовищі. Це негативно впливає на процес соціального становлення молоді, головна відмінність якого в нинішніх умовах полягає у втраті лінійних, передбачуваних і безконфліктних моделей включення молоді до суспільства.

Сьогодні дослідники відстежують серйозні зміни в ціннісно-нормативній системі молодого покоління, якщо їх цінності порівнювати з такими, що властиві старшому поколінню. Так, студентам у режимі відкритих питань запропонували визначити найтипівіші якості, що характеризували покоління їхніх батьків у студентському віці, якості притаманні сьогodнішньому поколінню молодих людей, а також спробувати спрогнозувати риси молодішої генерації майбутнього. Серед якостей минулого покоління студенти називають такі: *чесність, комунікабельність, доброта, порядність, прагнення бути корисним суспільству*. Головними якостями сучасної молоді вважають *наполегливість, самовпевненість, цілеспрямованість, комунікабельність*, а якостями майбутньої генерації – *комунікабельність, безпринципність, цілеспрямованість, нахабність, прагматизм* [8]. Коментарі, як кажуть, зайві.

Сьогодні студенти намагаються набути ті моральні характеристики, які, на їх погляд, допоможуть їм найближчим часом утворити основу суспільних відносин. Часто вони мають негативне моральне починання. Це визначається двома чинниками: з одного боку, економічною ситуацією, а з іншого – культурними трансформаціями, що відбуваються в країні.

Результати анкетування, проведеного з метою з'ясування громадянсько-патріотичної позиції та цивілізаційного визначення студентів у науковій бібліотеці ХНУ в травні 2015 року, свідчать про деяке розмивання ціннісних орієнтирів серед молоді. За даними анкетування, 90% молодих людей правильно розуміють поняття патріотизму, переймаються почуттями гордості за свій народ, гостро переживають за долю країни, але це сприйняття є лише даністю і не підкріплюється почуттям патріотизму. Так, 80 % за будь-якої можливості виїзду за кордон, покинули б рідну країну в пошуках кращого життя. При цьому майже 60 % респондентів вважають, що володіють стійкою громадянською позицією, 30% респондентів практично взагалі не замислювались над тим, чи є у них стійка громадянська позиція, 10 % її взагалі не мають. Анкетування показало, що 50% студентів не почуваються господарями у своїй країні, не пов'язують з нею своє майбутнє та не вірять у те, що життя в Україні скоро зміниться на краще. У той же час 95% молоді вважає, що вона є відповідальною за майбутнє своєї країни [3].

Очевидно, що складна соціально-економічна ситуація в країні породила розчарування частини молоді і є серйозною перешкодою громадянсько-патріотичному вихованню, проте саме сьогодні необхідно залучати молодь в управління своєю державою, допомогти їй стати справжніми громадянами, патріотами, які зможуть побудувати краще майбутнє для своєї країни. Адже саме молоде покоління змушене буде перебрати на свої плечі адаптацію українських реалій до викликів сучасності. Таке покоління має бути представлене яскравими, талановитими, сильними особистостями, які мають пріоритетними духовно - моральні цінності: самопізнання й пізнання світу, мови, історії, культури, сповідування високих моральних ідеалів. Тому виховання нашого майбутнього повинно відбуватися на чисельних прикладах національної гідності та патріотизму, якими так багата українська історія.

Виховання у вищій школі, передусім, має на меті формування високого рівня національної свідомості – не просто теоретичного усвідомлення процесів національного відродження, а готовності людини практично брати участь у процесах державотворення. У нашій країні культура та освіта повинні стати найефективнішим ідеологічним

чинником, здатним відродити і самоідентифікувати націю. Любов до рідної землі, добро, співчуття і співпереживання, милосердя допоможе нам не просто вижити, а й жити, творити, виховувати молоде покоління, яке зараз перебуває у кризовій ситуації. Вирішувати назрілі проблеми треба зараз, щоб дати шанс поколінню молодих людей перетворити життя на краще.

Молоді потрібно оволодівати не лише системою наукових знань, а насамперед цілісною національною культурою, не виключаючи вищих здобутків культури, духовності цивілізованих народів. Г. Ващенко застерігав, що, виховуючи в молоді патріотизм, здорову національну гордість, свідомість своєї національної гідності, "ні в якому разі не можна виховувати в неї національної пихи й презирства до інших народів лише на тій підставі, що вони не українці. Український народ на собі відчув, що таке несправедливість, і сам мусить бути справедливим"[1, с. 177].

Принцип толерантності як один із принципів національно-патріотичного виховання передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, формування у студентів відкритості, поважливого ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне та відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну частину загальнолюдської.

Співробітники наукової бібліотеки ХНУ використовують для цього різні форми наочної пропаганди книги (інформаційні стенди, книжкові виставки), індивідуальну і масову роботу з читачами, а також свята, вечори, зустрічі. Усі заходи сприяють не лише громадянському самовизначенню, розвитку історичної самосвідомості (співвіднесення своєї долі з історією країни), що є дуже важливим для виховання громадянина-патріота, але й формують толерантне ставлення до інших культур. Потрібно так виховати молодь, щоб вона, де б не знаходилася, в якому б куточку світу не перебувала, відчувала свій зв'язок з Україною, пам'ятала, що вона представляє собою весь український народ.

У рамках національно-патріотичного проекту "Ти - одна й неподільна, Україно моя вільна!" в НБ ХНУ на 2015-2018 рр. поставлені наступні завдання: виховання правової культури, поваги до Конституції і Законів України, державної символіки; формування національної свідомості, гідності громадянина та відповідальності за долю України; виховання поваги й любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті й українських традицій; підготовка свідомої інтелігенції України, збереження інтелектуального генофонду нації; формування в суспільній свідомості переваг здорового способу життя та ін.

Для вирішення цих завдань бібліотекарями університетської книгозбірні щорічно проводяться різнопланові виховні заходи, які дозволяють виховати у молоді національно-патріотичні почуття, готовність до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання української держави, поглибити знання про державну символіку України (історію походження Герба, Прапора) тощо.

Щорічно до Дня Незалежності України у книгозбірні ХНУ проходять книжкові вернісажі, експонуються виставки, на яких представлені видання, що розкривають складний і тернистий шлях становлення української держави, історію створення її символів, різні аспекти історичного та культурного життя нашої країни ("Ти — одна й неподільна, Україно моя вільна", "Благословенні кольори української долі", "Україна — Європейський Союз: посилення стратегічного партнерства", "Майдан. Тернистий шлях до свободи", "Україно моя, Україно"). Про національні символи України ведеться мова і під час уроків національно-патріотичного виховання, мета яких — виховання патріотичних почуттів і гордості за власну країну, шанобливого ставлення до її символіки.

До відзначення Дня Перемоги над фашистським свавіллям у Другій світовій війні для студентської молоді щороку проводяться різнопланові національно-патріотичні заходи, на які запрошуються ветерани Другої світової війни; створюються презентації книг, присвячені тим, хто в буремні воєнні роки наближав світлий день Перемоги та ін. Потрібно відмітити, що стало вже традицією, що самі студенти приймають активну участь у подібних заходах. Так, до 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та до Дня Перемоги у Другій світовій війні відбувся захід "Ви захистили нас. Ви дали нам життя", в

якому прийняли участь студенти літературного театру “Глорія” кафедри української філології ХНУ. До цієї зустрічі артисти студентського літературного театру «Глорія» підготували міні-виставу «Травнева Перемога», у виконанні студентів прозвучали пісні і вірші про війну.

Різноманітні просвітницькі заходи за участю студентів проводяться щорічно і до роковин Генія українського народу Т. Г. Шевченка (літературознавчі та літературно-мистецькі години, години спілкування, конкурси читців тощо).

До Дня захисника України 14 жовтня, яке відзначається з метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння дальшому зміцненню патріотичного духу пройшли уроки патріотичного виховання «За Україну, за її долю, за честь і волю», «Тої слави козацької повік не забудемо».

Вихованню високого патріотичного почуття сприяє читання художньої літератури. Національно-патріотичне виховання, популяризація літератури з даної тематики в бібліотеці покликані забезпечити морально-політичну і практичну підготовку до виконання священного обов’язку захисту незалежної України, військової служби у Збройних Силах України, формуванню у молоді стійкості, мужності, готовності до подвигу, самопожертви, самопідготовки і самовиховання, любові до України, бажання відстояти її незалежність і соборність, наслідування кращих традицій. У книгозбірні ХНУ щороку організовуються книжкові виставки, на яких представлено найкращі твори письменників про події Другої світової війни («Війна очима письменників», “Війна - жорстокіше немає слова” тощо), а також книги, що дають об’єктивну оцінку ролі українського війська в українській історії - від княжої доби, Гетьманського козацького війська, військ УНР, січових стрільців, воїнів УПА до часів незалежності, Майдану, героїв Небесної Сотні та зони АТО (“Крути: незгасна пам’ять і урок сьогодні”, “Афганістан болить в моїй душі” та ін.). Четвертий рік поспіль діє в науковій бібліотеці ХНУ просвітницький проект “Читання книги та її популяризація”, у рамках якого спільно з кафедрою української філології та літературним студентським театром “Глорія”, що діє на кафедрі, проводяться спільні масові заходи (вечори поезії, диспути, акції).

Виховання громадянина і патріота неможливе без глибокого пізнання духовного багатства свого народу і залучення до його культури. Сьогодні бібліотеки здатні зібрати унікальну інформацію про рідний край і задовольнити інтерес молоді до історії малої батьківщини. Любов до рідного краю, знання його історії – основа, на якій може здійснюватися ріст духовної культури людини і всього суспільства. Саме бібліотекарі створюють враження про рідне місто, прагнуть відкрити для молоді “малу Батьківщину”, показати її красу, виховати любов до неї.

З метою сформуванню у студентів знання про історію рідного краю, його визначні історичні пам’ятки, відомих людей, які проживали та живуть у місті, в науковій бібліотеці ХНУ щороку проводяться мистецькі години, присвячені видатним подільським діячам, уроки пам’яті, присвячені визволенню міста від німецько-фашистських загарбників, зустрічі з краєзнавцями, презентації книжкових виставок, Дні краєзнавчої книги тощо. Зокрема, в рамках краєзнавчої діяльності у книгозбірні ХНУ студенти зустрічалися з письменниками Хмельниччини - В. Горбатюком, М. Федунцем, М. Мачківським, І. Іовом, Г. Пагутяк, М. Войнаренком, з художниками О. Скорупською та Е. Міляром та ін.

Різні форми історико-краєзнавчого виховання виправдовують себе та є ефективним засобом громадянсько-патріотичного виховання. Зауважимо тільки, що форми роботи і тематика масових заходів можуть бути різноманітними, головне, щоб вони викликали увагу молоді до сучасних проблем, змушували її включатися в їх вирішення; допомагали формувати особистість. І не так важливо, чи це будуть інноваційні форми культурно-просвітницької діяльності, чи традиційні - перевірені часом, але не менш ефективні. Так, віртуальні виставки, які є синтезом традиційного і інноваційного способів надання інформації, сьогодні широко використовуються в багатьох бібліотеках. Проте і традиційні виставки залишаються досить ефективними – все залежить від актуальності тематики, дизайну виставки, засобів представлення.

Для прикладу проілюструємо одну з книжкових виставок, приурочену до Всесвітнього дня книги та авторського права, на якій була представлена краєзнавча література з фондів університетської книгозбірні «Душа тисячоліть шукає себе в слові». Розділ «Історія», який відкрив експозицію, містив видання, присвячені минувшині нашого краю від найдавніших часів і до сьогодення. Викликали захоплення книги «Нариси історії Поділля», «Подільська старовина», «Вулиці Хмельницького», «Поділля: із глибини віків у сьогодення» та ін. До уваги відвідувачів виставки пропонувались і книги про справжніх патріотів, громадсько-політичних та культурно-просвітницьких діячів нашого народу: «Подільської землі сини», «Я спасення шукав для народу», «З подільського кореня», «Культура Хмельниччини» та інші. Туристичну привабливість регіону та окремих населених пунктів області розкривали книги розділу «Туризм», зокрема: «Кам'янець — Подільський», «Путівник. Хмельницька область», «Меджибіж та його скарби», «Хмельниччина справжня» та інші.

Отже, уся система заходів, що проводить книгозбірня, сприяє зміцненню патріотичного духу студентської молоді. Бібліотека використовує у своїй роботі весь арсенал засобів виховної роботи (вечори, диспути, конкурси, виставки літератури, огляди тощо), оперативно надає інформацію, використовує всю сукупність методів, форм, прийомів усного, наочного, аудіовізуального і комп'ютерного просування літератури в системі патріотичного виховання. Головною метою виховання, на досягнення якої спрямовуються зусилля бібліотеки, є формування цілісної і гармонійно розвиненої особистості з високою національною самосвідомістю. Така особистість – це, насамперед, громадянин Української держави, її патріот, для якого пріоритетом є загальнолюдські й загальнодержавні цінності.

Використана література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал .- Полтава: Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994.- 191 с.
2. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді: Монографія. - К.: Педагогічна думка, 2010. - 312 с.
3. Молчанова С. А. Роль бібліотеки ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в нових умовах /С. А. Молчанова //Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. - 2015. - №1. - С. 39-43.
4. Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. - Львів, 2006. - №6.
5. Скотна М., Мовчан В. Мораль перед викликами сучасності // Вища школа.- 2014.- №2. - с. 7 — 24.
6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /М. М. Фіцула. - К.: Академвидав, 2010. - 456 с.
7. Державна національна програма ” Освіта “ (“Україна ХХІ століття”).- [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
8. Клименюк Н.В. Виховання гуманних якостей у студентів засобами бібліотерапії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/pedagogika/2009/108-95-5.pdf.

Бібліотека вищого навчального закладу в умовах нового інформаційного суспільства

У статті викладено основні напрями розвитку інформаційних систем бібліотек ВНЗ України, які розглядаються як інформаційна складова навчального й наукового процесу; висвітлюється роль бібліотек у формуванні інформаційної культури та перспективи їх розвитку.

Ключові слова: бібліотеки, електронні ресурси, інформаційні технології, інформаційна культура, електронна бібліотека.

Феномен бібліотеки ВНЗ, її організаційна структура, роль в інформаційному суспільстві, реформуванні системи вищої освіти вже стали предметом наукової уваги багатьох дослідників. Ця проблематика розглянута в роботах І.П.Бургер, Т.В.Комаровської, В.М.Маркової, Е.А.Лівадонової, В.Г.Дригайла.

Значна кількість робіт (Є.Д.Абулкаїрової, М.Г.Вохришевої, І.П.Бургер) присвячена інноваційній діяльності бібліотек ВНЗ, зокрема їх інформатизації. У цьому напрямі виділяються дослідження, у яких розкриваються досвід упровадження й використання в бібліотеці ВНЗ новітніх інформаційних технологій. В зв'язку з цим, варто звернути увагу на деякі терміни та новітні технології.

Інформаційне суспільство — це постіндустріальна фаза історичного розвитку цивілізації, за якої основним продуктом виробництва стають інформація і знання, а центром соціального життя — глобалізація людської інформатизації за рахунок комп'ютерно-комунікаційних мереж, зокрема, мережі Інтернет.

Інформаційні технології — це використання комп'ютерів і програмного забезпечення для зберігання, перетворення, захисту, обробки, передачі та отримання інформації, методи ефективної організації праці, а також пов'язані з усім цим соціальні, економічні і культурні проблеми.

Електронна бібліотека — це інформаційна система, що являє собою впорядковану колекцію різномірних електронних документів, забезпечених засобами навігації та пошуку (контекстовими), а також дозволяє надійно зберігати цю колекцію і використовувати через глобальні мережі передачі даних.

Продуктом інформаційного суспільства є інформація. Але не менш важливою є технологія її глобального розповсюдження. Це комунікаційні технології та Інтернет. Можна сказати, що сучасне молоде покоління — це «покоління Інтернет», або «web-покоління», тобто покоління, яке всю інформацію отримує сидячи за своїм комп'ютером (ПК). Причому одним з головних пріоритетів такого пошуку є комфортні умови. Користувач хоче отримати єдиний ресурс на зразок Google або Amazon і не обтяжувати себе іншим пошуком. Більш того, він вважає вірним все те, що викладено в Інтернеті, не замислюючись над достовірністю інформації. Навігацію користувач здійснює шляхом проб і помилок, нехтуючи різними навчальними посібниками та підказками, його не цікавить і не хвилює етико-правова сторона використання цифрової інформації. Таким чином можливості мережі Інтернет сильно переоцінюються, часто забувається вислів Марка Твена з приводу книги «Домашній лікар»: «... той, хто займається самолікуванням за книгами, ризикує померти від типографської помилки». Велика ймовірність подібного результату і для тих, хто шукає відповіді на будь-які питання в Інтернеті. Тому питання «навіщо йти в бібліотеку?» поки ще не є коректним, оскільки бібліотеки належать до

фундаментальних категорій людської культури, а Інтернет — до технологічних інновацій, котрі фіксують певний рівень науково-технічного розвитку суспільства.

У чому різниця роботи з ресурсами Інтернет і ресурсами бібліотеки? Працюючи безпосередньо з джерелами, читач сам визначає глибину наукового аналізу або освітнього ресурсу і ракурс розгляду проблеми, а використовуючи тільки Інтернет, він може заглибитися в певну тему лише в тих межах і в тому ракурсі, який зумовлено провайдером, тобто третьою особою.

Бібліотека ВНЗ в інформаційному суспільстві повинна бути готова до взаємодії з сучасними інфраструктурами: новими каналами доступу до інформації, новими носіями інформації, новим інформаційним середовищем, а також до формування нових можливостей для користувачів, але головне — до забезпечення інтелектуально-інформаційної, психологічної та фізичної комфортності для читачів. Іншими словами, до впровадження бібліотечних інновацій.

Варто коротко охарактеризувати названі вище бібліотечні інновації.

Нові канали доступу до інформації — це швидкісний багатоканальний доступ до Інтернету, наявність локальної бібліотечної мережі та сучасної автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи, «дружній» інтерфейс сайту бібліотеки, наявність доступу до підписних вітчизняних і зарубіжних ресурсів. Всі ці матеріально-технічні нововведення досить дорогі, але багато бібліотек ВНЗ вже подолали цей рубіж, хоча досконалості немає межі. Наприклад, витрати на програмне забезпечення в інформаційно-бібліотечній сфері ростуть швидше, ніж на обладнання.

Нові інформаційні носії. З кожним роком зростають потоки інформації. Аналітики пророкують, що до кінця 2015р її обсяг зросте до 7 зеттабайт, порівняно з 2011р — 1,8 зеттабайт. Такий прогноз свідчить про те, що обсяги інформації, котрі генеруються і зберігаються, вже незабаром не зможуть бути розміщені на існуючих пристроях пам'яті. Для забезпечення ефективного управління наростаючими потоками електронної інформації важливі не тільки технологічні досягнення у збільшенні ємності пристроїв зберігання інформації, але і правильна, оптимальна організація зберігання того, що вже є. Необхідні принципи розумної достатності – що саме бібліотекам оцифровувати і що зберігати в онлайн-фондах. У даний час бібліотеки ВНЗ намагаються збільшувати свої фонди на DVD-ROM і CD-ROM. І ще одна проблема — наявність достатньої кількості обладнання для їх використання (ПК), так як робочі місця більшості читальних залів бібліотек навчальних закладів не обладнані ПК. Якщо взяти, до прикладу, читальний зал електронної бібліотеки (ЧЗЕБ) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, то парк комп'ютерної техніки нараховує всього 20 машин, що надзвичайно мало.

Нові інформаційні середовища. До електронних каталогів (ЕК) і баз даних (БД) вже всі давно звикли, їх освоїли і важко знайти бібліотеку, де б їх не було. Але чому все-таки користувачі Інтернет не люблять використовувати можливості ЕК? Здебільшого тому, що в Інтернеті немає потреби користуватися словниками, підказками при формулюванні ключових слів, предметних рубрик і таке інше. Користувачі звикли до легкого контекстового пошуку. Такий пошук інформації можуть надати електронні бібліотеки (ЕБ). Це певним чином структурований цифровий ресурс, поміщений в певну програмну оболонку. Що мається на увазі? Структурований інформаційний ресурс - це ресурс, створений за шаблоном і, головне, забезпечений пошуковим і навігаційним апаратом (що відсутнє в Інтернеті та більшості повнотекстових баз даних). Причому, створення подібного ресурсу можливо спільними зусиллями фахівців в галузі ІТ-технологій та бібліотекарів.

Програмісти створюють програмну оболонку (певні шаблони, що спрощують оперативний доступ до інформації), а бібліотечні фахівці за допомогою бібліотечних технологій створюють пошукові і навігаційні системи. Проте і тут є проблема. Основне питання, яке виникає в цьому зв'язку, — це дотримання Закону України "Про авторське право і суміжні права", який, зокрема, вказує на необхідність укладення в письмовому вигляді прямих договорів з правовласниками. Кожен ліцензійний договір має складну інформаційну структуру. Звичайно, багато бібліотек далеко не завжди керуються цим

законом при створенні своїх ЕБ. Як приклад можна привести корпорацію Google, яка активно створює свою електронну бібліотеку з 2005р і всі ці роки є учасником судових процесів. Проте, останнім часом спостерігається тенденція до цивілізованого впровадження цього закону в бібліотечне життя.

Електронна бібліотечна система необхідна для бібліотеки, і вона повинна генеруватися у ВНЗ на базі наукової бібліотеки з використанням місцевих ресурсів. Передплатний цифрової ресурс може бути придбаний тільки на загальноосвітній дисципліні. Причому ЕБС може генеруватися на купленій програмній платформі. Однак необхідно пам'ятати, що створення ЕБС повинно ґрунтуватися на правовому фундаменті. Багато закладів самі розробляють ліцензійні договори, хоча при цьому виникає багато питань і казусів. Наприклад, загальновідомий той факт, що частина ресурсу розміщується без попередньої згоди авторів і правовласників, тим самим порушується закон про авторське право. Але співпраця з юридичними відділами допомагає вирішити і цю проблему. Так, на кінець 2014 р фонд ЧЗЕБ КПНУ ім. І.Огієнка, укомплектовано 747 документами на електронних носіях, а в репозитарій університету занесено 700 праць, з авторами котрих укладено авторські договори.

Формування нових можливостей для читачів. Необхідні такі нові технології роботи з інформаційними ресурсами, які давали б можливість користувачеві отримання різноманіття джерел інформації в режимі паралельного використання та миттєвого імпортування документів або їх фрагментів з різних джерел в створюваний єдиний текст. Наприклад, робота з кресленнями. Як правило, текст і малюнок розташовані на різних сторінках. А користувачу необхідно постійно звіряти текст з малюнком. Таким чином, робоче місце має бути оснащено або двома моніторами, або необхідна нова технологія, що дозволяє вирішувати такі завдання, як злиття різних документів, робота з посиланнями, доповнення та інтегрування на їх основі нового єдиного тексту.

Інтелектуально-інформаційний комфорт — це стан інтелектуальної задоволеності людини, що виникає в результаті необхідного і достатньо зручного доступу до інформації в процесі інформаційної діяльності (організація читачьких місць з ПК, доступом до Інтернету, сканера, принтера і т.д.). Читач змінився. Він живе в світі нових інформаційних технологій і не хоче повертатися в традиційну бібліотечну дійсність, що склалася в епоху карткових каталогів, ручного заповнення вимог і т.д. Читача сьогодні необхідно розглядати не тільки як споживача інформації, а й як активного учасника інформаційно-технологічного процесу. Бібліотека не тільки повинна надати читачеві продукт своїх технологій, але і власне технологію, якщо вона може бути йому корисна. Інтелектуально-інформаційний комфорт в сучасній бібліотеці ВНЗ може бути досягнутий, якщо всі інформаційні завдання читача в процесі його роботи в бібліотеці можуть бути виконані.

Сьогодні бібліотечне обслуговування націлене на надання читачеві інформації, а не на її обробку. Бібліотечна безпаперова інформаційна технологія на певному етапі замінюється ручною - знайшовши необхідну інформацію, читач шляхом ручного введення створює свій ресурс в ПК, на CD-ROM. Читач, якщо і відчуває інтелектуально-інформаційний комфорт, то не тому, що він об'єктивно достатній, а тому, що більш високий інформаційно-технологічний рівень йому невідомий. Одне з найближчих завдань бібліотеки і полягає в тому, щоб формувати у читачів випереджаючий рівень інтелектуально-інформаційного комфорту, що дозволить їм успішно конкурувати на сучасному інформаційному полі.

Психологічний бібліотечний комфорт створюється сукупністю таких факторів, як якісний рівень бібліотечного обслуговування, висока кваліфікація всього колективу бібліотеки, наявність занять з читачами з інформаційної культури.

Фізичний бібліотечний комфорт — це матеріально-технічне оснащення бібліотеки. Не можна погодитися з багатьма авторами, які вважають, що бібліотечний фізичний комфорт не має своїх особливостей. Має. Це і бібліотечні меблі, і бібліотечне обладнання, а також наявність реклами, покажчиків, оголошень, пояснень, — все, що сприяє органічному злиттю читача з навколишнім середовищем.

Підводячи підсумок, можна зробити такі висновки:

інформаційне суспільство висуває до бібліотек ВНЗ нові вимоги. Ці бібліотеки мають

складнішу структуру фондів, ніж наукові, серйозніший контингент читачів, ніж масові. Вони повинні оперативно реагувати на всі зміни змісту і методики викладання освітніх дисциплін. У них з'явилися нові завдання. Це, насамперед, створення наукових і освітніх структурованих потоків цифрової інформації, розширення інформаційних потреб читачів, створення для читачів інтелектуально-інформаційного комфорту.

Таким чином, необхідна зміна пріоритетів, наприклад, замість постійного нарощування книжкового фонду необхідне розумне поєднання в комплектуванні традиційних та електронних носіїв, замість нарощування місткості читальних залів — створення фізично і психологічно комфортних читацьких місць, замість показників обертаності фонду та книговидачі розробити та внести такі показники, які б відображали інтелектуально-інформаційну комфортність бібліотеки. Найближчим часом бібліотека ВНЗ з допоміжного підрозділу, який забезпечує освітній, науковий і виховний процеси, повинна перетворитися в повноправний і повнокровний структурний підрозділ вищого навчального закладу.

Використана література

1. Грабар Н. Г. Роль бібліотеки у формуванні розвитку самоорганізації студентства / Н. Грабар // Бібл. форум України. – 2008. – № 2. – С. 25–27.

2. Дригайло В. Г. Миссия вузовских и других научных библиотек / В. Г. Дригайло // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 4. – С. 50–55.

3. Еременко Т. В. Информатизация вузовских библиотек в России и США: сравнительный анализ : монография. – М. : Пашков дом, 2003. – 297 с.

4. Забелина О. Б. Формирование информационной культуры студентов университета / О. Б. Забелина // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 8. – С. 45–47.

5. Опарина О. Вход без ноутбука запрещен! Университетские библиотеки США / О. Опарина // Библиотечное дело. – 2004. – № 10. – С. 21–24.

6. Подрезова М. О. Місце бібліотек вищих навчальних закладів півдня України в інформаційній підтримці учбового і наукового процесів / М. О. Подрезова, О. В. Суровцева // Вісн. ОНУ. – Одеса, 2007. – Т. 12. – С. 208–216 (Серія «Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство», вип. 4).

7. Шилюк О. Діяльність вузівської бібліотеки в умовах інформатизації суспільства : наук.-практ. видання / О. Шилюк // Вища школа – 2008. – № 5. – С. 52–54.

This article tells about the main directions of information systems' development in high schools' libraries in Ukraine. They could be identified as an information part of scientific and academic process. Also the role of libraries in forming information culture and development's perspectives are showed.

Keywords: libraries, electrical information technologies, information culture.

В статье изложены основные направления развития информационных систем библиотек вузов Украины, которые рассматриваются как информационная составляющая учебного и научного процесса; освещается роль библиотек в формировании информационной культуры и перспективы их развития.

Ключевые слова: библиотеки, электронные ресурсы, информационные технологии, информационная культура, электронная библиотека.

Удосконалення інформаційної діяльності бібліотеки ВНЗ

(на матеріалах наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка)

У статті з'ясовано інноваційні напрями розвитку інформаційної діяльності бібліотеки як важливого елемента наукової і навчальної інфраструктури ВНЗ, що зумовлено, насамперед, інформатизацією сфери освіти та бібліотечної справи, описано сучасні бібліотечні технології, які використовуються в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні. Визначено основні напрями розвитку інформаційної діяльності бібліотеки в інформаційному середовищі університету; діяльність бібліотеки КПНУ ім. І.Огієнка: статус, завдання, основні інформаційні ресурси; досягнення бібліотеки з формування електронної підтримки навчання і переведення ресурсів бібліотеки в електронну форму. Схарактеризовано рішення щодо удосконалення інформаційної діяльності бібліотеки університету.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, електронний інформаційний ресурс, інформаційно-бібліотечний ресурс, інформаційно-бібліотечний сервіс, електронний каталог, інформаційний потенціал ВНЗ.

Інформатизація змінює характер, форми, функціональні ролі учасників комунікаційних відносин, забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, можливості вибору особистих програм навчання і кар'єри, моделей та стилів життя. Усе це відповідає суспільно-громадським функціям сучасних бібліотек, які перетворилися на соціально-комунікаційні центри, що забезпечують реалізацію завдань документальної, інформаційної та когнітивної взаємодії в суспільстві.

Нині бібліотека вищого навчального закладу (ВНЗ) зазнає суттєвих трансформацій в умовах нового соціокомунікаційного середовища, визначальними ознаками якого стали електронні засоби зберігання, обробки, розповсюдження та використання інформації.

Процеси навчання і виховання відбуваються в умовах становлення інформаційного освітнього простору на базі інформаційно-комунікаційних технологій. Ознайомлення з дисертаціями, монографіями та іншими науковими працями засвідчує досить високу активність у дослідженні зазначеного питання. На сучасному етапі необхідне теоретичне узагальнення для наукового обґрунтування технологій проведення виховної діяльності бібліотеками ВНЗ.

Проблемна ситуація виникла внаслідок відходу бібліотек від традиційного керівництва читанням і необхідністю формування нових комунікаційних моделей впливу на користувачів бібліотек в умовах доступності інформації і знань через глобальні інформаційні мережі й інформаційні супермагістралі.

Слід зазначити, що за своїми завданнями і по суті діяльності усі вузівські бібліотеки досить близькі одна одній. У цьому сенсі місія вузівської бібліотеки в її сучасному звучанні - бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів - може однаково проголошуватися практично всіма бібліотеками. Однак концепція розвитку бібліотеки конкретного ВНЗ визначається рівнем його розвитку, особливостями навчального процесу, наявністю філій, фінансовими можливостями, нарешті, просто наявністю кваліфікованих кадрів, здатних реалізувати намічені завдання.

Мало сказати, що бібліотека є структурним підрозділом ВНЗ. Бібліотека знаходиться в найтіснішому безперервному процесі взаємодії з різними структурами - як

вузівськими, так і зовнішніми: обмінюється інформацією, вивчає потреби користувачів, приваблює різного роду ресурси, надає інформаційні послуги, отримує фінансування, розвиває співробітництво, надає додаткові послуги.

Таким чином, постає необхідність здійснення аналізу й узагальнення накопиченого теоретичного і практичного матеріалу з метою створення обґрунтованої моделі удосконалення інформаційної діяльності бібліотеки ВНЗ у нових умовах.

В умовах впровадження сучасних інформаційних технологій, зростання ролі інформації в освітньому і науковому процесах проблема формування та розвитку інформаційної культури особистості набуває виняткового значення, стає одним з пріоритетних напрямків вищої школи.

Вміння орієнтуватись в інформаційному потоці, працювати з інформацією, критично її оцінювати, самостійно конструювати свої знання, використовуючи різноманітні інформаційні ресурси, є метою сучасної вищої освіти і відповідно, освітніх технологій.

Інформаційна культура - це складне та багатозначне поняття, яке пронизує усі сфери людської діяльності та всі сторони розвитку особистості. Вона сприяє усвідомленню людиною свого місця та ролі в оточуючому світі, всебічному та гармонійному розвитку в умовах становлення інформаційного суспільства.

Нині існує велика кількість визначень поняття «інформаційна культура», але найбільш розповсюдженим є розуміння інформаційної культури як «сукупності інформаційного світогляду, системи знань та вмінь, що забезпечують самостійну діяльність, спрямовану на задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і новітніх інформаційних технологій».

Категоріями інформаційної культури особистості можна вважати її вміння формулювати свою потребу в інформації, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел в усій сукупності інформаційних ресурсів, переробляти і створювати якісно нову інформацію, відбирати та оцінювати її, а також - здатність до інформаційного спілкування і комп'ютерну грамотність.

Рівень інформаційної культури впливає на успішність життєдіяльності особистості та розширює свободу дій людини.

Найбільш важливим та плідним з точки зору опанування інформаційної культури спеціаліста є період навчання у ВНЗ.

Важливим фактором виховання інформаційної грамотності студентів є діяльність бібліотек ВНЗ, робота яких направлена, з однієї сторони, на забезпечення основних умов навчання та наукової діяльності, з другої - на культурний розвиток кожного студента. Бібліотеки ВНЗ здійснюють комплексний підхід до формування інформаційної культури майбутніх фахівців, використовуючи засоби та методи корегування та управління цим процесом; надають можливість об'єднувати пізнавальну та практичну інформаційну діяльність студентів.

Процес формування інформаційної культури користувачів потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації користувачів, рівня їх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою і має здійснюватися в бібліотеці у п'ятьох напрямках:

- 1) робота з удосконалення комплектування та розкриття бібліотечних фондів;
- 2) систематичне вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів, особливо пов'язаних з ціннісно-орієнтаційною, пізнавальною, виробничою діяльністю;
- 3) створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб користувачів;
- 4) удосконалення роботи по підвищенню рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань;
- 5) популяризація та реклама інформаційних послуг бібліотеки .

Головним фактором у визначенні ролі бібліотеки ВНЗ в справі підвищення інформаційної культури особистості є той великий інформаційний потенціал, який закладений в об'ємі та характері фондів, різноманітному за видами, формами, змістом;

ДБА, який включає фонд довідково-бібліографічних посібників, електронні та карткові каталоги; накопичений досвід довідково-бібліографічного обслуговування різних категорій користувачів; використання в роботі новітніх інформаційних технологій.

Говорячи про роль бібліотеки та бібліографії у формуванні інформаційної грамотності особистості, слід відмітити, що багато залежить від рівня розвитку самої бібліотеки та якості її технологічних процесів.

Стратегія розвитку бібліотеки повинна бути спрямована, перш за все, на постійне удосконалення діяльності шляхом урахування передового бібліотечного досвіду світу. Бібліотека КПНУ ім. І. Огієнка велику увагу організації інформаційної підготовки своїх користувачів. Традиційно бібліотека проводить із студентами бібліотечно-бібліографічні заняття з метою навчання їх самостійному пошуку інформації за допомогою системи каталогів та картотек і бібліографічних посібників. Із впровадженням автоматизації на заняттях використовуються не тільки традиційні, але й електронні джерела інформації. Програма автоматизації бібліотеки університету передбачає комплексне використання власних і зовнішніх інформаційних ресурсів. На цьому етапі все більшого значення набуває освітня функція бібліотеки, спрямована на пропаганду інформаційних ресурсів та навчання користувачів.

Пропонується розробити більш кращу програму ознайомлення читачів із бібліотечними процесами бібліотеки КПНУ ім. І. Огієнка, а саме виділити спеціальний курс **«Основи інформаційної культури»**.

Програма складається з 2-х етапів:

1. Заняття для студентів 1 курсу: «Основи інформаційної культури та бібліографії» **(додаток 1)**. Основна мета: навчити користувачів вести самостійний пошук інформації по бібліотечних каталогах і картотеках. Особливо по електронному каталогу та базах даних.

2. Заняття для студентів старших курсів: «Науковий пошук інформації. Галузева бібліографія». Основна мета - навчити раціональним методам пошуку фахової інформації за допомогою бібліографічних посібників та баз даних.

Програму курсу потрібно буде щороку корегувати, враховуючи внутрішні та зовнішні обставини. Серед них:

- впровадження інновацій в організацію ДБО користувачів
- використання та створення нових електронних ресурсів
- підвищення рівня сервісного обслуговування
- зміна кількості годин, що виділяються на проведення занять
- технічний стан комп'ютерного читального залу

Заняття з «Основ інформаційної культури» – лекційно-практичні. Бібліотечні уроки проводити з використанням слайдів програми PowerPoint, що робить їх більш наочними та цікавими. Обов'язковим і важливим елементом є практичні заняття, які дозволяють закріпити здобуті навички. В ході проведення занять робити висновки щодо значного інтересу студентів до засвоєння навиків роботи з електронними ресурсами. Проведення занять «Основи інформаційної культури» на мій погляд дасть позитивний результат: значно збільшиться кількість студентів, які користуватимуться електронним каталогом та базами даних самостійно. Для підвищення інформаційної культури користувачів розробити пам'ятки, ілюстровані схеми пошуку документів в ЕК. При цьому студенти протягом року, звичайно, потребують додаткових консультацій бібліотекарів. Практика навчання користувачів методам пошуку інформації має відбуватися і в процесі ДБО. Під час індивідуальних бесід з'ясовується рівень інформаційної грамотності користувача, визначаються шляхи пошуку інформації.

Не менш важливу роль у формуванні інформаційної культури студента відіграють масові інформаційні заходи. Головне місце відводиться детальному огляду електронних ресурсів бібліотеки, пошуку фахової інформації в мережі Інтернет.

Відповідно до вимог Болонського процесу бібліотека КПНУ постійно проводить заняття із студентами магістратури («День магістра»). Вона поділяється на теоретичну та практичну частини. Основний акцент зроблено на індивідуальний підхід: практична частина заняття спрямована на пошук студентами магістратури інформації за темою своєї наукової чи магістерської роботи. При цьому використовуються всі електронні ресурси

бібліотеки. Впровадження новітніх технологій передбачає підвищення інформаційної культури професорсько-викладацького складу університету. Традиційним стало проведення інформаційно-ділових зустрічей («Днів кафедри»). Мета таких заходів – розкрити інформаційні можливості бібліотеки, ознайомити з інноваціями в її діяльності та виробити разом з викладачами нові шляхи подальшого ділового партнерства. На зустрічах обговорювати та вивчати питання ефективного використання електронних ресурсів бібліотеки КПНУ, можливості доступу до світових джерел інформації, піднімаються питання комплектування та книгозабезпеченості окремих дисциплін. В перспективі для бібліотеки потрібно створити факультатив для викладачів з питань інформаційного пошуку.

Дуже важливим є момент одночасного підвищення інформаційної культури і тих, хто навчається, і тих, хто навчає. Систематично у підрозділах проводяться заняття з підвищення кваліфікації для бібліотекарів; на комп'ютерах залу каталогів та електронної інформації - тренінги та майстер-класи щодо використання окремих програм та баз даних. Але не менш важлива постійна самоосвіта співробітників. Крім того, піклуючись про формування інформаційної культури користувачів, бібліотека повинна не забувати про якість свого довідково-бібліографічного апарату і, особливо, електронного каталогу та баз даних. Бібліотекар повинен забезпечити найбільш оптимальний пошук інформації. Тому дуже багато уваги приділяється створенню тематичного рубрикатора для електронного каталогу, розробці нових баз даних на сайті бібліотеки, що, звичайно, розвиває інформаційну культуру бібліотекаря.

На сьогоднішній день інформаційна культура користувача є одним з найважливіших показників рівня освіченості. Тому навчання в цьому напрямку - одне з першочергових завдань бібліотеки. Таким чином, бібліотека стає не тільки інформаційним, але й освітнім центром.

Отже, в бібліотеці КПНУ ім. І. Огієнка має скластися ціла система формування інформаційної культури користувачів та застосовуються різноманітні методи навчання та консультування. На основі аналізу публікацій в професійних журналах, таких як «Бібліотека», «Бібліографія», «Науково-технічні бібліотеки», «Світ бібліографії», «Вісник книжкової палати», «Бібліотечний Вісник», «Бібліотечна Планета» по формуванню інформаційної культури особистості в умовах бібліотек можна зробити наступний висновок: покращення діяльності бібліотек по формуванню інформаційної культури користувачів потребує, перш за все, державного підходу: переходу від епізодичної, несистемної роботи до діяльності в рамках спеціальної державної програми, яка передбачає підготовку кадрів, вирішення проблем координації роботи бібліотек та навчальних закладів, розробку методичного забезпечення, створення необхідної матеріальної бази.

Слід підкреслити, що існування в професійних журналах розділів, присвячених даній проблемі, дозволить аналізувати та узагальнювати отриманий досвід, а також раціонально координувати роботу бібліотек в галузі формування інформаційної культури особистості. Розглянута тема невичерпна, у наш час залишається найбільш актуальною, оскільки саме бібліотека виступає основним зберігачем інформаційних ресурсів та виконує функцію у наданні доступу до інформації, формує навички роботи з різними джерелами інформації.

Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних бібліотека КПНУ освоює і застосовує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій, активно впроваджує їх у бібліотечні процеси. Інноваційний клімат є умовою розвитку бібліотеки.

До послуг користувачів пропонується багатофункціональний ресурс, що є духовною скарбницею та інформаційною основою науково-освітнього процесу університету. Бібліотека поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, впроваджує інноваційні бібліотечні технології.

Впроваджуючи сучасні інформаційні технології, бібліотека, як важливий підрозділ університету, стає освітньо-інформаційним центром інформаційної інфраструктури, осередком самоосвіти та суспільного життя студентів та викладачів, на який покладено завдання інформаційного забезпечення навчально-виховного та науково-дослідницького процесів.

Кардинальні зміни в бібліотеці університету відбулися у 2007 р. – це створення електронного читального залу з підключенням до локальної бібліотечної мережі - університетської, та до Інтернету.

Безпосередньо перед введенням в експлуатацію ЗЕІ детально вивчався вітчизняний та зарубіжний досвід бібліотек, питання обліку електронних ресурсів у сфері бібліотечної інформації. Були розроблені відповідні регламентуючі документи та облікові форми:

- правила користування залом електронної інформації;
- електронна таблиця обліку користувачів та послуг в ЗЕІ;
- форми обліку відвідувачів та послуг;

З відкриттям електронної зали зросла можливість використовувати Інтернет і повнотекстові бази, а також користуватися електронними документами з фонду бібліотеки. Особливо швидко зростає попит на електронні ресурси, посилюється інтерес до повнотекстових документів, поданих в електронному форматі.

Ефективність введення в дію електронного читального залу вирішує такі головні бібліотечні проблеми:

- недостатня кількість примірників видань, брак площ для зберігання фонду, використання машинозчитуваних копій оригінальних документів, збереження книжкового фонду;
- більш повне задоволення інформаційних запитів користувачів бібліотеки, надання швидкого доступу до інформації незалежно від часу і місцезнаходження;
- підвищення рівня інформаційної культури і комп'ютерної грамотності як читачів, так і співробітників бібліотеки;
- використання мультимедійних документів;
- створення комфортних умов для користувачів бібліотеки;
- підвищення значення бібліотечної роботи, формування іміджу бібліотеки, що відповідає вимогам бібліотеки сучасного ВНЗ, позитивного статусу університету.

Інтенсивність впровадження інновацій залежить від систематичного поповнення та оновлення парку ПК та пакетів програм інформаційних технологій, створення бібліотечної мережі, мережі університетського електронного спілкування з виходом в Інтернет, що дозволяє ефективно використовувати інформаційні технології в передачі та засвоєнні навчального матеріалу, наданні широкого доступу студентам до електронної навчально-методичної інформації, електронних навчальних посібників.

Персонал бібліотеки освоює методи та засоби роботи з інформаційними потоками, технологію архівування джерел електронної інформації і їх аналітико-синтетичної обробки, а також створення і багатоаспектного використання нових інформаційних продуктів. Бібліотека освоює інтегрований технологічний цикл, що включає послідовність наукомістких процесів комп'ютерного опрацювання документних масивів: бібліографування, реферування, підготовки аналітичних матеріалів, проведення статистичних досліджень.

Бібліотека має великий досвід у галузі традиційного пошуку й набуває досвіду одержання необхідних даних із зовнішніх джерел.

Використання Інтернет-технологій відкрило нові можливості у віртуальному обміні документами, доступі до світових електронних ресурсів, віртуальної інформації. Працівники бібліотеки проводять пошук релевантної інформації в ЕК та базах даних бібліотек не лише України.

Структуруючи Інтернет-ресурси, бібліотекарі виступають провайдерами якісної інформації, які надають доступ до електронних інформаційних ресурсів, навчають

ефективно шукати інформацію в Інтернеті та користуватися сучасними інформаційними технологіями.

Формування ЕК бібліотеки значно прискорилося цьому сприяло розширення електронного читального залу. Продовжується підтримка в актуальному режимі сторінки бібліотеки, яка є складовою частиною сайту університету, віртуальним обличчям бібліотеки, що надає загальні відомості про бібліотеку, доступ до електронного каталогу. Вдосконалюється дизайн та структура модуля бібліотеки на сайті, значно розширено список посилань на світові електронні ресурси мережі Інтернет. Зокрема, створено навігатор за освітніми ресурсами мережі Інтернет з розподілом за навчальними дисциплінами. Сайт відкритий для доступу і в локальній мережі бібліотеки, мережі науково-інформаційного центру університету. Постійно обслуговується електронна скринька бібліотеки, що дає можливість оперативно обмінюватися документами та інформацією з іншими бібліотеками та організаціями, виконувати електронну доставку документів.

Перспективи свого розвитку бібліотека пов'язує з впровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на надання швидкого доступу до якісної інформації, подальше підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів.

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка ефективно використовує соціальні медіа та рекламу в інтернет - просторі та оперативно анонсує власну діяльність де здобула лідерство у соціальній мережі ВКонтакте. Найповніше репрезентували власну діяльність у мережі ВКонтакте із власною історією, бібліотечним фондом та актуальними новинами із бібліотечного життя, навели інформацію про проекти пов'язані з книгою та читанням, а також запропонували 20 тем для обговорення.

Необхідно відзначити, що розробка нових моделей вищого утворення, орієнтація на розвиток інноваційного утворення із застосуванням різних технологій навчання жадають від бібліотеки ВНЗ не тільки підвищення якості роботи й удосконалювання технологічних процесів, але й серйозних змін в управлінській діяльності, модернізації організаційної структури, що в остаточному підсумку, безпосередньо впливає на корпоративну культуру бібліотеки КПНУ ім. І. Огієнка.

Козак Н. А. Совершенствование информационной деятельности библиотеки вуза (на материалах научной библиотеки Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко)

В работе выяснено инновационные направления развития информационной деятельности библиотеки как важного элемента научной и учебной инфраструктуры вуза, что обусловлено, прежде всего, информатизацией сферы образования и библиотечного дела, описаны современные библиотечные технологии, используемые в библиотечно-информационном обслуживании. Определены основные направления развития информационной деятельности библиотеки в информационной среде университета; деятельность научной библиотеки КПНУ им. И. Огиенко: статус, задачи, основные информационные ресурсы; достижения библиотеки по формированию электронной поддержки обучения и перевода ресурсов библиотеки в электронную форму. Охарактеризованы решения по совершенствованию информационной деятельности библиотеки университета.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, электронный информационный ресурс, информационно-библиотечный ресурс, информационно-библиотечный сервис, электронный каталог, информационный потенциал вузов.

Kozak N. O. Udoskonalennya informative activity of library of INSTITUTE of higher (on materials of scientific library Kam''yanec'-podil'skogo national university of the name of Ivan Ogienka)

Innovative directions of development of informative activity of library are in-process found out as an important element of scientific and educational infrastructure of INSTITUTE of

higher, that predefined above all things, by informatization of sphere of education and library business, modern library technologies which are used in to library-informative service are described Certainly basic directions of development of informative activity of library in the informative environment of university; activity of scientific library of KPNU the name of I.Ogienka: status, task, basic informative resources; achievement of library is from forming of electronic support of studies and translation of library resources in electronic form. Skharakterizovano of decision in relation to the improvement of informative activity of library of university.

Keywords: informaciyno-analitichna activity, electronic informative resource, informatively library resource, informatively library service, electronic catalogue, informative potential of institute of higher.

Використані джерела

Закони, нормативні документи, стандарти:

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу : закон України, 27 січня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 7. – С. 50-52.
2. Про Національну програму інформатизації : закон України, 31 серпня 1998 року № 1352 // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 27-28. – ст. 181.
3. Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» : проект Закону [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрану.

Література:

4. Апшай Н. І. Класифікація бібліотек вищих навчальних закладів / Н. І. Апшай // Вісн. Кн. палати. – 2004. – № 1. – С. 37 – 39.
5. Апшай Н. І. Стратегічні засади розвитку вузівської бібліотеки в умовах інформатизації / Н. І. Апшай // Вісн. Кн. палати. – 2004. – № 6. – С. 23–25.
6. Апшай Н. І. Інформатизація як основа інтенсивного розвитку вузівських бібліотек / Н. І. Апшай // Документознавство та інформаційна діяльність: наука, освіта, практика: зб. матер. наук. конф. – Київ : ДАКККіМ, 2003. – С. 27–28
7. Батова Л. Л. Сучасна університетська бібліотека: модернізація, управління, якість / Л. Л. Батова, А. І. Племнек, Н. І. Размарілов та ін. – Москва : Логос, 2005. – 126 с.
8. Карпенко І. «УФД/Бібліотека» - система управління інформаційно-бібліотечним ресурсом / І. Карпенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 62-73.
9. Крайнюк О. М. Електронні навчальні документи, як об'єкт формування бібліотечного фонду / О. М. Крайнюк // Якість функціонування бібліотечної системи ВНЗ: матер. III міжвуз. наук.-практ. конф. 18-19 жовтня 2007 року, Донецьк, Україна; Наук. б-ка ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 222с.
10. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка ; [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – 400 с.
11. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : іст. нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наукова бібліотека. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с.

12. Філінюк Л. Ф. Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: пріоритетні напрями та перспективи діяльності в сучасних умовах / Л. Ф. Філінюк // Бібліотека в освітньому просторі: інформ. Бюлетень. – Хмельницький, 2008. – № 8. – С. 6–17.

Додаток 1

Програма курсу «Основи інформаційної культури»

Корінні перетворення в соціально-економічному житті країни істотно вплинули на вимоги, які пред'являються до випускників вищого навчального закладу. У нових умовах формування професійно значущих якостей випускника вищого навчального закладу повинно бути орієнтоване не стільки на обсяг і повноту конкретного знання, скільки на здатність самостійно поповнювати знання, ставити і вирішувати різноманітні завдання, висувати альтернативне рішення, виробляти критерії відбору найбільш ефективних з них. Досягнення цієї мети значною мірою залежить від рівня інформаційної культури.

Усвідомлення інформаційної культури як особливого, щодо самостійного аспекту культури стало можливим у результаті становлення інформаційного підходу до пізнання дійсності, розвитку уявлень про інформаційне суспільство, в якому інформаційні ресурси по своїй значимості не поступаються енергетичним, фінансових та інших стратегічних ресурсів, а сама інформація оцінюється як економічна категорія - товар, ефективно використовується в сучасному діловому світі для підвищення кваліфікації персоналу, прийняття оптимальних рішень, освоєння нової професійної сфери.

Предмет курсу: В даний час відсутня загальноприйнята тлумачення поняття «інформаційна культура». У рамках пропонованого для студентів вузів курсу «Основи інформаційної культури» під нею розуміється систематизована сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення індивідуальної інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення як професійних, так і непрофесійних потреб в інформації. Інформаційна культура відображає ступінь володіння людиною основами знань у галузі методів і технологій роботи з інформацією, а також наявність досвіду, навичок виконання інформаційних процедур.

Міждисциплінарні зв'язки курсу: використання в ньому досягнень не тільки бібліотечно-бібліографічних дисциплін, інформатики та обчислювальної техніки, але і логіки, прикладної психології, функціональної стилістики, лінгвістики тексту.

Програма курсу «Основи інформаційної культури» складається з трьох розділів:

Розділ 1. Цілі і завдання курсу.

1.1. Цілі і завдання.

1.2. Розподіл навчальних годин.

Розділ 2. Зміст дисципліни, найменування навчальних тем.

2.1. Темі і зміст лекційних занять.

2.2. Темі і зміст практичних занять.

Розділ 3.Список рекомендованої літератури.

Розділ 1. Цілі і завдання курсу «Основи інформаційної культури»

Курс «Основи інформаційної культури» призначений для студентів 1 курсу всіх спеціальностей і всіх форм навчання.

Основна мета курсу «Основи інформаційної культури» - дати студентові знання, уміння і навички інформаційного самозабезпечення його навчальної та науково-дослідної діяльності.

Досягнення цієї мети здійснюється в ході вирішення наступних завдань:

- освоєння раціональних прийомів і способів самостійного ведення пошуку інформації і систематизації даних відповідно до завдань навчального процесу у ВНЗ;

- оволодіння формалізованими методами аналітико-синтетичної переробки (згортання) інформації;

- вивчення та практичне застосування технології підготовки та оформлення результатів самостійної навчальної та науково-дослідної діяльності (підготовка курсових і дипломних робіт, рефератів, доповідей тощо).

Як впливає з цілей і завдань курсу, він покликаний стати основою раціональної організації навчальної діяльності студентів. Це обумовлено тим, що курс «Основи інформаційної культури» повністю підпорядкований завданням професійної підготовки фахівців. Цінність курсу обумовлена його взаємозв'язками з загальнонауковими і спеціальними дисциплінами, а також завданнями навчального процесу (підготовка доповідей, рефератів, курсових і дипломних робіт тощо), які стоять перед студентом із самого початку навчання.

Головною умовою ефективності вивчення «Основи інформаційної культури» є обов'язкова практична робота студента по оволодінню пропонованими в курсі методиками, алгоритмами, технологіями. Це означає знання організації інформаційних процесів, володіння прийомами пошуку, збору, обробки, аналізу і синтезу інформації, вміння застосовувати технічні засоби, що використовуються в інформаційному процесі. Прикладний характер і практична спрямованість курсу, його освоєння дасть можливість більш раціонально організувати самостійну роботу студентів, скоротити інтелектуальні і тимчасові витрати на пошук і аналітико-синтетичну переробку навчальної і наукової інформації, підвищити якість знань за рахунок оволодіння більш продуктивними видами інтелектуальної праці.

Загальний обсяг пропонованого курсу «Основи інформаційної культури» - 8 годин лекційних, 6 годин практичних занять. Розподіл навчальних годин з дисципліни «Основи інформаційної культури» наведений у таб. 1.

Таблиця 1

Розподіл годин за темами курсу

п\п	Найменування теми	Кількість годин	
		лекції	практич.
1	Інформація і суспільство	2	
2	Бібліотеки, їх діяльність та довідково-бібліографічний апарат.	2	
3	Бібліографія як галузь науково-практичної діяльності.	2	
4	Нові інформаційні технології в бібліотеці.	2	
5	Пошук, збір та обробка інформації за допомогою традиційного довідково-бібліографічного апарату бібліотеки.		2
6	Автоматизований інформаційний пошук		2
7	Оформлення наукових робіт.		2
	Всього:	8	6

Розділ 2. Зміст дисципліни, найменування навчальних тем

2.1. Темі і зміст лекційних занять

Тема 1. Інформація та суспільство

Інформаційна культура, визначення, багатозначність поняття «інформація», класифікація інформації. Первинні документи як складова частина інформаційних ресурсів суспільства. Склад і структура сучасних документальних потоків.

Соціальні інститути розповсюдження інформації. Державна система наукової інформації України, ближнього і далекого зарубіжжя.

Бібліотеки як системи організації інформаційних ресурсів суспільства.

Типи і види документів, необхідних для навчальної та наукової роботи. Книга як носій і зберігач інформації.

Інформаційна культура споживача і виробника інформації як один з необхідних результатів освіти у вищій школі.

Тема 2. Бібліотеки, їх діяльність та довідково-бібліографічний апарат.

Система бібліотек України та регіону, їх інформаційний потенціал. Основні типи бібліотек, їх особливості, фонди та послуги. Всесвітньо відомі бібліотеки Європи і Америки. Віртуальні бібліотеки. Інформаційні завдання, які вирішуються різними типами і видами бібліотек.

Бібліотека як інформаційно-пошукова система. Структура і можливості. Поняття про інформаційний сервіс, довідково-інформаційному фонді бібліотеки.

Бібліографічний опис документа як паспорт документа. Правила опису за ГОСТ 7.1-84.

Значення інформаційного пошуку. Роль довідково-бібліографічного апарату бібліотеки в організації довідково-інформаційного обслуговування. Види інформаційного пошуку. Система каталогів.

Алфавітний каталог, призначення, структура, принцип організації. Алгоритм пошуку.

Систематичний каталог, призначення, структура, принципи організації. Алгоритм пошуку. Інші каталоги, АПУ.

Тема 3. Бібліографія як галузь науково-практичної діяльності.

Бібліографія, її значення в житті суспільства. Загальне уявлення про бібліографію в контексті історії. Сучасні системи вітчизняної та зарубіжної бібліографічної інформації. Система інформаційних видань за профілем спеціальності, яка вивчається.

Характеристика об'єктів бібліографії. Типи і види бібліографічних посібників. Вторинні документи як результат аналітико-синтетичної переробки інформації, «згортання інформації». Основні види аналітико-синтетичної переробки інформації (анотування, реферування, огляд).

Основні типи інформаційних запитів і технологія їх виконання. Алгоритми пошуку. Відстеження потоку нової інформації. Ретроспективний пошук.

Правила бібліографічного оформлення науково-дослідної роботи. Інформаційно-пошукові мови. Таблиці ББК та УДК. Систематизація наукових робіт.

Тема 4. Нові інформаційні технології в бібліотеці

Нові інформаційні технології, їх роль у сучасному суспільстві.

Форми подання інформації на основі нових інформаційних технологій. Електронний документ.

Основні принципи роботи комп'ютера. Технологія застосування комп'ютера для пошуку, збору, обробки, зберігання і представлення інформації. Локальні і глобальні комп'ютерні мережі.

Автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (УФД. Бібліотека). Програмно-технічне забезпечення.

Електронні інформаційні ресурси бібліотеки. Загальні правила користування, сервісні послуги.

Електронний каталог книг. Електронна картотека статей. Алгоритм пошуку.

Довідкові правові системи, їх основні характеристики. Технологія пошуку.

Бази даних та інші інформаційні продукти на CD, DVD, тематика, інтер-фейси, програмне забезпечення. Загальні принципи роботи.

Доступ до баз даних в режимі «ON-LINE».

Ресурси Інтернет. Основні пошукові системи та портали. Ресурси інших бібліотек України та зарубіжжя. Електронні повнотекстові бібліотеки та доступ до них. Інтернет-магазини.

2.2. Темі і зміст практичних занять

Тема 1. Пошук, збір та обробка інформації за допомогою традиційного довідково-бібліографічного апарату бібліотеки

Мета:

- Вивчення алгоритму пошуку по СБА;
- Оволодіння навичками пошуку;
- Закріплення набутих навичок.

Забезпечення: каталоги, картотеки, АПУ, інформаційні та бібліографічні видання.

Тренінг:

- Пошук документів АК книг;
- Пошук документів АК періодики;
- Пошук та визначення індексу ББК по темі за допомогою АПУ;
- Тематичний пошук в СК, СКС, красзнавчому каталозі і тематичних картотеках;
- Пошук за допомогою інформаційних та бібліографічних видань.
- Оформлення бібліографічного опису;
- Оформлення вимоги на документ.

Тема 2. Автоматизований інформаційний пошук

Мета:

- Придбання навички використання комп'ютера і програмних засобів;
- Освоєння алгоритму рішення різних видів пошукових завдань у машинозчитуваних базах даних.

Забезпечення: ПК, програмне забезпечення, БД.

Тренінг:

- Тренінг роботи з «Електронним каталогом бібліотеки» (на прикладі «УФД» Бібліотека);
- Тренінг роботи з «Електронної картотекою статей періодичних видань»;
- Тренінг роботи в електронних довідково-правових системах (на прикладі довідково-правової системи «Ліга-клієнт»);
- Тренінг роботи з БД на CD-ROM (електронні випуски періодичних видань, додатки до книг і журналів, електронні навчальні посібники та ін);

Тема 2. Автоматизований інформаційний пошук

Мета:

- Придбання навички використання комп'ютера і програмних засобів;
- Освоєння алгоритму рішення різних видів пошукових завдань у машинозчитуваних базах даних.

Забезпечення: ПК, програмне забезпечення, БД.

Тренінг:

- Тренінг роботи з «Електронним каталогом бібліотеки» (на прикладі «УФД» Бібліотека);
- Тренінг роботи з «Електронної картотекою статей періодичних видань»;
- Тренінг роботи в електронних довідково-правових системах
- Тренінг роботи з БД на CD-ROM (електронні випуски періодичних видань, додатки до книг і журналів, електронні навчальні посібники та ін);
- Тренінг роботи з інформаційними ресурсами в режимі ON-LINE (на прикладі проєктів INTAS і EIFL Direct);

- Тренінг роботи в мережі Інтернет.

Тема 3. Оформлення наукових робіт

Мета:

- Придбання навички складання бібліографічних описів різних документів;
- Оволодіння технологією оформлення рефератів, контрольних, курсових і дипломних робіт.

Забезпечення: зразки різних документів, схеми складання бібліографічних описів на різні види документів.

Тренінг:

- Скласти різні види бібліографічні описи;
- Оформити різні види бібліографічних посилань;
- Розташувати бібліографічні описи в алфавітний список літератури.

УДК 027.7 : 001.89

Соловійова Н. О.,
провідний бібліотекар відділу комплектування та
наукової обробки документів
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Науково-дослідницька та науково-методична робота бібліотек вищих навчальних закладів

Висвітлено основні питання науково-дослідної роботи та науково-методичного забезпечення бібліотеки вищого навчального закладу. Розкрито функції та значення цих напрямків діяльності, поінформовано про досвід роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, напрями науково-дослідної роботи, науково-методична діяльність бібліотеки ВНЗ.

Бібліотеки вищих навчальних закладів є важливою складовою системи вищої освіти України, які інформаційно забезпечують як навчальний процес, так і науково-дослідницьку та виховну роботу вишів. Оскільки бібліотекам відводиться особливе місце для забезпечення якісного рівня навчання та підготовки майбутніх фахівців, науково-дослідна робота є одним із вагомих і перспективних напрямків їх діяльності. Адже більшість бібліотечних процесів, починаючи від комплектування фонду (роботи з науковою книгою) і закінчуючи доведенням її до користувачів (підготовкою каталогів та картотек, бібліографічних покажчиків та баз даних, широкого спектру інформаційно-аналітичних матеріалів), потребують різнобічних знань та навичок, тісно пов'язаних з науковою діяльністю. Ця діяльність спрямована на:

- розвиток наукових основ удосконалення бібліотечно-бібліографічного, інформаційного обслуговування професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і студентів вищого закладу освіти;
- створення раціональної технології, підвищення ефективності та якості своєї роботи;
- проведення інформаційних аналізів для визначення напрямів розвитку.

Сьогодні науково-дослідна робота бібліотек характеризується багатовекторністю, відповідно до типу і виду бібліотек має свої особливості та суттєві відмінності. Якщо раніше тематика наукових досліджень була єдиною для бібліотек усього пострадянського простору, проводилася централізовано і відрізнялася лише за регіональними особливостями, то нині вибір наукової теми здійснюється бібліотечною установою самостійно, без погодження з бібліотеками інших систем та відомств.

У досліджуваному періоді бібліотеки вузів працювали за такими напрямками:

- інформування користувачів з наукової проблематики;
- бібліографування творчого доробку працівників університету;
- збереження та інформаційне розкриття колекцій рідкісних і цінних видань;
- аналіз діяльності підрозділів бібліотеки, окремих напрямів бібліотечної діяльності;
- розроблення регламентуючих документів і методичних посібників;
- видання та розповсюдження наукових та інформаційно-аналітичних матеріалів у галузі бібліотекознавчих досліджень (монографій, збірників, публікацій у наукових фахових виданнях), у тому числі за результатами виконання наукових проєктів.

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка прагне відповідати сучасним вимогам вищої школи. Тематика досліджень узгоджується із пріоритетними напрямками наукової роботи бібліотеки, визначеними перспективним планом та актуальними завданнями бібліотечної політики країни, серед яких документальна пам'ять України, науково-бібліографічне опрацювання та розкриття фондів, бібліографічне формування історичних колекцій та зібрань бібліотеки, історія бібліотечної справи, науково-бібліографічний супровід наукової роботи вишу і бібліотеки, що завершується виданням покажчиків, науково-методична робота, як запорука удосконалення бібліотечних технологій.

Одним із важливих напрямків наукових досліджень нашої бібліотеки є дослідження з історії бібліотечної справи. 2009 року в результаті вивчення більш ніж 90-річного досвіду функціонування своєї бібліотеки, було підготовлено і видано нарис «Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту», авторами якого стали директор бібліотеки В.С. Прокопчук та вчений секретар Л.Ф. Філінюк.

Також проводилось бібліографування та інформаційне розкриття стародруків та рідкісних видань. За результатами досліджень 2010 року у співавторстві В.С. Прокопчука та Н.Д. Крючкової видано зведений каталог і покажчик змісту під назвою «Труди Подольського єпархиального историко-статистического комитета (1876-1916)». У виданні представлені 12 випусків унікальних праць подільських краєзнавців-літописців другої половини ХІХ – початку ХХ ст., які є важливим джерелом вивчення історії, теорії та методології дореволюційного подільського краєзнавства.

Про результати науково-бібліографічних досліджень свідчить динаміка видавничої діяльності бібліотеки. 2004 року працівники інформаційно-бібліографічного відділу мовою бібліографії зафіксували здобутки дослідників у серії бібліографічних покажчиків «Бюлетень з проблем вищої школи». На сьогодні надруковано 10 випусків цього покажчика.

2006 року вийшов перший випуск «Календаря знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», який вміщує довідки і бібліографії ювілярів. Усього вийшло 9 його випусків. Популярними серед користувачів книгозбірні є також бібліографічні покажчики, об'єднані у серію «Постаті в освіті і науці», в межах якого вийшов 21 випуск. За цільовим та читацьким призначенням – це науково-допоміжні біобібліографічні посібники, спрямовані допомогти у науково-дослідній діяльності науковцям, викладачам університету, студентам та аспірантам.

Наукові дослідження бібліотек ВНЗ спрямовані також на вивчення характеру і динаміки інформаційних потреб користувачів бібліотеки, ефективності використання її інформаційних ресурсів, що надає можливість змінювати й удосконалювати технологію роботи книгозбірні, запроваджувати інноваційні форми і методи обслуговування користувачів, поліпшувати якість бібліотечних послуг [5. С. 80-84].

Протягом 2007 – 2015 рр. співробітники нашої бібліотеки виступали з доповідями на наукових конференціях, круглих столах.

Питання розвитку інформаційно-бібліотечних ресурсів і пошук нових форм співпраці стали предметом обговорення під час міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотека вищого навчального закладу – центр науково-інформаційного забезпечення підготовки національних кадрів» (2007), що була організована бібліотекою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. «Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історія, сучасність і перспективи (до 90-річчя утворення бібліотеки)» (круглий стіл, 2008 р.), «Роль і функції бібліотек вищих навчальних закладів у контексті модернізації вищої освіти» (II міжнар. наук.-практ. конф., 2010 р.), «Бібліотеки ВНЗ за роки незалежності: стан, проблеми, перспективи» (круглий стіл, 2011 р.), «Степан Сірополко – освітянин, науковець, бібліотекознавець» (всеукр. наук.-практ. конф. 2012р.), «Університетські бібліотеки в сучасному інформаційному просторі» (всеукр. наук.-практ. конф., 2015 р.).

За матеріалами конференцій, проведених на базі нашої бібліотеки, вийшло чотири випуски збірника «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», перший випуск якого вийшов друком у 2008 р. і того ж року отримав реєстраційне свідоцтво Мін'юсту України. У збірниках подано доповіді і повідомлення конференцій, а також бібліографію, рецензії, документи і матеріали, що стосуються діяльності бібліотеки університету.

Підсумками наукових пошуків співробітників бібліотеки були виступи з доповідями, науковими повідомленнями на міжнародних наукових читаннях присвячених 85-річчю від дня народження українського емігранта, краєзнавця, мецената з Нью-Йорка Євгену Михайловичу Паранюку (2008). Матеріали міжнародних наукових читань були видані 2009 року у збірнику «Євген Паранюк: краєзнавець, дослідник української еміграції, меценат (до 85-річчя від дня народження)» .

Розуміючи, що наукову роботу можуть вести тільки добре підготовлені кадри, бібліотеки вищих навчальних закладів дбають про посилення професійного потенціалу, освіти й самоосвіту працівників.

Складовою частиною науково-дослідної роботи є методична діяльність бібліотеки, яка полягає в забезпеченні адекватного реагування бібліотек ВНЗ на глобальні зміни соціальної системи. Основна суть методичної роботи сьогодні полягає в управлінні змінами. Потрібно методично забезпечити активний шлях розвитку, впроваджувати зміни так, щоб в оптимальні терміни досягнути бажаних результатів.

На змістовному рівні зміни визначилися появою нових напрямків діяльності самих бібліотек вищих навчальних закладів: автоматизація бібліотечних процесів, програмно-цільова та грантова діяльність, соціологічні дослідження, визначення нових методів, форм роботи, викликаних потребами часу. [1. С. 44-45]

Пріоритетними напрямками науково-методичної роботи бібліотек ВНЗ на сьогодні є:

- Аналіз планово-звітної документації бібліотеки, передового бібліотечного досвіду.
- Інноваційна діяльність, інформування бібліотекарів про досягнення у бібліотекознавстві та практичній бібліотечній діяльності.
- Консультаційно-методична допомога та створення регламентуючої бібліотечної документації.
- Підвищення кваліфікації. Організація безперервної професійної освіти бібліотечних працівників.

В основу організаційної роботи науково-методичного відділу покладено аналіз стану роботи бібліотеки. Це насамперед процеси планування та звітності. Аналіз статистичних даних дає можливість розкрити динамічність розвитку, об'єктивно свідчить про певні досягнення та недоліки в роботі, виявляє проблеми, які треба вирішувати, дозволяє оцінювати якість роботи. На основі цього аналізу здійснюється організаційно-методичний вплив на роботу окремих структурних підрозділів бібліотеки, виявляються ті елементи структури бібліотеки, де методична допомога вкрай необхідна. Велике значення

для покращення діяльності бібліотеки, підвищення ефективності і якості бібліотечного обслуговування та полегшення праці бібліотекарів має вивчення, узагальнення та впровадження в практику передового бібліотечного досвіду. Це комплексний процес, який включає підготовку проекту про впровадження конкретного передового досвіду, його пропаганду, навчання бібліотекарів цього досвіду, методичну допомогу по впровадженню та узагальненню підсумків роботи. Заслуговує на увагу досвід роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, де працює школа передового бібліотечного досвіду з основ наукового дослідження. 2007 року започатковано школу молодого бібліотекаря, на базі підрозділів бібліотеки організовуються семінари, проводяться методичні та координаційні наради, відвідування інших бібліотек тощо.

Провідним напрямком активного впливу на діяльність бібліотеки ВНЗ є інноваційна діяльність, що дозволяє зробити прорив до нових інформаційно-комунікаційних технологій, нової якості бібліотечної справи, а її результат – якісне поліпшення продуктів і послуг, які надаються бібліотекою. Можна відзначити, що в сучасних умовах у рамках своєї інноваційної діяльності бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка 2006 року отримала автоматизовану інформаційно-бібліотечну систему «УФД. Бібліотека», яка забезпечує комплексну автоматизацію всіх бібліотечних процесів. Триває формування електронного каталогу, впроваджено електронні читацькі квитки, штрихкодування. Створено веб-сайт бібліотеки, посилання на який є на університетському сайті. На основі представлених на бібліотечній сторінці відомостей користувач може скласти вичерпну картину нашого інформаційного потенціалу. 2007 року розпочалось формування фонду електронних видань та відкриття в бібліотеці комп'ютерного читального залу, що забезпечує внутрішньо-університетський доступ до ресурсів електронної бази.

З кінця 2010 року проводиться робота над створенням зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельницької області.

Впровадження інновацій – це активний процес впливу на роботу бібліотеки. Але підвищенню ефективності роботи книгозбірні сприяє не впровадження інновацій, їх освоєння працівниками бібліотеки. Важливим елементом системи професійного становлення є формування інформаційної культури, тобто уміння правильно формулювати тему запиту, бачити його предмет, аспект, здійснювати пошук даних, одержувати з документів необхідні відомості, оволодівати комп'ютерною грамотністю для пошуку необхідної інформації тощо.

Популяризування бібліотекою університету бібліотечно-бібліографічних знань – це можливість допомогти студентству та взагалі користувачеві у формуванні навичок при роботі з інформацією різного характеру, гарантія навчання та вміння без перешкод вести пошук потрібного матеріалу. Саме ефективність використання бібліографічної інформації визначається рівнем бібліографічної культури користувачів, їхнім умінням самостійно працювати з бібліографічними виданнями. Заходи, спрямовані на залучення користувачів до каталогів, мають інформативний та навчальний характер: вони інформують про систему каталогів і картотек, дають їхні основні характеристики, навчають методиці пошуку.

На базі бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка проводяться екскурсії для студентів-першокурсників, магістрантів, а також і для майбутніх бібліотекарів – студентів старших курсів Кам'янець-Подільського коледжу культури. Для старших курсів організовано заняття з підвищення інформаційної культури.

На сьогодні змінилися пріоритети методичної діяльності, форми роботи, відбувається перехід від методичного керівництва до методичної допомоги. Найбільш поширені форми методичної допомоги: методичний інструктаж, консультації, відвідування бібліотек (підрозділів), методичні видання.

Методичний інструктаж здійснюється шляхом проведення консультацій у бібліотеках – методичних центрах, на нарадах, конференціях, під час семінарів або практикумів.

Професійне консультування та піклування про професійне зростання бібліотечних кадрів є однією із форм методичної допомоги. Вона ставить на меті розширення та поглиблення професійних знань бібліотекарів відповідно до посади та обов'язків, опанування нового у зв'язку зі змінами в роботі. Консультації проводяться або за ініціативою самих бібліотекарів (за їх проханням), або за ініціативою керівництва бібліотеки.

Відвідування бібліотек (виїзди у відрядження) – одна з найбільш ефективних форм методичної допомоги. Відвідування здійснюються з різною метою: перевірка роботи, вивчення діяльності, надання методичної допомоги з певного питання. Вивчення стану роботи на місцях дозволяє глибше проаналізувати діяльність, надати експертну оцінку і зробити правильний прогноз на подальший розвиток бібліотеки, підготувати чіткі рекомендації і консультації на допомогу колегам.

Методичні видання (методичні вказівки, методичні рекомендації, методичні та методико-бібліографічні посібники) є однією із форм впливу бібліотек-методичних центрів на бібліотеки вищих навчальних закладів. У методичних виданнях регламентуються порядок реалізації основних напрямів діяльності бібліотек та виконання окремих функцій бібліотек ВНЗ, їх підрозділів, а також працівників, визначається зміст процесів та порядок виконання технологічних операцій. [4. С. 34-37]

Важливим напрямом методичної роботи, що забезпечує налагоджений технологічний процес, є створення регламентуючої бібліотечної документації. Це пакет документів, що містять правила, норми, положення, які визначають технологію діяльності бібліотеки вищого навчального закладу у цілому і її підрозділів. У міру розвитку бібліотеки, зміни її структури, складу працівників, формування нових підрозділів, впровадження нових технологій, для запровадження будь-якої інновації у бібліотеці створюється пакет регламентуючої документації.

Так, наприклад, бібліотекою Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка розроблено зокрема: «Положення про Раду з формування бібліотечного фонду бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка», «Положення про підведення підсумків роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за звітний рік», «Положення про премію імені Й.І. Токаря в галузі бібліотечної роботи», «Положення про дари бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», «Положення про організацію та проведення щорічної акції «Подаруй бібліотеці книгу», «Технологічна інструкція з обліку користувачів, документовидачі, відвідувачів заходів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», «Правила користування дипломними та магістерськими роботами у бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка».

Функціонування бібліотеки безпосередньо залежить від професійного рівня та особистих якостей її працівників. В умовах реформування системи освіти та перебудови роботи бібліотек ВНЗ, що зумовлено запровадженням нових технологій та автоматизованих інформаційних систем і мереж, проблема ефективності та якості роботи системи підвищення кваліфікації та передпідготовки кадрів стоїть досить гостро. Процес безперервної освіти має на меті виконання таких завдань, як вдосконалення професійної майстерності, розширення кругозору та поглиблення знань, опанування нових технологій.

За відсутністю централізованого процесу підвищення кваліфікації бібліотечних працівників вищих навчальних закладів бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка обрала шлях самостійного навчання спеціалістів. Підвищення кваліфікації відбувається як в межах бібліотеки, так і шляхом вивчення досвіду інших бібліотек обласного методичного об'єднання, Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Планова робота з підвищення кваліфікації проводиться в рамках річного плану розділу «Робота з кадрами і підвищення кваліфікації».

З метою визначення відповідності бібліотечних працівників займаній посаді, підвищення їх фахової компетентності згідно з «Положенням про порядок проведення

атестації бібліотечних працівників Кам'янець-Подільського національного університету» проводились атестації співробітників бібліотеки.

Таким чином, нові завдання, які постали перед бібліотеками вищої школи, окреслили роль науково-дослідної діяльності, сформувавшись та визначились нові теми досліджень. Та головним завданням бібліотекознавців вишів має стати усвідомлення того, як скоротити термін від проведеного дослідження до його впровадження, як зосередитись на тематиці досліджень, необхідних для практичного впровадження. В сучасних умовах спостерігається перехід і науково-методичної діяльності на новий рівень – від централізованого методичного керівництва бібліотечними процесами до методичної допомоги та консультування. І головна сутність методичної роботи бібліотек ВНЗ – забезпечення адекватного реагування на глобальні зміни у їхній діяльності.

Використана література

1. Білоус В. Модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу / В. Білоус // Бібліотечний форум України. – 2014. - №1. – С. 19-24
2. Карпалюк О. Науково-методична діяльність мережі наукових сільськогосподарських бібліотек: сучасний стан та проблеми / О. Карпалюк // Вісник книжкової палати. – 2015. - №4. – С. 19-21
3. Маловська І. Науково-дослідна діяльність бібліотеки КНУКіМ / І. Маловська // Вісник книжкової палати. – 2013. - №11. – С. 18-20
4. Новікова Т. Методична робота на допомогу реалізації ефективної стратегії управління змінами в бібліотеках ВНЗ / Т. Новікова, Л. Лупіка // Бібліотечний форум України. – 2014. - №3. – С. 34-37
5. Прокопчук В.С. Наукова робота наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / В.С. Прокопчук // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В.О. Сухомлинського. – К. : Педагогічна думка, 2010. – Вип. 2. Всеукр. інформ. Ресурс з психол.-пед. науки і освіти : сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 80-84
6. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету : роки становлення й розквіту : іст. нарис / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 384 с.
7. Соляник А. Наукові дослідження як чинник розвитку бібліотечних інновацій / А. Соляник // Бібл. Планета. – 2012. - № 2. – С. 26-28

Освещены основные вопросы научно-исследовательской работы и научно-методического обеспечения библиотеки высшего учебного заведения. Раскрыты функции и значения этих направлений деятельности, приведена информация об опыте работы библиотеки Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенка.

Ключевые слова: библиотека высшего учебного заведения, направления научно-исследовательской работы, научно-методическая деятельность библиотеки ВУЗ.

The author highlights the main question of scientific and search work, of scientific and methodological supplies of a library in a higher educational establishment. Functions and values directions of activity are exposed, it informs about the experience of the library of Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University.

Key words: library of the higher educational establishment, directions scientific and search work, scientific and methodological activities of university libraries.

Роль бібліотеки ВНЗ у вихованні та психологічній підтримці студентів

Мета статті — дослідити роль бібліотеки ВНЗ у вихованні та психологічній підтримці студентів. Представлені різні напрямки морально-психологічної допомоги студентам під час їх навчання в університеті, а також запропоновано досвід наукової бібліотеки ХНУ.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, морально-психологічна допомога студентам, досвід роботи, просвітницька робота, масові заходи, бібліотерапія, спілкування в бібліотеці.

Студентство в Україні складає вагомий частку суспільства, яка зайнята специфічною працею - навчанням. Вступивши до вищого навчального закладу, студенти стикаються з низкою проблем, що пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до нових умов навчання, зміною установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій. Перші кроки вчорашнього школяра на тернистій стежці до вищої освіти вимагають від нього не тільки старання та загальної підготовки, але й значних якісних змін. Проте ці зміни можуть відбуватися як у позитивну, так і в негативну сторону. У результаті дії певних причин особистість може, подолавши вплив негативних життєвих обставин, зайняти гідне місце в суспільстві, або, навпаки, опинитись у соціальній безодні.

Освіта у вищому навчальному закладі тісно пов'язана з вихованням і психологічною підтримкою студентів за допомогою бібліотеки, яка за своїм комплексним впливом на молодь давно вже випередила інші соціальні заклади. Реальність сьогодення примушує працівників книгозбірні шукати все нові і нові форми роботи зі студентами, бачити своє завдання у вихованні та наданні молоді морально-психологічної допомоги адаптування до вузівського життя, в подоланні труднощів під час навчання.

За результатами моніторингу, який проводили фахівці з кафедри бібліотекознавства інституту культури, відвідуваність студентами вузівських бібліотек приблизно однакова. У ВНЗ із п'ятибальною системою оцінювання, в середньому, студент приходить до бібліотеки 3 рази на місяць. Виключенням стала лише бібліотека ЧДУ ім. Петра Могили, де, в середньому, за місяць студент відвідує бібліотеку 6 разів [4]. Тому потрібно знаходити ті прийоми та методи, які б допомогли якомога більшій кількості читачів відчувати бібліотеку по-справжньому «свою» бібліотекою, куди хотілося б приходити частіше.

Початок навчання в університеті – це досить складний процес адаптації, який передбачає активне пристосування до нових умов життя та соціального середовища. У студентів-першокурсників часто виникають труднощі, пов'язані із засвоєнням соціальних норм, встановленням і підтримкою визначеного соціального статусу в новому колективі та ін. Велике навантаження під час навчання завдає стомленості, а невдачі у спілкуванні, в особистому житті часто призводять до стресів. Крім того, є чимало студентів, які приїхали з інших місцевостей і не мають у місті близьких родичів, тому шукають цієї допомоги там, де їх можуть вислухати і допомогти порадою.

Успішній соціально-психологічній адаптації студентів сприяють різноманітні просвітницькі заходи, спрямовані на формування їх духовного світу. До цієї роботи бібліотека підходить творчо, використовуючи різноманітні форми організації культурно-просвітницької роботи у всіх своїх підрозділах: виставкову діяльність, зустрічі з авторами та презентації їхніх книжок, проведення літературних вечорів, мистецьких уроків, годин духовності. Багато років при науковій бібліотеці університету діє «Клуб цікавих зустрічей», який став центром культурного та інтелектуального спілкування. Для проведення заходів у книгозбірні використовуються й такі форми роботи, як: година-екскурсія, урок-концерт, заочна подорож, актуальний діалог, година-реквієм, урок-роздум,

відкриття імені, літературознавчі години, години цікавих повідомлень та ін. Запроваджено нові форми роботи: поетичний вернісаж, віртуальна кіноподорож, година проблемного дослідження, музичний калейдоскоп. Започатковано багато тематичних циклів просвітницьких заходів: «Забуті побратими Кобзаря», «Абетка відомих імен», «Мистецькі уроки», «У храмі муз», «Жіночі голоси української літератури», «Презентація книг із серії «Сто великих...», «Увінчані Нобелем», «У сьйві імені Тараса Шевченка: лауреати Національної премії України» та ін.

Тематика заходів формується разом із кураторами груп і включає питання культури, мистецтва, літератури, відзначення знаменних та пам'ятних дат, знайомства з відомими особистостями краю та України, науковцями університету. Запроваджено також бібліотечне кураторство — одна з форм участі бібліотекарів у навчально-виховній роботі, в наданні студентам допомоги на початковому етапі навчання у виші, їх адаптації до нових умов навчання й життя.

Бібліотекар-куратор є радником, до якого в першу чергу звертаються староста навчальної групи чи самі студенти для вирішення різноманітних питань, що виникають у процесі їх взаємодії з бібліотекою. Серед завдань, які вирішує та забезпечує куратор, - ознайомлення з організацією роботи бібліотеки, документальними та інформаційними ресурсами і умовами доступу до них, створення психологічного комфорту, вивчення сфери інтересів та потреб студентів, надання їм допомоги в процесі роботи в бібліотеці, залучення молоді до активної участі в культурно-просвітницькій роботі бібліотеки, інформування про заходи, що організує книгозбірня та ін. [1].

Одним з напрямків морально-психологічної допомоги студентам під час їх навчання в університеті є допомога засобами бібліотерапії. Студенти часто звертаються до бібліотекаря за порадою – що почитати, щоб відпочити й відволіктись від буденної праці, особливо після складання іспитів; перебуваючи у стані самотності; після невдалого кохання; знаходячись при цьому в нервовому, стресовому, навіть агресивному стані. Для таких студентів читання літератури іноді стає єдиним рятувальним кругом. На абонементі художньої літератури та на фейсбучі читачам пропонуються різноманітні поради щодо тих чи інших книг на будь-який смак (наприклад, книги про кохання, про життя, для гарного настрою, книги, які допомагають подолати депресію тощо). Саме життя підказало бібліотекам необхідність здійснення нової функції — бібліотерапевтичної.

Бібліотерапія — метод, який дозволяє справлятися зі стресами, долати духовні кризи, розвивати вольові якості. Ще давні греки асоціювали поняття «книга» з поняттям «духовне здоров'я» і вважали бібліотеки «ліками для душі». Книги — це важливі інструменти, якими можна впливати на мислення людей, на їх характер, формувати їх поведінку, допомогати у вирішенні проблем.

Між читачем і книгою, яка йому більш за все подобається, завжди існує якась схожість, навіть спорідненість. Але як впізнати соціотип студента? Адже, для читача, який перебуває в нервовому стані, невірно підібрані книги можуть стати шкідливими, ще більше загострити його хандричний настрій. Небажаними в цьому випадку є й ті книги, які потребують розумової напруги, твори з песимістичним змістом, а також твори, в яких йдеться про хвороби й лікування.

Бібліотекар, який здійснює бібліотерапевтичний процес, повинен, насамперед, володіти такими основними якостями, як: доброзичливість, здатність співчувати, інтуїція, вміння рекомендувати і давати поради, вміння спілкуватися, врівноваженість у поведінці, щирість інтонації, зацікавленість у своїй роботі, здатність диференційовано підходити до різних категорій читачів. Тому, звичайно, необхідна психологічна готовність самих бібліотекарів, знання ними психологічних особливостей молоді, оволодіння конкретними психологічними навичками спілкування, які дозволяють повно і вільно демонструвати прийняття і розуміння молодих людей із різними психологічними особливостями і робити ці відносини ширими і відкритими. Саме на це орієнтована робота наукової бібліотеки ХНУ. Причому увага акцентується не тільки на роботу з молоддю, але й на особливості індивідуального спілкування фахівців у бібліотеці та створення позитивного морально-психологічного клімату в книгозбірні.

Досвід роботи наукової бібліотеки ХНУ свідчить, що цілі і мотиви, якими керується студент, приходячи до книгозбірні, досить різноманітні – від необхідності знайти інформацію для підготовки до занять до бажання просто відпочити, поспілкуватися з друзями, погортати журнал, заглянути в Інтернет. І бібліотеці необхідно скористатися прагненням студента до саморозвитку.

У даний час центр уваги в обслуговуванні читачів переноситься з кількісних показників на якісні. Проведене бібліотекою анкетування свідчить про те, що респонденти найбільше цінують доброзичливість, увагу, готовність допомогти та високий професіоналізм. Згідно опитування, читачів у бібліотеці приваблюють не тільки ресурси і нові технології, але й спілкування, інтелектуальний рівень самих бібліотекарів [2].

Живе спілкування відіграє величезну роль, змушує молодь, яка прагне, щоб її зрозуміли, вислухали, частіше приходити в храм духовності, як цілком слушно називають бібліотеку. Тому з першої зустрічі з читачем необхідно створити для нього затишну, привітну атмосферу, домівку, куди йому захочеться повертатись знову і знову. В цьому бібліотека вбачає велику можливість виховання студентської молоді і своє майбутнє як потужного центру культури, освіти, відпочинку. Тільки високопрофесійні і компетентні працівники з новими ідеями та знаннями зуміють залучити молодь до певної культури, розвиток і відтворення якої передбачає живе спілкування. Студент у спілкуванні з бібліотекарем почувається набагато вільніше, ніж з викладачем. У розмові з молодою людиною важливо не перегинати палицю, пропонуючи конкретну книгу, яку студенту було б корисно прочитати, а терпляче, не нав'язуючи своєї думки, допомогти йому вибрати правильні книги, що виховують почуття людяності, формують духовність, надають потрібну йому морально-психологічну підтримку. Використання активних методів спілкування, в яких читач є не пасивним слухачем, не об'єктом виховного впливу, а активним учасником і зацікавленим союзником, сприятиме розвитку його творчих здібностей.

Не можна залишати поза увагою і формування у молоді здорового способу життя, адже фізичне, духовне та психічне загартування відбуваються паралельно. Тому одним із напрямків виховної роботи бібліотеки є превентивне виховання, пропаганда здорового способу життя, запобігання захопленню молоддю алкогольними напоями, наркотичними речовинами. Щоб жити, необхідно знати основні загрози для здоров'я, мати розуміння того, що здоров'я - це найбільша цінність і справжня радість життя. Мандруючи сторінками книг, журналів, що стосуються здорового способу життя, молодь дізнається, що в наші дні лікарі б'ють на сполох, бо за останні 20 років зросла кількість курців в Україні, причому в більшій мірі це стосується жінок у віці 20-29 років, а це - репродуктивний вік. Цей факт дуже загрозливий для здоров'я нашої молоді. Особливої уваги бібліотекарі надають поширенню застережливої інформації про найнебезпечніші хвороби – наркоманію і СНІД.

Проведене цього року анкетування свідчить про те, що 50 % студентів мають достатній, на їх думку, рівень інформованості з питань здорового способу життя. Проте лише 25% студентської молоді дотримуються правильного режиму харчування та постійно відвідують спортзал, 85 % періодично вживають спиртні напої, 25 % мають знайомих, які стикались з проблемою вживання наркотиків, 20% не бачать нічого поганого у комп'ютерній залежності. Щодо джерел інформації, з яких студенти беруть відомості про здоровий спосіб життя, то до переліку найпопулярніших джерел увійшли спілкування з друзями та засоби масової інформації.

Отже, формування у студентів здорового способу життя повинно розпочинатися з проведення заходів, направлених на усунення шкідливих звичок, усвідомлення молоддю того, що повнота життя безпосередньо залежить від рівня здоров'я. Щоб зберегти і зміцнити здоров'я за час навчання у вищому навчальному закладі студентам необхідно бути зорієнтованими на ведення здорового способу життя. Тому бібліотека як виховний заклад повинна постійно проводити роботу щодо роз'яснення шкідливості вживання алкогольних напоїв і наркотичних речовин, тютюнових виробів, проводити профілактичні заходи для запобігання різноманітних захворювань серед студентів.

З метою досягнення у молоді сталої установки на ведення здорового способу життя у книгозбірні проходять дні сприяння здоровому способу життя та безпеки життєдіяльності, презентації книжкових виставок («Про здоров'я треба знати, про здоров'я треба дбати», «Здоров'я або цигарка», «Здоров'я – це скарб, цінуй його»), уроки-застереження («Рабство за власним бажанням»; «Твоє життя - твій вибір»), відкриті перегляди літератури («Орієнтир – здоровий спосіб життя», "Здорова молодь – здорова держава") та ін. Активно використовуються такі бібліотечні методи виховної роботи, як бесіди з використанням мультимедійного обладнання та відеофільмів. Формування навичок здорового способу життя має бути комплексним і поєднувати здійснення загальновиховних заходів з індивідуальною поведінкою.

Таким чином, у вихованні та морально-психологічній підтримці студентів не останнє місце належить бібліотеці вищого навчального закладу. Бібліотека не має права на бездіяльність, займаючи очікувальну позицію. Необхідно підтримувати процес навчання і виховання, розвивати партнерські відносини з професорсько-викладацьким складом та іншими структурами університету. Сьогодні бібліотечні працівники поставили за мету зробити університетську книгозбірню центром освіти і дозвілля, знайти стежку до кожного читача, підтримати його у важкі хвилини та більше всього прагнуть, щоб до книгозбірні приходили не тільки за підручниками, але й за різними порадами, просто поспілкуватися і одержати від такого спілкування тільки позитивні емоції.

Використана література

1. Панасюк Т. Г. Роль наукової бібліотеки ХНУ в процесі адаптації студентів-першокурсників до навчання [Текст] / Т. Г. Панасюк, О. М. Цегельник // Бібліотека в освітньому просторі. - 2014. - №17: Матеріали науково-практичної конференції "Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу". С. 82-91.
2. Петрицька В. М. Комфортність обслуговування користувачів в НБ ХНУ (підсумки анкетного опитування) [Текст] / В. М. Петрицька // Бібліотека в освітньому просторі. - 2012, №14: Якість і комфортність обслуговування в бібліотеках вищих закладах освіти: С.54-65.
3. Теслюк В. Бібліотека як один із засобів, що сприяють соціально-психологічній адаптації першокурсників [Текст] / В. Теслюк // Вісник книжкової палати. - 2010. - №3. - С.38-41.
4. Клименюк Н.В. Виховання гуманних якостей у студентів засобами бібліотерапії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/108-95-5.pdf.

Читальний зал електронної бібліотеки - інформаційний осередок книгозбірні університету

У статті аналізуються форми і методи накопичення електронної інформації, формування власних інформаційних ресурсів, проблеми бібліотечно-інформаційних процесів, організації доступу користувачів до електронних документів в комп'ютерному читальному залі бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: бібліотека, університет, електронні ресурси, читальний зал електронної бібліотеки, інформаційний центр, накопичення інформації.

Серед обов'язків, покладених на бібліотеки як соціальні інститути, що забезпечують загальнодоступність інформаційних ресурсів, одним із основних є надання користувачам доступу до бібліотечних фондів та довідково-інформаційних матеріалів і можливості користування ними згідно з встановленими правилами, задоволення інформаційних, наукових і культурологічних потреб користувачів.

Виконуючи основну бібліотечну функцію - зберігання своєї та корпоративної інформації, бібліотека в інформаційному середовищі університету займає особливе місце, виконуючи роль посередника між інформаційними ресурсами й споживачами інформації, при цьому вибираючи, систематизуючи, зберігаючи й пропонуючи краще з величезного інформаційного масиву.

Бібліотека є провідником нових технологій, надаючи максимально повну інформаційну підтримку всім категоріям користувачів, і таким чином, забезпечуючи підвищення якості освіти у ВНЗ.

Сучасні користувачі цікавляться не тільки наявністю того чи іншого документа у фонді бібліотеки, а й наявністю відкритого доступу до потрібної інформації.

Формування фонду електронних видань у бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка розпочалося 2007 року. Постійне поповнення фонду повнотекстовими електронними документами сприяє вирішенню наступних завдань:

- забезпечення навчального та наукового процесів необхідними інформаційними джерелами;
- відображення і поширення інформації про наукові розробки і дослідження, які ведуться в університеті;
- збереження документів і матеріалів, які відображають історію університету, наукову та педагогічну діяльність професорсько-викладацького складу;

Поповнення фонду електронними документами, що є складовою частиною документно-інформаційного ресурсу наукової бібліотеки, має свої особливості. Фонд читального залу електронної бібліотеки К-ПНУ імені Івана Огієнка на кінець 2015 року складає близько 29000 електронних документів, 750 дисків, на яких записано більше 32000 повнотекстових документів. Він комплектується з таких ресурсів:

- 1) повнотекстові електронні документи в режимі віддаленого доступу;
- 2) електронні копії публікацій викладачів університету, включаючи підручники, навчальні посібники, монографії, збірники, дисертації, автореферати;
- 3) мультимедійні електронні видання, які куплені на компакт-дисках;

- 4) електронні копії навчальних і наукових видань, що знаходяться у фонді бібліотеки в обмеженій кількості, які неможливо доукомплектувати;
- 5) передплачені періодичні видання;
- 6) автореферати та дисертації, захищені в студрадї університету.

Оснoву фонду електронних видань становлять компакт-диски за галузями знань. Це –мультимедійні підручники, словники, довідники, енциклопедії, навчальні програми. Систематично даний фонд поповнюється ліцензійними компакт-дисками, аудіо- і відеоресурсами. Такі колекції використовують викладачі та студенти для навчального процесу.

В університеті отримати доступ до повнотекстових електронних документів та електронного каталогу можна через локальну мережу в наукових лабораторіях, комп'ютерних класах, читальному залі електронної бібліотеки. Зал оснащений 20 персональними комп'ютерами, необхідним периферійним обладнанням (сканер, принтер, ксерокс) і представляє собою універсальний інструмент користувача, який забезпечує можливість оперативного доступу до інформації та її переробки.

З метою збереження електронних інформаційних ресурсів наукової бібліотеки вони записуються на оптичні диски і на жорсткий диск, об'ємом 640 ГБ. Ми вважаємо, що це є одним з найкращих варіантів збереження електронних ресурсів.

Для зберігання інформації ми використовуємо стандартні поширені формати. Повнотекстові документи, що є електронними аналогами друкованих видань, представлені у форматі PDF – як електронний версточний варіант видання. Крім формату PDF, для великих за обсягом електронних видань (книг) застосовується формат DjVu. Він дозволяє створювати файл меншого розміру в порівнянні з файлами PDF того ж змісту.

Важливим завданням читального залу електронної бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є покращення інформаційно-бібліотечного обслуговування, освітнього, наукового та управлінського процесів в університеті. Посилення ролі електронних документів як одного з основних постачальників інформаційних ресурсів для студентів, викладачів і аспірантів університету здійснюємо таким чином:

- постійне інформування на сайті бібліотеки про наявні та нові надходження електронних ресурсів;
- підвищення кваліфікації персоналу бібліотеки з питань роботи з новими інформаційними технологіями;
- розширення спектру електронних ресурсів за напрямками науково-освітньої діяльності університету;
- надання повної інформації про склад бібліотечного фонду через систему електронних каталогів, картотек і за допомогою інших форм бібліотечного інформування;
- створення повнотекстової бази даних дисертацій, захищених на базі університету;
- координація та кооперація діяльності структурних підрозділів університету для більш повного задоволення інформаційних потреб користувачів.

Отже, сучасний етап формування і розвитку бази даних електронних повнотекстових документів читального залу електронної бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка пов'язаний з активним впровадженням нових способів накопичення електронної інформації, створенням власних інформаційних ресурсів, автоматизацією бібліотечно-інформаційних процесів, організацією доступу користувачів до електронних документів.

Використана література

1. Влащенко Л. Технологія створення колекції повнотекстових електронних видань у бібліотеках / Л. Влащенко // Бібліотечний форум України. – 2005. – № 4. – С. 26-30.
2. Іванов В. К. Електронна бібліотека як індикатор статусу університету / В. К. Іванов // НТБ. – 2007. – № 8. – С. 22-31.

3. Перехрест Г. Електронні інформаційні ресурси українського сегмента Інтернету / Г. Перехрест // Бібліотечна планета. – № 3. – 2007. – С. 26-29.

This article deals with the forms and methods of electronic information storage, forming information resources, problems of library and information processes, users' access to electronic documents in a computer reading room of the Kamjanets-Podilskiy Ivan Ohienko National University library.

Keywords: library, university, electronic resources, digital library reading room, information center, information storage.

В статье анализируются формы и методы накопления электронной информации, формирования собственных информационных ресурсов, проблемы библиотечно-информационных процессов, организации доступа пользователей к электронным документам в компьютерном читальном зале библиотеки Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко.

Ключевые слова: библиотека, университет, электронные ресурсы, читальный зал электронной библиотеки, информационный центр, накопления информации.

УДК 027.7:004

Резнічук Л. В.,
завідувач відділу абонементів та читальних залів
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Сучасний студент – користувач електронної бібліотеки

У статті висвітлено моніторинг соціологічного дослідження з виявлення ступеню обізнаності користувачів з електронним ресурсом бібліотеки та можливостями Інтернет-ресурсів і використання їх у повсякденній практиці.

Ключові слова: бібліотека, університет, користувач, Інтернет, інформаційний ресурс, електронна бібліотека, електронна база, електронний каталог, інституційний репозитарій.

Традиційні функції бібліотек змінюються під впливом зростання популярності Інтернету та інтенсивного впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій у бібліотечну практику. Постають нові вимоги та завдання перед бібліотекарями, змушуючи їх по-новому поглянути на свою професію. Послуги, які надаються бібліотеками в електронному середовищі, розвиваються та розширюються, щоб оперативніше надавати користувачам доступ до бібліотечних фондів та довідково-інформаційних ресурсів, задовольняючи інформаційні, наукові, просвітницькі запити тощо.

Бібліотека в інформаційному середовищі університету займає особливе місце - виконує роль посередника між інформаційними ресурсами і споживачами інформації. Ефективне використання комп'ютерів, спеціалізованих веб-сайтів та електронних баз даних забезпечує максимальний доступ до освітніх ресурсів [5, с. 39-43]. Бібліотека університету займається пошуком, аналізом, каталогізацією, збереженням електронної продукції та забезпечує доступ до неї. Наразі створено електронну бібліотеку,

електронний каталог, власні електронні бази даних, серед яких «Зведений красзнавчий каталог», «Рідкісні та цінні видання», «Праці викладачів університету», «Творчий доробок бібліотеки», «Картотека книгозабезпечення», «Періодичні видання», «Статті періодики», «Статті наукових збірників», «Дисертації», «Автореферати дисертацій», «Випускні кваліфікаційні роботи». Продовжується робота над удосконаленням та наповненням інституційного репозитарію університету, функціонує служба віртуальної довідки.

Електронна бібліотека докорінно змінила принцип інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки: звертаючись до системи, користувач отримує посилання та сам документ. Основні завдання електронної бібліотеки – інтеграція інформаційних ресурсів і ефективна навігація в них. Для вищого навчального закладу необхідність створення електронної бібліотеки зумовлена потребою вирішення проблеми інформаційної недостатності та збереження інформаційних ресурсів бібліотеки з традиційними фондами на паперових носіях.

12-16 жовтня 2015 року працівниками структурних підрозділів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка проведено соціологічне дослідження серед студентів та викладачів факультетів навчального закладу на тему «Сучасний студент – користувач електронної бібліотеки».

Мета дослідження:

1. Виявлення ступеню обізнаності користувачів з електронним ресурсом бібліотеки та використання його у повсякденній практиці.
2. Удосконалення роботи відділу електронних інформаційних ресурсів та читального залу електронної бібліотеки, приведення електронного ресурсу у відповідність до запитів і потреб користувачів.

Для проведення дослідження виготовлено 220 бланків. Опитуванням охоплено користувачів з усіх факультетів (по 20 з кожного по 10 з читальних залів № 1 та № 2). Опрацьовано 216 анкет, чотири не повернули.

При аналізі анкет виявлено, що всі опитані є читачами бібліотеки університету. В основному це студенти – 183 (84%) та викладачі – 29 (13%). Три відсотки, 7 осіб, складають працівники університету.

Дослідження показало, що відвідувачі нашої бібліотеки технічно обізнані, добре орієнтуються у різноманітті послуг та для пошуку інформації використовують відразу декілька джерел. Найчастіше це Інтернет-ресурси – 74%, традиційні паперові каталоги і картотеки – 32%, виставки нових надходжень - 20%. Менше використовують веб-сайт та електронний каталог бібліотеки. Лише 4 осіб віддають перевагу виключно книзі.

Як бачимо, Інтернет-ресурси доступні та запитані, ними легко користуватися, що і роблять з успіхом наші користувачі. Вони мають різні мотиви та завдання. Значна частина опитаних заходить в Інтернет, щоб знайти інформацію для навчання – 89%, майже порівну звертаються до мережі у пошуках інформації для наукової діяльності та розваг – 26 та 24 відсотки відповідно. Четверо студентів, з числа опитаних, (2%) Інтернетом не користуються.

При складанні анкети значна увага приділялася вивченню питання використання студентами електронного каталогу бібліотеки, його зручності й доступності. ЕК активно функціонує поряд з традиційними каталогами й картотеками та нараховує близько 430 тисяч записів. Він постійно редагується, розкривається зміст видань у каталогах тем, що дає більше можливостей при пошуку та відборі документів. Серед охоплених анкетуванням - 191 особа задоволена системою пошуку у електронному каталозі бібліотеки. Найбільше студентів і викладачів, які використовують дану базу на економічному, природничому, фізико-математичному факультетах та бібліотечних підрозділах педагогічного факультету, тобто ті, у кого порівняно невеликий фонд.

Показником того, що університет на шляху до становлення сучасного інформаційного суспільства є створення інституційного репозитарію університету. Він є мережним сервісом відкритого доступу для зберігання, систематизації, управління і поширення цифрових колекцій інтелектуальних продуктів, створених співробітниками, аспірантами та студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Репозитарій містить монографії, підручники, методичні матеріали,

тематичні збірки, матеріали конференцій, наукові статті, електронні версії дисертацій та авторефератів дисертацій. Через використання інституційного репозитарію реалізуються основні функції електронної бібліотеки: інформаційна, науково-дослідна, навчальна [1, с. 251-254]. Початок створення інформаційного ресурсу покладено у 2013 році. Сьогодні він містить 1500 документів. Опитування показало, що більша частина респондентів не користуються репозитарієм – 39%, а 26% взагалі не знають про його існування. Неочікуваним стало те, серед них студенти факультетів іноземної філології та фізичної культури, які розміщені у центральному корпусі, де зосереджено усі бібліотечні відділи, є доступ до безкоштовного Інтернету, читальний зал електронної бібліотеки. Напрошується висновок, що у бібліотеці погано організована реклама послуг.

В Інтернеті розміщена велика кількість ресурсів, але переважна більшість опитаних не користуються іншими електронними бібліотеками в мережі. Лише 38% використовують для пошуку інформації Національну бібліотеку ім. В. І. Вернадського, мережеву енциклопедію Вікіпедія, бази даних Українська бібліотека, Лібрук, Підручники та інші.

Одним із завдань соціологічного опитування було вивчення пропозицій та зауважень користувачів щодо покращення діяльності бібліотеки. Найбільше опитаних висловили побажання - збільшення нових надходжень, якісне комплектування фондів, зокрема галузевою літературою. Студенти і викладачі факультетів української та іноземної філології хотіли б отримати доступ до книг сучасних авторів та щоб у бібліотеці створили окремо зал періодики. На фізико-математичному факультеті респонденти пропонують зробити доступ до баз даних без реєстрації, розширити репозитарій, збільшити комплектування електронними книгами. Були пропозиції оновлення комп'ютерного парку, зокрема читального залу електронної бібліотеки, надання послуг роздруківки та копіювання матеріалів, покращення роботи мережі на факультетах. Опитані з усіх факультетів були одноставними у питанні підвищення температури в бібліотечних приміщеннях у зимовий період.

Перспективи свого розвитку бібліотека пов'язує з впровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на формування якісного електронного продукту, удосконалення репертуару електронних інформаційних ресурсів, надання швидкого доступу до інформації, подальше підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів. Врахувавши зауваження та пропозиції респондентів намітили першочергові заходи:

- скласти тематико-типологічний план замовлення літератури;
- оновити та збільшити на підрозділах парк комп'ютерної та копіювальної техніки;
- удосконалити систему пошуку в електронному каталозі бібліотеки;
- налагодити співпрацю з кафедрами університету з питання наповнення інституційного репозитарію;
- активізувати рекламу бібліотечних послуг на сайті та у підрозділах;

Результати опитування дали поштовх до удосконалення роботи електронних ресурсів, інтенсивного наповнення електронної бібліотеки повнотекстовими версіями документів, підвищення якості ЕК, розробки нових БД та власних програмних продуктів, впровадження нових сервісних послуг тощо.

Книгозбірня виступає як науковий, освітній, інформаційно-комунікаційний та просвітницький центр університету й направлена на підвищенню якості освіти студентської молоді.

Використана література

1. Кантлін С. О. Інституційний репозитарій Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка / С. О. Кантлін // Наукові праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені Івана Огієнка ; [редкол.: С. А. Копилов (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, 2015. – С. 251 – 254.
2. Любаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України / Л. Любаренко // Бібліотечна планета. – 2015. – №4. – С. 9 – 14.

3. Новітні інформаційні технології в університетській бібліотеці / Л. Габова та ін. // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 4. – С. 17 – 18.
4. Резнічук Л. В. Моніторинг процесу обслуговування користувачів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка / Л. В. Резнічук // Наукові праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені Івана Огієнка ; [редкол.: С. А. Копилов (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, 2015. – С. 238 – 242.
5. Романуха З. Впровадження інформаційних технологій у бібліографічному інформуванні споживачів в університетських бібліотеках / З. Романуха // Вісник Книжкової палати. – 2014. – №11. – С. 39 – 43.
6. Туровська Л. Сучасний бібліотекар у системі інформаційних комунікацій наукової бібліотеки // Бібліотечний форум України. – 2006. – №3 (13). – С. 17-19.

In the article monitoring of sociological research is carried out from the exposure of degree of awareness of users with the electronic resource of library and possibilities of Internet-resources and use of them in everyday practice.

Keywords: library, university, user, Internet, informative resource, e-library, electronic base, e-catalog, institutional repository.

В статье освещен мониторинг социологического исследования из выявления степени осведомленности пользователей с электронным ресурсом библиотеки и возможностями Интернет-ресурсов и использования их в повседневной практике.

Ключевые слова: библиотека, университет, пользователь, Интернет, информационный ресурс, электронная библиотека, электронная база, электронный каталог, институционный репозиторий.

УДК 025.8:027.7 (378.43)

Грінішина І. І.,
завідувач читального залу №1
бібліотеки Кам'янець-Подільського
національного університету ім. І. Огієнка

Творча співпраця бібліотеки з кафедрами університету

У статті розглядається роль співпраці бібліотеки з кафедрами та форми і методи організації у ВНЗ.

Ключові слова: університет, бібліотека, кафедра, співпраця.

Бібліотека і кафедри університету – це цілісна система змісту, форми та методів навчання і виховання студента, як особистості, громадянина, людини. Підготовка фахівців у вищих навчальних закладах – це чинник суспільних змін. Мало мати диплом, треба бути фахівцем, якого визнають у більшості країн світу. Подібна мотивація питання зумовлює якісно нові вимоги до підготовки фахівців, потребує нових підходів до професійної

діяльності, а їхнє втілення – сучасного забезпечення процесу навчання у вищому навчальному закладі [4, С.29].

Освітня та виховна діяльність навчального закладу перебувають у тісному зв'язку між собою, всебічно доповнюючи і збагачуючи одна одну. Вагому роль в цій ланці відіграє бібліотека, яка виконує не тільки освітню функцію, а й інформаційну, культурологічну, просвітницьку, виховну.

Відтак, сучасна бібліотека – це система, підпорядкована запитам та уподобанням нового покоління, яке виховується в епоху розвинених інформаційних технологій, вільної демократії та націєтворчих ідей.

Нові форми роботи покликані всебічно забезпечити зацікавленість особистості бібліотекою та її фондами – одне з основних завдань бібліотечної системи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Один із напрямків спрямований на вивчення потреб студентів, викладачів, аспірантів – ведення картотеки незадоволеного запиту читача. На основі отриманої інформації працівники відділу комплектування та наукової обробки документів формують план доукомплектування бібліотечного фонду.

Складним залишається питання дотримання кількісних нормативних вимог Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо забезпечення студентів навчальною літературою, методичними вказівками і рекомендаціями, необхідними для опанування навчальної дисципліни. Загальновідомо, що для денної форми навчання повним вважається надання студентам навчальної та навчально-методичної літератури при наявності навчальних матеріалів (друкованих або електронних) із розрахунку один комплект на трьох осіб, котрі опановують цю дисципліну, для заочної форми навчання – один комплект навчально-методичних матеріалів з дисципліни на одного студента. Методична література зберігається в бібліотеці навчального закладу та/або на відповідних кафедрах[4, С. 30-31].

Тісна співпраця у працівників бібліотеки з деканами та завідувачами кафедр. Щорічно до відділів бібліотеки подаються дані щодо навчальних програм, рекомендованої літератури та підручників і посібників, необхідних для підготовки лекційних, семінарських та практичних занять. Відтак інформація береться до уваги при формуванні замовлень нової навчальної літератури.

Упродовж навчального року працівники відділу комплектування та наукової обробки документів проводять роботу по моніторингу книгозабезпечення навчальних дисциплін, вводяться дані до електронного каталогу інформаційної бази «УФД. Бібліотека».

Наразі працівниками відділу введені дані книгозабезпечення факультетів української філології, історичного, іноземної філології, економічного, фізичної культури, природничого факультету. В перспективі заплановано ввести до бази інформацію про фізико-математичний та педагогічний факультети.

Активно практикується та успішно реалізується співпраця викладачів та бібліотеки через щорічну акцію «Подаруй бібліотеці книгу!». Найактивнішими учасниками акції є ректор, проректори університету, декани та завідувачі кафедр. Подаровані книги завідувача кафедри української літератури виділено окремим фондом, література користується великим попитом серед студентів.

Уже традиційно викладачі університету передають свої авторські підручники і навчальні посібники, монографії та інші видання у фонд інформаційно-бібліографічного відділу, і таким чином формують фонд наукових праць викладачів вишу.

З метою підвищення якості інформаційно-бібліотечного забезпечення навчального процесу, інформованості викладачів кафедр університету про наявні інформаційні ресурси бібліотека проводить «День кафедри». Це комплексний захід для широкої інформації читачів про літературу і документацію з конкретної спеціальності.

Так, наприклад, проводився «День кафедри» на кафедрі української мови. Попередньо було вивчено запити членів кафедри, теми наукових досліджень і враховано їх при складанні плану проведення заходу, підготовлену виставку новинок літератури з профілю кафедри, організовано виставку інформаційно-довідкових видань бібліотеки

університету, ознайомлено присутніх з правилами бібліографічного опису, складанням бібліографічних списків до наукових праць.

Також працівники бібліотеки провели презентацію монографії декана факультету Бориса Коваленка *«Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики»*, провели консультацію лаборантам кафедри з ведення картотеки наукових праць викладачів кафедри та тематичних картотек, які ведуться в кабінетах кафедри.

Під час заходу *«День кафедри»* під назвою *«Акули пера»* на кафедрі журналістики було подано інформацію про історію створення кафедри, проведено огляд літератури з питань журналістики у фондах бібліотеки, бесіди на теми: *«Історія журналістики з давнини»*, *«Роль і значення журналістики в сучасному світі»*.

Щороку з нагоди святкування *«Дня рідної мови»* бібліотека університету разом з кафедрою української мови проводить різноманітні заходи: літературні вечори, усні журнали, вікторини, книжкові і віртуальні виставки.

Так у 2015 році з нагоди святкування *«Дня рідної мови»* проводилось літературно-музичне свято *«Рідна мова моя, поетична й пісенна»*. У програмі свята взяли участь завідувач кафедри української мови, бібліотечні працівники. Студенти факультету виступили з літературно-музичною композицією *«Кожна мова безцінна і рідна»*, було продемонстровано віртуальну виставку *«Вивчаймо рідну мову»*: добірка літератури, яка останнім часом надійшла в фонди бібліотеки. У 2016 році було організовано панорама книжкової виставки *«Рідна мова – життя духовного основа»*: Ми живемо в Україні. Ми думаємо українською. Ми пишемо українською. Ми говоримо українською. За розділами:

1. Довідкові видання.
2. Іван Огієнко – мовознавець.
3. Історія української мови.
4. Наукові видання викладачів кафедри української мови університету.
5. Підручники і навчально-методичні посібники з української мови.

Одним з пріоритетних напрямків діяльності бібліотеки є співробітництво з навчально-методичною лабораторією етнології та етнографії. Яскравим прикладом співпраці стало проведення літературно-музичного свята *«Дух українства у предковічних звичаях та обрядах»*.

Головна мета заходу – ознайомлення присутніх з українськими традиціями та звичаями, які нерозривно поєднані з Україною та її народом. До давніх традицій українського народу належить зустріч весни, яка несе за собою співання веснянок та святкування Великодніх свят, з якими пов'язані гаївки, зазначалось що українські обряди та звичаї, зокрема зустріч весни веснянками ніколи не вмирили, були лише часи, коли вони проявлялись у більшій чи меншій мірі. Невід'ємним елементом свята стали самі гаївки, які виконали студенти. . Більшість присутніх вперше побачили виконання такого чудового весняного обряду і, можливо, застосують побачене і почуте при проходженні практики, на роботі.

Серед нових форм співпраці – літературна кав'ярня. Так магістранти факультету української філології та журналістики під керівництвом кандидата філологічних наук, доцента кафедри історії української літератури та компаративістики Рарицького О. А. організували на занятті з методики викладання української літератури у вищих навчальних закладах літературну кав'ярню, присвячену епістолярній спадщині шістдесятників (О. Гончара, В. Стуса, А. Горської, І. Світличного та ін.).

Дружній атмосфері та нетрадиційній формі проведення заняття сприяли: запалені свічки, літературна виставка, запашна кава, які налаштували на дружнє спілкування.

Листи шістдесятників дали можливість студентам проникнути в одкровенні сторінки життя авторів та проникнути в найпотаємніше з творчості та особистих моментів митців.

Зачитані листи нав'яли гостям спогади із власного життя. Присутні отримали в конвертах листи – кожному індивідуальний.

Одна із форм роботи бібліотеки-кафедри-студентів – презентація покажчиків. Одним з останніх стало представлення покажчика *«Подільський говір»*.

Організатори заходу підготували книжкову виставку «Скарби народного мовлення», на якій демонструвалися наукові праці викладачів кафедри української мови, що займаються питаннями діалектології. Це, насамперед, праці Н. Д. Коваленко, Б. О. Коваленка, Н. П. Шеремети та ін.

Незважаючи на розвиток інформаційних технологій, бібліотека продовжує залишатися потужним елементом навчального процесу у виші, є своєрідною ланкою зв'язку між студентами та викладачами.

Нові форми та методи роботи з аудиторією – основне завдання працівників бібліотечної системи, які повинні дбати про зацікавленість літературою, як науковою, навчальною, так і художньою. Вивчення запитів читачів та задоволення їхніх потреб, через співпрацю з кафедрами університету – це невід'ємна складова роботи бібліотечного працівника в сучасних умовах.

Використані джерела

1. Алферов Ю. С. Мониторинг развития образования в мире / Ю. С. Алферов // Педагогика. – 2002. – № 7. – С. 88–95.

2. Грінішина І. І. Змістовне дозвілля студентської молоді в бібліотеках вищих навчальних закладів – важлива сфера формування особистості / І. І. Грінішина // Наукові праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка ; редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – С. 356–361.

3. Женченко М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посіб. / Марина Женченко. – Київ : Жнець, 2011. – 255 с.

4. Жорнова О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативи та сучасні вимоги / Олена Жорнова, Ольга Жорнова // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 2. – С. 29–32.

The article examines the role of cooperation with the departments of the library and the forms and methods of organization at the university.

Keywords: university, library, chair and cooperation.

В статье рассматривается роль сотрудничества библиотеки с кафедрами и формы, методы организации в ВУЗе.

Ключевые слова: университет, библиотека, кафедра, сотрудничество.

УДК 027.7:378.4.096:94(477.43)(09)

Л. В. Гончарова,
завідувач читального залу
історичного факультету бібліотеки
Кам'янець-Подільського національного
університету ім. І. Огієнка

Читальний зал історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історія та сьогодення

У статті розглянуто історію створення і розвитку читального залу історичного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: бібліотека, читальний зал, історія, перспектива.

Важливе місце в реалізації гуманістичної парадигми формування особистості кваліфікованого фахівця і повноцінного члена суспільства посідає бібліотека вищого навчального закладу [6, с.4].

Освіта і бібліотека – історично нерозривні галузі суспільного буття. Закон України “Про вищу освіту” визнає, що бібліотека навчального закладу є учасником навчально-виховного й наукового процесів університету [3, с.45].

В останнє десятиліття в діяльності бібліотек освітянської галузі України відбулися значні зміни. Значно активізувалися дослідження даних бібліотек [4, с.1].

Історію бібліотеки Кам’янець-Подільського національного університету висвітлювали у своїх працях Л. Биковський, О.М. Завальнюк, В.С. Лозовий, В.П. Ляхощкий, В.М. Пархоменко, В.С. Прокопчук та інші. Вперше історію наукової бібліотеки Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, діяльність кількох поколінь бібліотечних працівників впродовж 1918 - 2008-х років розкрито доктором історичних наук, професором, член-кореспондентом Академії історичних наук України, заслуженим працівником освіти України, директором бібліотеки Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка В.С. Прокопчуком та вченим секретарем наукової бібліотеки Л.Ф. Філінюк [6, с.4].

Історія читального залу історичного факультету розпочалася ще 1949 року, коли бібліотека разом з інститутом була переміщена в колишню міську чоловічу гімназію. Там же, на першому поверсі, розмістився читальний зал і бібліотека.

З жовтня 1948 року завідувачем бібліотеки став Токар Йосип Іванович, учасник війни. У 1949 році він закінчив Кам’янець-Подільський технікум культосвітніх працівників, а 1953 року – Харківський бібліотечний інститут. Людина з енциклопедичною пам’яттю, високою професійною культурою, бібліотекознавець, книгознавець, організатор і високий знавець своєї справи до кінця свого життя (1993 р.) очолював бібліотека.

З жовтня 1954 до 1990 року працювала в інституті З.Я. Маслова. На історичному факультеті вела документацію кафедри, видавала викладачам і студентам навчально-методичну, довідкову, та іншу літературу. Коли вона розпочала роботу, на факультеті навчалося 100 студентів, з роками їх кількість зросла до 500 осіб. Це зумовило необхідність створення спеціалізованого читального залу ініціатором такого нововведення виступив тодішній декан факультету доцент А.О. Копилов, а Зоя Яківна здійснила комплектування фонду оформлення читального залу [6, с.91].

Народилася Зоя 21 грудня 1920 року в селі Зубарі Даровського Кіровської області (Росія) у селянській сім’ї. Згодом батьки переїхали на постійне місце проживання до м. Уфи (Башкирія). Тут у 1937 - 1940 рр. вона навчалася в педагогічному технікумі, після успішного завершення якого вступила на історичний факультет Башкирського державного педагогічного інституту імені К. Тімірязєва. Радість навчання була затьмарена війною. Не дивлячись на труднощі, у червні 1944 року отримала диплом учителя історії середньої школи [2, с. 657-658].

Того ж року вийшла заміж за військового і прибула до Кам’янця-Подільського, місця служби чоловіка. Працювала учителем історії і конституції СРСР у сільськогосподарській школі. Протягом 1947 - 1951 рр., під час навчання чоловіка у військовій академії в Москві, працювала вихователем лікувально-санаторного управління Кремля.

Згодом сім’я повернулася до Кам’янця-Подільського, де росіянка Зоя Маслова залишилась назавжди, стала подолянкою, полюбила місто і край. Її робота тісно пов’язана з літературою, яку відбирала у фондах бібліотеки і формувала фонд кабінету, кваліфіковано намагалася якісно задовольнити читацькі запити [2, с.659]. З повагою та вдячністю студенти та викладачі відгукувались про її роботу.

1977 року в бібліотеку читального залу історичного факультету Кам’янець-Подільського державного педагогічного інституту прийшла працювати Опря Тамара Миколаївна.

Народилася 11 листопада 1952 р. в селі Вербоivecь на Черкащині. 1969 року закінчила місцеву школу і вступила на історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Тут пройшли найкращі роки її юності. В той час на факультеті працювали чудові педагоги і науковці – професор Л.А. Коваленко, доценти А.О. Копилов, П.Ф. Лаптин, П.Ф. Щербина, І.С. Винокур, старші викладачі Б.М. Кушнір, Ж.Г. Гуменюк. Отримала гарні знання з історії, археології, педагогіки, психології, особливо вдячна Б.М. Кушніру за теоретичні та практичні заняття з методики викладання історії, що дуже знадобилися їй під час проходження педагогічної практики та роботи в школі. Тут зустріла свою долю – студенткою 4 курсу вийшла заміж за Опрю А.В..

Після закінчення 1973 року інституту працювала вчителем історії Орининської середньої школи-інтернату, а після народження в грудні цього ж року сина та декретної відпустки – в Хмельницькому обласному архіві, який на той час знаходився у м. Кам'янці-Подільському, тут 1975 року очолила відділ дореволюційної літератури [7, с.83-84].

Працюючи в читальному залі, Тамара Миколаївна, заслужила повагу викладачів та студентів.

З 2002 року – завідувач інформаційно-бібліографічного відділу.

За 37 років роботи в бібліотеці нагороджена грамотами, преміями, відзнаками. 2010 року стала лауреатом премії ім. Й.І. Токара.

З 1985 року читальний зал історичного факультету очолила Нижник Лариса Степанівна.

Народилася 15 вересня 1939 року в місті Заслав'ї Мінської області БРСР в сім'ї військовослужбовця. 1957 року закінчила середню школу №8 міста Кам'янця-Подільського. 1957-1959 рр. - навчання в місцевому культурно-освітньому технікумі (бібліотечний відділ).

Після закінчення навчального закладу працювала методистом Новоковської районної бібліотеки Луганської області. 1963 року вступила до Київського державного інституту культури імені О. Корнійчука на бібліотечний факультет, який закінчила 1968 року. З 1962 року працювала в Кам'янець-Подільському державному інституті (університеті) у відділі комплектування та обробки літератури каталогізатором [5, с.58].

У жовтні 2014 року Лариси Степанівни не стало. В нашій пам'яті вона залишилася справжнім знавцем своєї справи. 2013 року стала лауреатом премії імені Й.І. Токара, але найголовніша з відзнак – людська шана, вдячність за її працю.

Велику допомогу в розвитку підрозділу надавали директори університетської бібліотеки: Й.І. Токар, протягом 1993-2000 рр. – С.Г. Стадник, а з 2000-2004 рік – кандидат історичних наук В.С. Лозовий, зусиллями якого було започатковано вивчення історії книгозбірні [6, с.72].

1 вересня 2004 року бібліотеку Кам'янець-Подільського державного університету очолив історик, педагог, активний організатор краєзнавчого руху, автор численних монографій та книг з історії рідного краю, нині доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства і спеціальних історичних дисциплін, заслужений працівник народної освіти, член-кореспондент Української академії історичних наук – Віктор Степанович Прокопчук [1, с.731-744].

З приходом нового директора пріоритетним напрямком роботи книгозбірні, як і раніше, залишився книжковий фонд, який формується перед усім за рахунок найновішої україномовної, навчально-методичної, наукової літератури [6, с.105].

З вересня 2015 року бібліотеку очолює енергійна, повна творчих задумів у пошуку нового професійного іміджу бібліотеки, кандидат історичних наук Климчук Людмила Вікторівна.

З 11 лютого 2008 року підрозділ очолює бібліотекар 1 категорії Гончарова Ліана Віталіївна.

У своїй роботі підрозділ керується законодавчими актами про освіту та бібліотечну справу, безпосередньо законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про бібліотеки і бібліотечну справу”, постановами Кабінету Міністрів, які визначають розвиток культури та освіти, керівними документами органів управління з питань бібліотечної справи,

техніки безпеки, а також статутом і правилами внутрішнього трудового розпорядку навчального закладу.

Важливою складовою навчального процесу є книжковий фонд бібліотеки, який відповідає запитам студентів, викладачів, науковців, та інших категорій користувачів. Сьогодні бібліотечний ресурс читального залу історичного факультету складає 19650 примірників літератури з різних галузей знань. Це – підручники та навчальні посібники, наукові, довідкові видання, тощо. Читальний зал отримує 41 назву періодичних видань.

Література розставлена в систематично-алфавітному порядку: усі документи розміщені на полицях згідно таблиць ББК, а в межах відділу – в алфавітному порядку. Кожен стелаж забезпечений паспортом та поличними роздільниками.

За роки існування підрозділу створені алфавітний та систематичний каталоги, тематична картотека журнальних статей, краєзнавча картотека.

Поповнення книжкового фонду читального залу історичного факультету здійснюється з відділу комплектування літератури. Паралельно з традиційним джерелом поповнення книжкового фонду – закупівлею літератури підрозділ отримує книги від учасників акції “Подаруй бібліотеці книгу”. Серед активних меценатів – ректор професор С.А. Копилов, декан історичного факультету доцент В.А. Дубінський, директор наукової бібліотеки професор В.С. Прокопчук, професори О.М. Завальнюк, А.Г. Філінюк, Л.В. Баженов, О.М. Федьков та ін.

Серед різних форм популяризації фонду провідне місце належить книжковим виставкам. Вони привертають до себе увагу за змістом та естетичним оформленням, різноманітністю тематики, а саме: “День пам’яті Крут”, “Ярослав Мудрий – державний діяч”, “Т.Г. Шевченко в історії України”, “Європейський союз: крок за кроком”. Постійно діють і поповнюються новою літературою книжкові виставки: “Нові надходження літератури”, “Праці викладачів історичного факультету”, “На допомогу першокурснику”.

Робота читального залу історичного факультету чітко планується і аналізується. Крім традиційного плану, який передбачає основні напрямки й показники діяльності, виробляється план управлінських дій по напрямках – масова, краєзнавча, довідково-бібліографічна та наукова робота. Це своєрідний графік, в якому більш детально і конкретно визначені заходи бібліотечного підрозділу, дати й відповідальні за їх організацію. Планування виступає правовим інструментом для вирішення ключових питань підрозділу.

Вся просвітницька робота ведеться у тісному взаємозв’язку з професорсько-викладацьким складом факультету. Тісна співпраця з керівництвом факультету, з користувачами, спільна підготовка заходів дають свої позитивні результати: створюють атмосферу довіри, поліпшують взаємовідносини з користувачами.

Сьогодні інформаційні ресурси університетської бібліотеки зазнають істотних змін. Альтернативою друкованим джерелам є електронні документи, які стають миттєво доступними завдяки глобальним мережам передачі даних і тиражуються в необмеженій кількості. Нині відчувається гостра потреба інноваційних перетворень у змісті, організації, формах і методах інформаційної діяльності бібліотеки, формуванні новітньої професійно-особистісної позиції бібліотечного працівника.

Роботу читального залу історичного факультету пов’язуємо з новітніми інформаційними технологіями, активною роботою над підвищенням фахового рівня, опанування нових методів роботи за для створення сучасних і зручних умов користувачів.

Використані джерела

1. Баженов Л.В. Віктор Степанович Прокопчук / Л.В. Баженов // Кам’янець-Подільський державний університет в особах. - Кам’янець-Подільський: Оіум, 2003.- Т.1.- с. 731-744.
2. Гавришук А.П. Маслова Зоя Яківна / А.П. Гавришук // Кам’янець-Подільський державний університет в особах. - Кам’янець-Подільський: Оіум, 2003.- Т.1.- с. 657-662.

3. Закон України “Про вищу освіту” від 17.01.2002. №2984-III.- К.: Від-во ін-ту законодавства Верховної Ради, 2002.- 95 с.
4. Історія освітянських бібліотек України: наук. зб. / редкол.: П.І. Рогова, К.Т. Селіверстова, Ю.І. Артемова [та ін.].- К.: Вирій, 2006.- 402 с.
5. Резнічук Л.В. Лариса Степанівна Нижник / Л.В. Резнічук // Календар знаменних і пам’ятних дат Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2009 рік / упоряд.: Т.М. Опря, В.М. Пархоменко, Л.П. Савченко, Є.П. Сілвеструк, О.М. Швець; відп. за вип. В.С. Прокопчук. - Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет, 2008.- Вип. 4. – С.58.
6. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам’янець-Подільського національного університету: роки становлення й розвитку / В.С.Прокопчук, Л.Ф. Філінюк.- Кам’янець-Подільський: Асіома, 2009. – 284с.
7. Прокопчук В.С. Тамара Миколаївна Опря / В.С. Прокопчук // Календар знаменних і пам’ятних дат Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2012 рік / Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка: [упоряд.: Т.М. Опря Л.П. Савченко; відп. ред. В.С. Прокопчук].- Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. - Вип. 7. – С.83-84.

The article discusses the history of creation and development of the reading room Faculty of History Research Library of Kamenez-Podolsk National University named after Ivan Ohienko

Keywords: library, reading room, history, perspective.

В статье рассмотрена история создания и развития читального зала исторического факультета научной библиотеки Каменец-Подольского университета имени Ивана Огиенко.

Ключевые слова: библиотека, читальный зал, история, перспектива.

УДК 004.738.1:027.53.021

Ситник Л. В.,
завідувач центральним абонементом
бібліотеки Кам’янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Комплектування фонду – запорука якісного обслуговування користувачів

В статті висвітлюється роль комплектування бібліотечного фонду в інформаційному забезпеченні користувачів, зокрема, якість, повнота та ефективність роботи книгозбірні.

Ключові слова: фонд, комплектування, бібліотечне, інформаційне обслуговування, користувач.

Відомо, що інформація – це своєрідний стратегічний ресурс, який має велике значення для успішного розвитку суспільства. Для того, щоб нові знання розвивалися

далі, вони мають бути сприйняті та засвоєні спеціалістом, який виступає інформаційним споживачем. Професійну відповідальність за надання користувачеві можливості опанування всеосяжною інформацією, тобто за якість інформаційного обслуговування несе сучасний бібліотекар-бібліограф, інформаційний посередник між інформаційним потенціалом бібліотеки та її споживачем [1, с. 2]. Тому пошук методів, шляхів і причин (зупинимось на комплектуванні фонду як запоруці якісного обслуговування користувачів), які сприяють оптимальному задоволенні інформаційних потреб користувачів, потребують детальніших наукових розробок та ширшого обговорення.

Діяльність бібліотеки являє собою органічний комплекс взаємопов'язаних функцій, направлених на формування та задоволення потреб читачів в інформації. Сутнісна функція бібліотеки – документально-комунікаційна, зміст якої полягає у виявленні необхідного документа, його придбанні (назавжди або тимчасово), обробці, пошуку та замовлення користувачів, забезпеченні найбільш комфортних умов для його використання. Ця функція є сутнісною (онтологічною, зовнішньо-системною) для всіх типів та видів бібліотек, у тому числі й для бібліотек вищих навчальних закладів, які разом з іншими соціальними інститутами, що мають документні фонди, створюють систему документальних комунікацій, соціальне призначення якої – забезпечення комунікації між користувачем і документом [5, с.11].

Бібліотечне обслуговування - це відкрита, багаторівнева підсистема з надання різноманітних інформаційних послуг, орієнтована на користувачів. Функціонування цієї підсистеми пов'язане з моніторингом, аналізом і оцінкою стану ринку реальних і потенційних користувачів, їхніх потреб і очікувань. Дослідження розвитку інформаційно-культурних і освітніх послуг у регіоні та стану користувальницького середовища всередині бібліотеки, а також аналіз якості послуг та їх відповідності потребам користувачів сприятиме глибшому задоволенні їхніх потреб.

Бібліотечні фонди України сьогодні є не лише культурним надбанням народу, чинником його суспільного прогресу, але й однією зі складових загальнодоступного інформаційного ресурсу держави. Від того, наскільки якісно і повно вони сформовані, залежить ефективність роботи книгозбірень із задоволення різноманітних інформаційних потреб суспільства [3, с. 19].

Будучи провідним підрозділом університету, бібліотека відображає рівень його розвитку, «може не лише допомагати у вирішенні найскладніших проблем навчання, але й сприяти виробленню ціннісних орієнтацій, впливати на формування в стінах закладу інтелектуального та культурного середовища – тобто особливого ґрунту, на якому зусилля викладачів і вчених принесуть плоди. Бібліотека здатна створювати атмосферу творчої зацікавленості в навчанні, науці, мистецтві, впливати на стан духу, який не піддається жодним вимірам та оцінкам, проте лежить в основі моралі, сприяти вихованню української душі» [8, с. 32]. Згідно ліцензійних вимог надання освітніх послуг основним критерієм в основі якісного задоволення користувацьких послуг є відповідність фонду бібліотеки його завданням, причому насамперед навчальним [6, с. 226].

Призначення фонду – якнайповніше, оперативніше й якісніше задовольнити різноманітні інтереси користувачів; наблизити до них найзапитуваніший бібліотечний масив, запобігти ймовірності одержання відмови. «З огляду на це, важливою проблемою, що стоїть перед книгозбірнями, є організація наукового підходу до комплектування фондів» [7, с. 16].

Комплектуванням книжкових фондів називають створення і поповнення фонду бібліотеки науковою, навчальною, художньою, довідковою літературою, в відповідності до його профілю та завдань, а також, систематичне звільнення його від видань, застарілих за змістом.

Комплектування повинно бути науково й практично обґрунтоване, планове, оскільки лише при розумному підході до цього можливо створити фонд, який включає в себе відповідну сукупність документів, необхідних для певного типу бібліотеки.

Питання про види комплектування, розробку їх сутності, зведення їх в єдину систему має велике теоретичне значення, сприяє упорядкуванню наших знань і уявлень

про комплектування бібліотечних фондів в цілому, а так само дозволяє методологічно правильно підійти до практичної роботи щодо удосконалення фонду бібліотеки.

Ось чому комплектування – це не просто технічний процес. Це перш за все важлива умова повноцінного обслуговування користувачів. Тому від якісного комплектування залежить діяльність всієї бібліотеки.

Вирішуючи питання комплектування, важливо ретельно дослідити як сам фонд, так і запити користувачів.

Фонд бібліотеки – це «складова частина загальнонаціонального культурного спадку України, являє собою цінне історичне джерело, інформаційний ресурс держави, включає велику кількість пам'яток світового значення, і крім наукової, культурно-історичної і інформаційної, має величезну матеріальну цінність» [4, с. 48].

Майже мільйонний фонд бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – це універсальна, багатогалузева і багатофункціональна документальна база для учбової, наукової та просвітницької діяльності. (Лише у книгосховищі, в центральному абонементі, налічується понад 600000 примірників книг. Тут зібрані наукові, навчальні, навчально-методичні, художні, довідкові видання різних галузей знань: літературознавство, мовознавство, суспільні, економічні науки, політичні, педагогічні, природничі, фізико-математичні, технічні тощо.) Від початку історії тоді ще педагогічного інституту зусиллями його вчених, працівників фонд ретельно відбирався, формувався та комплектувався, щоб накопичувати інформацію, необхідну для поставлених завдань вищого навчального закладу. І на сьогодні, бібліотека займається розробкою концепцій формування фонду, аналізуючи його потреби у використанні. Головна мета зводиться до вивчення так званого «активного» фонду, і, відповідно, його наповнення. Такий підхід дозволяє удосконалити склад фонду, впровадити в практику нові інформаційні технології.

З розвитком ринкових відносин змінилася традиційна технологія комплектування фондів. Сучасній системі комплектування притаманні такі риси: різноманіття джерел документонадходжень, широке використання Інтернет, автоматизація традиційних технологій комплектування [6, с. 227].

«У сформованих умовах практично кожна бібліотека змушена шукати свої шляхи вирішення проблеми поповнення своєї книжкової колекції. Не стали винятком у цій ситуації і ми. Аналіз сьогоденної ситуації з книжковим фондом бібліотеки характеризується тим, що за останні роки обсяг нових надходжень за державний кошт помітно скоротився, погіршилася якість комплектування, фонди структурних підрозділів не завжди відповідають запитам читачів. На зниження формування фондів серйозно вплинуло обмеження коштів в університеті, інфляція і пов'язане з нею зростання цін на твори друку.

Сьогодні ми говоримо: і про роботу зі спонсорами, і про велику роботу з читачами, готовими подарувати бібліотеці книги зі своєї колекції за благодійною акцією «Подаруй бібліотеці книгу!», а також налагоджуємо зв'язки з видавництвами, книготорговельними фірмами» [3, с. 249]. Ще одним джерелом поповнення бібліотечного фонду є його формування шляхом заміни загублених книг. До уваги беруться видання, яким є не більше 5 років, і, які є найзапитованішими в користувачів.

Формула якісного обслуговування: «Задоволений читач – успішна бібліотека». Тому для покращення обслуговування, для якісного інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу та наукової діяльності університету, а також з метою найповнішого задоволення потреб своїх користувачів – викладачів, студентів, науковців використовувалися як традиційні, так і сучасні форми інформаційно-бібліографічної роботи. При формуванні фондів враховуються сучасні інформаційні потреби користувачів; тому для інформування читачів на «робочих столах», полицях, сайтах, віртуальних книжкових виставках розміщуються різні інформаційні повідомлення, які містять перегляди нових надходжень.

Беручи до уваги те, що головним для бібліотеки був і залишається користувач, його запити і потреби, а отже – і якісне обслуговування, при комплектуванні фонду враховуються і соціологічні дослідження. Основним інструментарієм низки соціологічних

досліджень у бібліотеці може стати анкета з запитаннями, пов'язаними з проблемами читання, мотивацією читання, читацькими інтересами, роллю та місцем книги в житті людини.

Анкетування дозволить скласти рейтинги найулюбленіших та найзапитуваниших авторів української та світової літератури, визначити найнеобхідніші галузі літератури та потреби користувачів, а також допоможе виявити читацькі переваги. Бібліотечні працівники ретельно відстежують ці запити, враховують їх при комплектуванні та доукомплектуванні фондів.

Отож, працюючи в умовах сучасного освітнього середовища, персонал бібліотеки КПНУ імені Івана Огієнка намагається максимально задовольнити потреби користувачів бібліотеки, які стають більш вимогливими щодо отримання необхідної інформації, адже можливість користуватися сучасними інформаційними технологіями суттєво впливає на одержання якісної вищої освіти, забезпечення науково-дослідної діяльності університету; використовує всі можливі шляхи поповнення та збагачення фонду, працює над вивчення читачьких запитів та інтересів, вдосконалюючи інформаційну систему забезпечення.

Використана література

1. Коваль Т. Організація обслуговування читачів-гуманітаріїв / Т. Коваль, Л. Туровська // Бібліотечний форум. – 2008. – №1. – С. 2-7.
2. Кришевич Т. Обмінний і резервний фонди Національної парламентської бібліотеки України : сучасний стан і завдання на перспективу / Т. Кришевич, Т. Косова // Бібліотечна планета. – 2006. – № 2. – С. 19-22.
3. Литвиненко О. В. Бібліотечні фонди. Проблеми формування та збереження фонду наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / О. В. Литвиненко // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяч., 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 березня 2012. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 248-251.
4. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова : історичний нарис : до 185-річчя заснування. – Одеса : Астропринт, 2002. – 248 с.
5. Пасмор Н. П. Бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів / Н. П. Пасмор. – Київ : Кондор, 2007. – 112 с.
6. Фоміних В. В. Комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі – мистецтво чи наука? / В. В. Фоміних // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяч., 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 березня 2012. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 226-231.
7. Хімчук О. Проблеми організації комплектування фондів бібліотек шкіл нового типу / О. Хімчук // Бібліотечна планета. – 1999. – №1. – С. 16-17.
8. Шкира О. Бібліотека вищого навчального закладу як осередок духовного і культурного розвитку особистості / О. Шкира // Бібліотечна планета. – 2006. – №3. – С. 32-34.

В статье освещается роль комплектования библиотечного фонда в информационном обеспечении пользователей, в частности, качество, полнота и эффективность работы библиотеки.

Ключевые слова: фонд, комплектование, библиотечное, информационное обслуживание, пользователь.

The article highlights the role of completing the library fund in the information security of users, including the quality, completeness and efficiency of the library.

Tags: fund, staffing, library, information, service user.

Роль бібліотечно-бібліографічної діяльності в ефективному використанні бібліотечного фонду (з досвіду роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка)

У статті висвітлюються основні форми бібліотечно-бібліографічної роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, спрямовані на розкриття змісту фонду та задоволення інформаційно-бібліографічних потреб користувачів.

Ключові слова: бібліотечні фонди, інформаційні ресурси, бібліографічні покажчики, виставки, огляди.

Серед багатьох важливих завдань, які стоять перед бібліотеками на сучасному етапі, одним з головних є забезпечення вільного і необмеженого доступу до інформації, задоволення інформаційно-бібліографічних потреб користувачів. Науковці здійснюють постійний пошук інноваційного розвитку бібліотек, їх якісно нових технологічних можливостей, що мають відповідати вимогам ХХІ століття. Створення бібліографічної інформації з актуальних напрямків науково-технічного прогресу і наукоємних технологій вважається вагомим етапом у бібліотечній роботі.

Основою інформаційних ресурсів бібліотек є довідково-бібліографічний апарат (ДБА), безпосереднім функціональним призначенням якого є цілеспрямоване розкриття змісту фондів бібліотеки. Базовою складовою ДБА є система бібліотечних каталогів та картотек. В бібліотеці К-ПНУ ім. Івана Огієнка, якій незабаром виповниться 100 років, створені і функціонують традиційні абетковий та систематичний каталоги, систематична картотека журнальних і газетних статей та тематичні картотеки. Освоюються також комп'ютерні технології створення та надання користувачам бібліографічної інформації.

Поряд з традиційним картковим каталогом з 2007 року в бібліотеці розпочато формування електронного каталогу, наявність якого свідчить про важливі якісні зміни в бібліотечно-інформаційній діяльності. Електронний каталог забезпечує зручний і різносторонній пошук необхідної інформації, а саме: можливість ознайомитися з бібліотечним фондом загалом, вибрати необхідну літературу, дізнатися в якому підрозділі бібліотеки знаходиться необхідна література, кількість примірників тощо. Наприкінці 2010 року розпочата робота над створенням Зведеного електронного каталогу бібліотек вищих навчальних закладів Хмельницької області, до якого входить і електронний каталог нашої бібліотеки. Наявність такого каталогу сприяє підвищенню якості бібліотечно-бібліографічного обслуговування та розширенню інформаційних можливостей користувачів, зокрема, віддалених.

З 2011 року процес наукової обробки документів, що полягає в аналітико-синтетичному переробленні первинної документної інформації в бібліографічну, здійснюється в автоматизованому режимі, що дає можливість отримувати необхідну інформацію як в традиційному, так і в електронному варіанті. Поряд з традиційною формою роботи по наповненню каталогів і картотек друкованими картками, появилася нова форма збереження інформації, а саме створення електронних баз даних (БД), зокрема таких як «Зведений красназничий каталог бібліотеки К-ПНУ ім. Івана Огієнка», «Періодичні видання», «Наукові праці викладачів університету», «Картотека статей періодики», «Складова частина документа» та ін.

Одним з напрямків покращення інформаційного забезпечення користувачів стало створення електронної бібліотеки, яка надає доступ до різноманітної інформації на електронних носіях. За період існування цього підрозділу створена колекція електронних

ресурсів, яка стала невід'ємною частиною бібліотечного фонду. Через внутрішній веб-сайт університету користувачі мають доступ до повнотекстових електронних документів.

Важливим джерелом інформації про зміст фонду бібліотеки є бібліотечний сайт, який значно розширює коло користувачів і надає їм можливість знайти необхідну інформацію в режимі он-лайн. У рубриці «Інформаційні ресурси» користувач може знайти інформацію про нові надходження за поточний місяць, ознайомитися з рекомендаційними списками літератури, каталогами виставок, бібліографічними покажчиками та іншими виданнями бібліотеки, бібліографічними оглядами, документами, якими бібліотека може обмінятися з іншими бібліотеками, переглянути віртуальні виставки тощо [6].

Важливою складовою інформаційного ресурсу бібліотеки є бібліографічні покажчики, які подають інформацію про книги, статті із журналів, офіційні видання, праці наукових установ і організацій, наукові доповіді і повідомлення конференцій і з'їздів тощо. З кожним роком збільшується поповнення бібліотечного фонду за рахунок власних бібліографічних видань. Це, насамперед, науково-допоміжні ретроспективні бібліографічні покажчики: “Труди Подольського єпархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества) (1876–1916) : зведений каталог і покажчик змісту”, який розкриває зміст всіх 12-ти випусків “Трудов...”, “Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918–2008) : бібліогр. покажч. ”, приурочений 90-річчю навчального закладу, до якого включено 1678 документів з історії його становлення і розвитку, “Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1920–2009) : бібліогр. покажч. змісту”, в якому відображена бібліографія праць вчених університету з питань історії, теорії, педагогіки і методики від часу заснування закладу (всього 3787 позицій).

Бібліографічний покажчик “Періодичні видання доби української революції 1917–1920 рр. у відділі рідкісних видань” містить інформацію про журнальний і газетний фонд зазначеного періоду. У покажчику «Періодичні видання у фондах наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» зібрана і систематизована інформація про періодичні видання, які зберігаються у всіх підрозділах бібліотеки від 1950 до 2014 року. «Поточний покажчик періодичних видань в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує бібліотека щороку згідно підписки.

Вагоме місце займає укладання персональних бібліографічних покажчиків, які виходять в серії “Постаті в освіті і науці”. Ця серія розкриває науковий доробок вчених, подає біобібліографічні відомості про їх життя та діяльність. Всього видано 21 випуск цих покажчиків.

З 2003 по 2012 рр. видавався “Бюлетень з проблем вищої школи”, науково-допоміжний бібліографічний посібник, основне призначення якого надати користувачам інформацію про статті з періодичних видань, що надійшли до бібліотеки за рік, а також сприяти пропаганді наукових досягнень викладачів університету так як до нього включено розділ “Наукові праці викладачів університету” за поточний рік.

З 2005 по 2013 рр. виходив друком “Календар знаменних і пам'ятних дат університету”, в якому подано хронологічний перелік визначних дат університету, ювілейних дат викладачів, розкрито їх науковий доробок.

2013 року вийшов друком покажчик “Бібліографічні покажчики у фонді наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: метабібліографія”, до якого включено 1199 назв документів. Покажчик містить повний перелік бібліографічних видань з різних галузей знань, наявних у фондах наукової бібліотеки університету. Вперше за багато років існування бібліотеки зібрано і систематизовано бібліографічні покажчики різної тематики, які хронологічно охоплюють період з 50-х рр. ХХ ст. по 2013 рік. Вагомою частиною покажчика стала інформація про довідково-бібліографічні видання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, серед яких, окрім уже зазначених – покажчики у серіях: “Наукові школи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка”, “Видатні випускники Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка”,

“Біобібліографічні нариси про викладачів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка”. Електронний варіант покажчика розміщено на сайті бібліотеки.

2012 року започаткована серія “Хмельниччина краєзнавча”, в якій вийшли друком такі покажчики: “Просвітницький рух на Поділлі (1906–2011)”; вип. 1; “Матеріали і тези Подільських історико-краєзнавчих конференцій (1965–2010) : зведений каталог і покажчик змісту”; вип. 2; “Шевченкіана Хмельниччини”; вип. 3(1); “Наукові збірники історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зведений каталог і покажчик змісту”; вип. 2(4). Підготовлений до друку покажчик “Наукові збірники факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зведений каталог і покажчик змісту” ; вип. 3(5). Ці покажчики є справжнім компасом у пошуку відповідей для дослідників історії краю. 2014 року серія “Хмельниччина краєзнавча” була зареєстрована у Державній реєстраційній службі України, тому нумерація покажчиків з цього року – подвійна.

Цінним джерелом інформації про бібліотечні фонди є публікації працівників бібліотеки у збірниках наукових праць, виданих за матеріалами наукових конференцій з питань бібліотекознавства та книгознавства, проведених бібліотекою К-ПНУ ім. Івана Огієнка протягом 2007, 2010, 2012, 2015 років. Це, зокрема, ряд статей Н. Д. Крючкової, які розкривають зміст книжкового фонду та періодики відділу рідкісних і цінних видань [1, с. 243–246; 3, с. 112–113, 216–218; 4, с. 181–185], Л. В. Резнічук – про документальний фонд та книжкову колекцію Є. Паранюка у фонді бібліотеки університету [2, с. 389–394; 3, с. 200–205], Т. П. Клімчук – про роль моніторингу в науково обґрунтованому комплектуванні фонду бібліотеки [2, с. 443–448], Л. В. Литвиненко – про формування та збереження бібліотечних фондів [3, 205–207], Т. М. Опрі – про довідково-бібліографічні видання у фонді бібліотеки [1, с. 266–270; 3, с. 211–215] та ін. Публікація В. С. Прокопчука про краєзнавчі бібліотечні ресурси та їх трансформацію в середовище користувачів розміщена в матеріалах науково-практичної конференції, що відбулася в м. Севастополі, в жовтні 2013 року [5, с. 108–116].

Провідне місце у структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає виставкова робота. Виставки документів завжди були найбільш розповсюдженою формою популяризації літератури. Саме книжкова виставка є засобом розкриття інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою. Бібліотека К-ПНУ ім. Івана Огієнка має вагомий досвід виставкової діяльності. Це, насамперед, виставки до знаменних та пам'ятних дат, виставки з актуальних проблем наукової і навчально-виховної роботи навчального закладу, виставки нових надходжень, персональні виставки, які привертають увагу користувачів до особистості, спонукають якнайбільше дізнатися про людину. Неабиякий інтерес викликають виставки наукових праць викладачів університету, які розкривають їх творчий доробок і зазвичай експонуються для учасників міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій та низка інших виставок.

В сучасних умовах бібліотечна виставка стає активним помічником і читача, і бібліотекаря в організації читання; їй притаманні такі риси, як актуальність, динамізм, оперативність, проте впровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій потребує теоретичного осмислення та практичного використання у виставковій діяльності нових можливостей, в тому числі й мультимедійних.

Досить новим явищем на українському ринку бібліотечних та інформаційних послуг стала віртуальна виставка, яка являє собою синтез традиційного (документного) та електронного подання інформації. Під цим поняттям фахівці по різному трактують презентацію тієї чи іншої інформації та найчастіше використовується термін «віртуальна книжкова виставка», коли говорять про виставку, розміщену на сайті бібліотеки. Її безумовною перевагою є те, що це – умовно не обмежений у часі та просторі захід, який реалізується за рахунок Інтернет-ресурсів, у межах якого бібліотека має можливість розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо- або відео- зображення експонатів, що розкривають зміст виставки. Віртуальні виставки бібліотеки К-ПНУ ім. Івана Огієнка є досить популярною формою донесення інформації про бібліотечні фонди, дають

можливість користувачам отримати цікаву і змістовну інформацію з найбільш актуальних тем.

Комплексною формою масового бібліографічного інформування є «День інформації», метою якого є надання читачам інформації про книги та інші джерела інформації на певну тему або ж про літературу, яка надійшла до бібліотеки протягом певного часу. До програми цього заходу працівники бібліотеки включають організацію виставок літератури, довідкових та інформаційних видань, проведення бесід, бібліографічних оглядів тощо.

Найбільш успішно і повно інформування про бібліотечні ресурси здійснюється в ході комплексного заходу – «Дня кафедри». Програма кожного такого заходу узгоджується із завідувачами кафедр і має сталу типову структуру: виставка навчально-методичної літератури з актуальних проблем кафедри, новинок літератури та навчально-методичних посібників; обговорення питань комплектування фонду бібліотеки з профілю кафедри; огляди публікацій періодичних видань за проблемами діяльності кафедри; огляд довідково-бібліографічних та інформаційних видань на допомогу навчальному процесу та науковій роботі; консультації з оформлення списків використаної літератури до дипломних, курсових, магістерських та інших робіт.

Популярною формою роботи у практиці нашої бібліотеки є бібліографічні огляди, головна функція яких – розкриття певної теми шляхом характеристики літератури на дану тему, розповідь чи бесіда про книги, побудована за певним планом, що супроводжується розкриттям змісту, оцінкою і рекомендацією творів літератури, які розглядаються. Це стисле повідомлення про твори друку, об'єднаних загальною ознакою (тема, новизна). Зазвичай працівники бібліотеки проводять тематичні огляди літератури в академічних групах, під час проведення масових заходів тощо. 2015 року на сайті бібліотеки відкрито рубрику «Бібліографічні огляди», які дають змогу отримати цікаву інформацію про видання бібліотеки на різноманітну тематику в онлайн-режимі.

Активному доведенню нової бібліографічної інформації до споживачів і розкриттю інформаційних ресурсів бібліотеки сприяє бібліографічне інформування споживачів (БІС), що здійснюється диференційовано, тобто групове та індивідуальне. Для забезпечення інформаційних потреб керівників університету й науковців працівники бібліотеки систематично здійснюють БІС у режимі диференційованого забезпечення керівників (ДЗК) та вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ). Мета системи ВРІ полягає, з одного боку, в максимальній економії часу користувачів, який вони витрачають на пошук необхідної інформації, з другого – в максимально повному охопленні джерел інформації. Для забезпечення оперативного доведення до зацікавлених користувачів інформації, що надходить до бібліотеки, в усіх підрозділах ведуться картотеки абонентів ВРІ і ДЗК. Основні зміни, що відбуваються у диференційованому БІС на сучасному етапі, пов'язані з документами в електронній формі. Сформульовані в запиті абонента ключові слова дають можливість виокремлювати документи за певною темою, проблемою із загального потоку документів, що знаходяться в базі даних (БД) або електронному каталозі. Особливостями диференційованого БІС з використанням новітніх інформаційних технологій є формування проблемно-орієнтованих БД, використання електронної пошти для інформування та надсилання бюлетенів нових надходжень або списків документів за певною проблематикою. Для колективу нашої бібліотеки це нові форми роботи, які ми поступово впроваджуємо в практику роботи.

Протягом багатьох років багатоаспектна робота колективу бібліотеки знаходить відображення на сторінках університетської газети «Студентський меридіан». Постійно повідомляється про надходження до бібліотеки нової літератури. Аналіз публікацій з цього питання дає можливість зазначити, що практично всі підрозділи бібліотеки повідомляють користувачів про новинки літератури з тієї чи іншої тематики. Найактивнішими дописувачами можна назвати Л. В. Огороднікову, Т. В. Сологуб, Н. О. Соловійову, І. І. Грінішину, В. М. Пархоменко та ін. Про результати проведення акції «Подаруй бібліотеці книгу» та дарителів бібліотеки щороку повідомляє Л. В. Литвиненко на підсумкових нарадах.

Підсумовуючи, слід зазначити, що бібліотечно-бібліографічна робота в бібліотеці університету здійснюється належним чином і сприяє розкриттю змісту фонду та дає можливість користувачам знайти необхідну інформацію і ефективно використовувати всі надбання бібліотеки.

Використана література

- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка ; [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – 400 с.
- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 2. – 648 с.
- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [редкол.: С. А. Копилов (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – Вип. 3. – 328 с.
- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [редкол.: С. А. Копилов (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. – Вип. 4. – 396 с.
- Прокопчук В. С. Краєзнавчі бібліотечні ресурси та їх трансформація в середовище користувачів / В. С. Прокопчук // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти і культури : матер. наук.-практ. конф., м. Севастополь, 7–8 жовт. 2013 року. – Севастополь, 2013. – С. 108–116.
- Сайт бібліотеки К-ПНУ ім. Івана Огієнка. – Режим доступу : <http://library.kpnu.edu.ua>.

Роль бібліотечно-бібліографічної діяльності в ефективному використанні бібліотечного фонду (із опыта роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка)

В статті освещаются основные формы библиотечно-библиографической работы библиотеки Кам'янець-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко, направленные на раскрытие содержания фонда и удовлетворение информационно-библиографических потребностей пользователей.

Ключевые слова: библиотечные фонды, информационные ресурсы, библиографические указатели, выставки, обзоры.

T. N. Oprya

The role of the library-bibliographic activities for effective applying the library stock (as exemplified by the Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University Library)

The article elucidates the main forms of the library-bibliographic work of the Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University Library. This work is aimed at revealing the content of the fund as well as meeting the readers' need for bibliographic information.

Key words: library collections, information resources, bibliographic indexes, exhibitions, reviews.

Литвиненко О. В.,
завідувач відділу комплектування та
наукової обробки документів бібліотеки
Кам'янець-Подільського національного
університету ім. І.Огієнка

Інвентаризація бібліотечних фондів ВНЗ

В статті розглядається проведення перевірки бібліотечних фондів у вищих навчальних закладах на прикладі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Ключові слова: бібліотека, бібліотечний фонд, інвентаризація, перевірка фонду, збереження бібліотечного фонду, структурні підрозділи.

Бібліотечний фонд – упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці
(Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»
від 27.01.1995 р. N 32/95-ВР)

Ефективність використання наявних бібліотечних фондів у бібліотеках усіх систем і відомств значною мірою залежить від вирішення питань організації, розміщення та збереження документів на всіх існуючих носіях інформації.

Зберігання бібліотечних фондів, їхнє оновлення, задоволення інформаційних потреб користувачів є однією з умов існування бібліотечного закладу. Як правило, питання збереження бібліотечного фонду набуває особливої актуальності в ході проведення його інвентаризації та оформлення її результатів.

Обов'язковість інвентаризації визначено Законом України від 16.07.1996 р. № 996-ХІV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та постановою Кабінет Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності».

Інвентаризація бібліотечних фондів здійснюється з метою забезпечення достовірності даних обліку шляхом зіставлення їх із фактичною наявністю документів у фонді відповідно до нормативно-правових актів, що регламентують порядок її проведення [6. С.7-8].

Якщо дотримуватися вимог Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ, затвердженої наказом Головного управління Державного казначейства України від 30.10.1998 р. № 90 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 16.11.1998 р. за № 728/3168 Інструкція № 90), то інвентаризацію бібліотечних фондів необхідно проводити один раз на п'ять років [6. С.7].

Інструкція № 90 встановлює єдині вимоги щодо порядку інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, матеріальних цінностей, грошових коштів і документів, розрахунків та інших статей балансу міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, установами та організаціями, які утримуються за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів.

Аналогічна норма прописана і в Інструкції з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженій наказом Міністерства фінансів України 11.08.1994 р. № 69 та зареєстрованій в Міністерстві юстиції України 26.08.1994 р. за № 202/412.

Дотримуючись ст. 18 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» і вищезазначених нормативно-правових актів, перевірку бібліотечного фонду проводять з

планом роботи бібліотеки. Перевірці підлягають усі фонди бібліотеки: структурних підрозділів за участі матеріально відповідальних осіб

У бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка було складено та узгоджено з адміністрацією закладу перспективний план проведення інвентаризації бібліотечних підрозділів, а саме:

Червень 2009 р. - педагогічний факультет (музичне відділення); *2010 р.* – фізико-математичний факультет; *2011 р.* – економічний факультет; *2012 р.* – читальний зал історичного факультету; *2013 р.* - читальний зал №2; *2014 р.* – абонемент історичного факультету;

Січень 2010 р. – факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології (факультет корекційної та соціальної педагогіки); *2011 р.* – педагогічний факультет; *2012р.* – природничий факультет; *2013 р.* – відділ рідкісних видань; *2014 р.* - читальний зал №1; *2015 р.* – абонемент центрального корпусу

Під час інвентаризації з'ясувалися питання:

- фактичної наявності документів, з'ясування причин відсутності їх;
- встановлення відповідності документів обліковим даним;
- виявлення помилок, допущених при шифруванні документів (об'єктів бібліотечного фонду), та їхнє виправлення;
- правильності розстановки фонду;
- правильності оформлення видачі документів користувачам, виявлення заборгованості;
- виявлення документів, що не відповідають профілю комплектування фонду відділу, передача їх до інших структурних підрозділів;
- встановлення об'єктів, що потребують ремонту, оправи тощо.

Інвентаризація бібліотечних фондів проводилась в декілька етапів: підготовка до інвентаризації, інвентаризація фонду, підбиття підсумків та оформлення результатів інвентаризації [2. С.39-42].

Для проведення інвентаризації наказом ректора університету створилася комісія з числа працівників бібліотеки та університету, бухгалтера.

Наказом по університету було встановлено терміни початку та закінчення робіт із проведення інвентаризації та порядок відображення її результатів в обліку.

Голова комісії розподілила обсяг роботи між членами комісії, перевіряла її якість, вела облік, проводила та оформляла підсумки інвентаризації, слідкувала за виправленням виявлених помилок.

Основними видами інвентаризації бібліотечних фондів у бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є інвентаризація за інвентарними книгами;

Перед проведенням інвентаризації здійснювався інструктаж її учасників, готувалися відповідні документи обліку (інвентарні книги), а також необхідний інвентар (ручки, штампелі, картки тощо), перевіряється розстановка видань на полицях.

Під час інвентаризації звірялися дані інвентарної книги бібліотечного фонду та дані бухгалтерського обліку з наявними у фонді документами і записами у формулярах користувачів.

Залежно від виду інвентаризації проводилися звіряння титульного аркуша документа з інвентарною книгою.

Дані про документи, видані користувачам, бралися з облікових форм (формулярів користувачів протоколів електронної видачі користувачам в комп'ютерній бібліотечній програмі). При тотожності даних на документі ставилась відповідна позначка про інвентаризацію.

Усі виявлені помилки у шифруванні документів підлягали негайному виправленню. З карток на документи, що не знайдені, складалася картотека. Вона і була підставою для підбиття підсумків інвентаризації. Інвентаризація бібліотечних фондів завершувалася складанням акту інвентаризації [2. С.39-42].

У акті результатів перевірки бібліотечного фонду наводились дані про причини та осіб, винних в недостахах, втратах, а також надлишках і вказувались, які вжито заходи стосовно винних осіб.

Протокол підписувався членами комісії, які проводили інвентаризацію.

Складені документи зберігаються у голови інвентаризаційної комісії та заступника директора бібліотеки.

З усіх перевірених підрозділів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка найкраще поставлена робота зі збереження фонду на абонементі та читальному залі педагогічного факультету, абонементів фізико-математичного, факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології (факультет корекційної та соціальної педагогіки), центральному абонементі. Деякі порушення були виявлені в підрозділах природничого, історичного факультетів, музичного відділення педагогічного факультету, читального залу №1, №2.

Комісія звертала увагу як підрозділи отримують літературу, зберігають супровідні документи. Починаючи з 2006 року усі партії отримані з відділу комплектування та наукової обробки документів записані до інвентарної книги, в кінці року документи підраховуються і ставляться відповідні відмітки (кількість примірників, загальна сума). За допомогою такого обліку робиться паралельна звірка документів з бухгалтерією та відділом комплектування, якщо є недоліки у роботі – вони включаються у акт результатів перевірки.

Велика робота проводилася з перевірки фонду на предмет правильності розстановки творів друку, забезпечення належного порядку в розстановці та розміщенні фонду. З метою відбору непрофільної, застарілої та зношеної літератури підрозділами бібліотеки переглянуто 760707 документів.

Робота з інвентаризації бібліотечного фонду дуже клопітка, проте вона важлива для обов'язкового виявлення фактичної наявності документів у бібліотеці та їх зберігання. Запровадження нових інформаційних технологій за допомогою бібліотечних інформаційних систем дозволяє автоматизувати всі бібліотечні процеси, у тому числі і процес інвентаризації фонду.

Зберігання бібліотечних фондів – процес, рівнозначний процесові формування бібліотечних фондів, який виокремився з нього ще в 1980-ті р. Він являє собою складний технологічний цикл та передбачає: врахування режимів збереження фондів, проведення обліку, зберігання документів у процесі їх фондоутворення та фондовикористання.

Робота з книжковим фондом повинна бути стратегічним напрямом діяльності бібліотеки, у якому значна увага має бути приділена обліку, переобліку, списанню. Це має бути систематична та планова робота, а при списанні із зазначенням кількості документів і причин вилучення з фонду.

Використана література

1. Библиотечные фонды / под ред. Ю.Н. Столяров, Е.П. Арефьевой. – М. : Книга, 1979. – 296 с.
2. Бірюкова О. Інвентаризація бібліотечного фонду навчального закладу / О. Бірюкова // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 11. – С. 39-42.
3. Бондаренко И.А. Проблема подготовки кадров по вопросам сохранности библиотечных фондов в Украине / И.А. Бондаренко // Библиотечное дело – 2002. Библиотечное образование и практика: поиски взаимопонимания : тезы докл. 7-й междунар. науч. конф. (Москва, 24–25 апр. 2002 г.). – М., 2002. – С. 12–13.
4. Бондаренко И.А. Сохранение библиотечных фондов – необходимое условие их дальнейшего использования / И.А. Бондаренко // Библиотечное дело – 2004. Всеобщая доступность информации : матер. 9-й междунар. науч. конф. (Москва, 22–24 апр., 2004 г.) / МГУКИ. – М., 2004. – С. 112–113.
5. Васильченко М.П. Бібліотечні фонди : навч. посіб. / М.П. Васильченко, Н.М. Кушнарєнко, В.А. Мільман. – Харків : Основа, 1993. – 149 с.
6. Сушко Н. Затверджено нові типові форми для відображення результатів інвентаризації (огляд наказу № 572) / Н. Сушко // Баланс-бюджет. – 2015. – 3 сент. № 31 (547). – С. 7.

7. Колосай Л. Інвентаризація бібліотечних фондів навчальної літератури : метод. рек. / Лідія Колосай // Сільська школа України. – 2005. – № 31. – С. 3-9.
8. Король В. Інвентаризація бібліотечних фондів : консультація / В. Король // Бібліотечна планета. – 2008. – № 4. – С. 1-4.
9. Річна інвентаризація // Все про бухгалтерський облік. – 2015. – № 100. – С. 14.

В статье рассматривается проведение проверки библиотечных фондов высших учебных заведений на примере Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенка

Ключевые слова: библиотека, библиотечный фонд, инвентаризация, проверка фонда, сохранение библиотечных фондов, структурные подразделения.

УДК 004.738.1:027.53.021

Крючкова Н. Д.,
головний бібліотекар відділу рідкісних видань
бібліотеки Кам'янець-Подільського
національного університету ім. І. Огієнка

«Обзоры Подольской губернии» як джерело історії бібліотечної справи в Подільській губернії 90-х років XIX – початку XX століття

У статті йдеться про щорічники «Обзоры Подольской губернии», в яких наведені статистичні дані як джерело вивчення розвитку бібліотечної справи в Подільській губернії 90-х рр. XIX – початку XX ст.

Ключові слова: бібліотека, Подільська губернія, «Обзоры», абонемент, книжкові магазини, книжкові лавки.

Для вивчення історичних подій, явищ велике значення мають статистичні джерела як точний інструмент пізнання процесів, що відбувалися в суспільстві, зокрема – розвитку бібліотечної справи. Порушене питання, на жаль, не знайшло глибокого висвітлення в спеціальних дослідженнях. Однак бібліотеки займали і займають важливе місце в підвищенні культурно-освітнього рівня населення як м. Кам'янця-Подільського, так і Подільської губернії. Власне, ця обставина, а також потреба привернути увагу до необхідності використання оглядів губернії в дослідницькій роботі і спричинили постановку розгляду вказаної проблеми.

Основним завданням автора є аналіз щорічних оглядів стану бібліотечної справи в Подільській губернії через призму використання статистичних даних.

Хронологічні межі дослідження визначають наявні у відділі рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка огляди Подільської губернії. Хоча вони почали виходити з 1871 року, у нас збереглися «Обзоры Подольской губернии» лише за 1890, 1891, 1892, 1893, 1895, 1896, 1897, 1898, 1901, 1903 і 1905 роки. Щорічники висвітлюють господарську діяльність населення, стан освіти, охорону здоров'я, благоустрою з інших галузей життя.

Серед малодосліджених питань регіональної історії України є бібліотечна справа, яка в ці часи відігравала велику роль в культурному житті українців. Спроба відкрити в Кам'янці-Подільському публічну бібліотеку була зроблена ще в 30-х роках XIX ст. відповідно до розпорядження Міністерства освіти. На жаль, точні відомості про дату її заснування, що знаходилися в архіві Подільського губернського правління, загинули під час пожежі ще 1862 року [1].

Перша спроба відкриття публічної бібліотеки із-за браку коштів та наявності в ній літератури переважно релігійного змісту закінчилась невдачею. Після тривалого підготовчого періоду 1 січня 1866 р. було відкрито вдруге Кам'янець-Подільську публічну бібліотеку [2]. У ці роки розпорядчий комітет бібліотеки очолювали Л. С. Лебедев (1870 р.), Є. І. Цвет (1871 р.), М. Г. Островський (1872 р.), Ф. В. Оміров (1873-1878 рр.), Ф. П. Івков [3].

Протягом цих років значно покращилось фінансування бібліотеки, головним чином, за рахунок збільшення кількості відвідувачів і поступового збільшення абонентської плати читачів. Різноманітним став фонд видань. Крім російської публічної бібліотеки в м. Кам'янець-Подільському була заснована ще одна – єпархіальна, яка розмістилася в кафедральному соборі, а згодом відкрились і працювали ще три публічні бібліотеки в Бару, Могилеві та Немирові [4].

Протягом 80–90-х рр. кількість публічних бібліотек залишилась незмінною – 5, лише в 1893-1895 рр. їх кількість зросла до 6 за рахунок відкриття 1893 року бібліотеки в м. Проскурові, а 1895 року – м. Могилеві. Крім державних публічних і народних бібліотек, згодом з'явилися бібліотеки різних товариств, приватні книгозбірні, які активно почали відкриватись на початку ХХ ст. У 1908 році в м. Кам'янець-Подільському читачів обслуговували:

- бібліотека для безплатного користування членами пожежного товариства (відкрита 27.02.1898 р.);
- бібліотека пушкінського дому;
- бібліотека українського товариства “Просвіта” (відкрита 10.05.1908 р.);
- дві приватні бібліотеки (відкриті в 1906 р.).

Функціонування бібліотек сприяло підвищенню освітнього рівня подолян, відіграло відчутну роль у культурно-освітньому житті краю. Зростали кількість відвідувачів, читалень, книжкова зала. Проаналізовано статистичні звіти, які готувалися щорічно губернським управлінням, з наявних в нашій бібліотеці - одинадцяти щорічників.

Обзор Подольской губернии за 1890 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б. н], [1890]. – III, 172, 77 с.

В губернії у звітному році було п'ять бібліотек, крім бібліотек при навчальних закладах. Дві в м. Кам'янці-Подільському, одна в Могилеві, одна в м. Балта і одна в м. Немирові Брацлавського повіту. Всіх абонентів на протязі року було 1096, із них: 943 брали книги додому, 143 – відвідувачі читальні. Порівняно з 1889 роком, фінансові витрати бібліотеки в звітному році зменшились на 423 крб. 84 коп., або на 41,6% [6].

Книжних магазинів і лавок працювало – 17.

Обзор Подольской губернии за 1891 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1891]. – IV, 155, 12, 21, [38] с.

Бібліотек було п'ять. Порівняно з 1890 роком, витрати бібліотеки збільшилися на 258 крб. 92 коп., або на 9,9%. Надходження фінансові збільшилися на 310 крб. 85 коп., або на 11,5%. Всіх абонентів було 983, в т.ч.: 305 брали книги додому і 178 – відвідувачів читальні. Порівняно з 1890 роком, кількість абонентів зменшилась на 103 (9,5%), а кількість відвідувачів з читальні, навпаки, збільшилась на 35 (24,4%) [7].

1 січня 1891 р. – 25 років від дня офіційного відкриття Кам'янець-Подільської російської публічної бібліотеки. За цей період на утримання бібліотеки затрачено 62026 крб. 49 коп. Книжних магазинів і книжних лавок в губернії – 18.

Обзор Подольской губернии за 1892 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1892]. – IV, 181, 83 с.

Бібліотек було п'ять. Із двох бібліотек, що знаходились в м. Кам'янці-Подільському, одна – публічна російська бібліотека, а друга – приватна. Порівняно з 1891 роком, фінансові витрати бібліотеки за звітний рік збільшилися на 34 крб. 94 коп., а надходження зменшились на 37 крб. 66 коп. Кількість абонентів бібліотеки, які брали книги додому – 685, а відвідувачів читальні – 600. Порівняно з 1891 роком, кількість абонентів зменшилась на 120, а кількість відвідувачів читальні, навпаки, збільшилась на 422, або майже втричі.

Кількість періодичних видань в губернії – 16005, із них: щомісячних – 1175, що недільних – 8868, щоденних – 5187 і інших – 775.

Книжкових магазинів і книжних лавок в губернії – 18.

Як досліджено, серед читацьких уподобань, як і у попередній період, найбільше цікавились творами російської і, особливо, іноземної літератури, а також книгами з історії. Серед періодичних видань перевага надавалась журналам “Дело”, “Отечественные записки”, “Вестник Европы” та іншим. Варто підкреслити, що попит на журнали був таким, що задовольнити його було неможливо, не зважаючи на постійне збільшення коштів [8]. Найменшу зацікавленість, як зазначають звіти, читачі проявили до церковної літератури (всього 75 замовлень за 1890 р.). Серед журналів найбільшою популярністю користувалися “Наблюдатель”, “Русская мысль”, “Вестник Европы” та інші.

Обзор Подольской губернии за 1893 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1893]. – IV, 170, [181] с.

“Обзор Подольской губернии” вказує, що станом на 1893 р. в Подільській губернії нараховувалось 6 бібліотек.

Фінансові витрати бібліотеки зменшились на 119 крб. 76 коп., а прибуток зменшився теж на 150 крб. 68 коп. Бібліотека поповнилась 69 назвами нових книг. Абонентів було 706, відвідувачів читалень – 558. Порівняно з 1892 роком, абонентів збільшилось на 21, а відвідувачів читалень, навпаки, зменшилось на 42. Книжних магазинів і книжних лавок – 20.

Обзор Подольской губернии за 1895 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1895]. – IV, 208, [101] с.

Бібліотек було шість.

Фінансові витрати і надходження Кам'янець-Подільської російської публічної бібліотеки слідує:

витрати – 2469 крб. 75 коп.

надходження – 2599 крб. 41 коп.

залишок – 129 крб. 66 коп.

Витрати бібліотеки за звітній рік зменшились на 43 крб. 01 коп. і надходження зменшились на 55 крб. 90 коп. В бібліотеки надійшло 192 назви нових книг в 557-ми томах.

Кількість абонентів – 725, відвідувачів читалень – 626.

Книжних магазинів і книжних лавок – 21.

Обзор Подольской губернии за 1896 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1896]. – IV, 204, [122] с.

Бібліотек було п'ять. Порівняно з 1895 роком, витрати бібліотеки в звітному році зменшились на 127 крб. 84 коп. [9]. Бібліотека отримала протягом року 163 назви нових книг, в 485-ти томах.

Абонентів в звітному році – 822; відвідувачів читалень – 564. Статистичні звіти зафіксували слідує: кількість абонентів збільшилась на 97, або на 13,4%, а кількість відвідувачів читалень, навпаки, зменшилась на 62, або на 9%.

Книжних магазинів і книжних лавок – 21.

Обзор Подольской губернии за 1897 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1897]. – IV, 171, [93] с.

Бібліотек в губернії в 1897 році було п'ять. Порівняно з минулим роком кількість їх залишилась незмінною. Фінансові витрати збільшились на 377 крб. 32 коп., а надходження збільшились на 364 крб. 56 коп. [10]. Протягом року бібліотека отримала 169 назв книг, в 489-ти томах.

Абонентів в звітному році – 700; відвідувачів читальні – 452. Статистичні звіти зафіксували слідує: кількість абонентів зменшилась на 122, або на 14,8%, а кількість відвідувачів читальні – на 112, або на 19,8%.

Книжних магазинів і книжних лавок – 23.

Обзор Подольской губернии за 1899 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1899]. – 252, [193] с.

Як свідчать дані, кількість бібліотек залишилася незмінною – 5. Фінансові витрати бібліотеки в звітному році збільшилися на 1585 крб. 05 коп. Протягом року бібліотека отримала 52 назви нових книг, в 419-ти томах.

Абонентів – 732, відвідувачів читалень – 319.

Порівняно з 1898 роком, кількість абонентів збільшилась на 14, або на 2%, а кількість відвідувачів, навпаки, зменшилась на 224, або 41,2% [11].

Книжних магазинів і лавок – 28.

Обзор Подольской губернии за 1901 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1901]. – IV, 215, [208] с.

Кількість бібліотек залишається незмінною – 5.

Порівняно з 1900 роком, витрати бібліотеки в звітному році збільшилися на 3095 крб. 29 коп. [12].

Абонентів – 776, відвідувачів читальні – 695.

Як засвідчують статистичні дані, кількість абонентів збільшилась на 25, або на 3,5%.

Збільшилась кількість і відвідувачів читальні на 14, або на 2% [13].

Книжних магазинів і книжних лавок – 40.

Обзор Подольской губернии за 1903 год. Приложения к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1903]. – IV, 195, [87] с.

Бібліотек – 5.

Порівняно з 1902 роком фінансові витрати бібліотеки зменшилися на 105 крб. 63 коп.

Абонентів 766, а відвідувачів читальні – 682. порівняно з 1902 роком, кількість абонентів зменшилась на 68, або на 9,2%; і зменшилась кількість відвідувачів на 43, або на 9,4% [14].

Книжних магазинів і книжних лавок – 55.

Отчет Подольской губернии за 1905 год. Приложения к к всеподданнейшему отчету Подольского губернатора. – [Б.м.] : [Б.н], [1905]. – 164, [47] с.

Бібліотек – 5. Фінансові витрати бібліотек в звітному році зменшилися на 362 крб. 33 коп. і надходження зменшилися на 710 крб. 17 коп. Бібліотека отримала 106 томів нових творів, 232 томи журналів.

Абонементів – 641; відвідувачів читальні – 896. Порівняно з 1894 роком, кількість абонементів зменшилась на 89, або на 12,2%, а кількість відвідувачів читальні, навпаки, збільшилась на 232, або на 34,9% [15].

Книжних магазинів і книжних лавок працювало – 86.

Узагальнену картину розвитку бібліотечної справи на Поділлі в означений час представляє зведена таблиця:

	1890	1891	1892	1893	1895	1896	1897	1899	1901	1903	1905
Кількість бібліотек	5	5	5	6	6	5	5	5	5	5	5
Кількість абонентів	1086	983	685	706	725	822	732	732	776	786	641
Кількість відвідувачів читалень	143	178	600	558	626	561	452	319	635	682	896
Книжні магазини і лавки	17	18	18	20	21	21	23	28	40	55	86

Використана література

1. Бойцова М. О. З історії Кам'янець-Подільської бібліотеки // Хмельницькому – 500: Тези науково-практичної конференції. – Хмельницький, 1991. – С. 139.
2. Двадцатилетие Каменец-Подольской русской публичной библиотеки (1866-1890 гг.) / сост. И. К. Михалевич. – Каменец-Подольский, 1891. – С. 5.
3. Хоптяр Ю. А. Развитие библиотечной справи в Подольской губернии (70-ти pp. XIX – початку XX ст.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2001. – Т. 5(7). – С. 310.
4. Гульдман В. К. Подольская губерния: опыт географическо-статистического описания. – Кам'янець-Подільський, 1889. – С. 323-330.
5. Обзор Подольской губернии за 1892 год. Приложение к всеподданейшему отчету Подольского губернатора. – С. 172; Обзор Подольской губернии за 1895 г. – С. 199.
6. Обзор Подольской губернии за 1890 год. – С. 137.
7. Обзор Подольской губернии за 1891 год. – С. 147.
8. Двадцатилетие Каменец-Подольской русской публичной библиотеки (1866-1890 гг.) / сост. И. К. Михалевич. – Каменец-Подольский, 1891. – С. 32-33.
9. Обзор Подольской губернии за 1896 год. – С. 180.
10. Обзор Подольской губернии за 1897 год. – С. 162.
11. Обзор Подольской губернии за 1899 год. – С. 216.
12. Обзор Подольской губернии за 1901 год. – С. 185.
13. Обзор Подольской губернии за 1901 год. – С. 185.
14. Обзор Подольской губернии за 1903 год. – С. 173.
15. Обзор Подольской губернии за 1905 год. – С. 154.
- 16.

*Hope D. Kryuchkov,
Senior librarian department of rare books
Kamenetz-Podolsk National University
Ivan King James Version*

"Obzory Podolskoy province" as a source of history of librarianship in Podolsk province 90s of XIX - early XX century

The article deals with the annual "Obzory Podolskoy province", which presented statistics as a source for studying the development of libraries in Podolsk province 90s. XIX - early XX century.

Keywords: library, Podolsky province, «Review», subscription, book stores, book shops.

*Крючкова Надежда Дмитриевна,
ведущий библиотекарь отдела редких изданий
Каменец-Подольского национального университета
имени Ивана Огиенко*

«Обзоры Подольской губернии» как источник истории библиотечного дела в Подольской губернии 90-х годов XIX - начале XX века

В статье говорится о ежегодники «Обзоры Подольской губернии», в которых приведены статистические данные как источник изучения развития библиотечного дела в Подольской губернии 90-х гг. XIX - начала XX в.

Ключевые слова: библиотека, Подольская губерния, «Обзоры», абонемент, книжные магазины, книжные лавки.

Архітектурні пам'ятки ПДАТУ в контексті історії Подільського краю: процес становлення та розвитку

У статті на основі вивчення опублікованих і неопублікованих документальних джерел, матеріалів періодичних видань зроблено спробу розкрити передумови та історію заснування нових будівель Подільської духовної семінарії у другій половині XIX століття, з'ясувати фактори, що зумовили цей процес.

Ключові слова: Поділля, єпархія, Синод, архієпископ, новий будинок Подільської духовної семінарії.

Півтора століття на теренах нашої держави, і Поділля зокрема, знаходиться Будинок Подільської духовної православної семінарії, що сьогодні є пам'яткою архітектури XIX – поч. XX століття Подільського державного аграрно-технічного університету.

26 вересня 2015 року виповнилося 150 років з часу відкриття нової будівлі семінарії. В указаний проміжок історичного часу освіта на Поділлі, як і в Україні загалом, розвивалась у руслі церковної політики, де турбота діячів церкви про освіту народу мала суттєве значення, адже саме церква, створені нею навчальні установи зробили корінний переворот в свідомості сполонізованого життя Поділля та Правобережної України. Тому звернення до історії навчальних закладів духовного відомства дає можливість відродити ще один пласт нашої культури, з'ясувати їх роль у підвищенні освіченості населення краю.

Важливою в цьому аспекті є історія створення Подільської духовної семінарії на Новому плані після приєднання Поділля до Російської держави, яка протягом півстоліття (друга половина XIX – початок XX ст.) була осередком розвитку чоловічої духовної освіти в регіоні, а також фактори, що зумовили процес створення комплексу нових будівель навчального закладу Подільської православної єпархії. Вона має багату і вкрай цікаву історію, на жаль, ще не повністю з'ясовану.

Історіографія даного питання обмежена. Найбільшу цінність представляють видання другої половини XIX століття, зокрема «Подольские епархиальные ведомости», «Столетний юбилей Подольской духовной семинарии 1798-1898 гг.», в яких публікувались щорічні звіти про діяльність семінарії, склад учнів, дані про бібліотеку, доходи і витрати. Варто зазначити що дослідники історії Подільської духовної семінарії не висвітлювали історію створення нового її будинку. Назріла потреба часткового відтворення будівництва навчального закладу XIX ст.

Як відомо, 27 березня 1793 року Правобережна Україна, в т. ч. Поділля, внаслідок другого поділу Речі Посполитої були приєднані до Російської імперії. У 1795 році створено Подільську єпархію з центром в м. Кам'янці-Подільському. З перших днів Подільську єпархію очолив досвідчений православний діяч Іоаникій, призначений св. Синодом із Петербурга.

Перший архіпастир Поділля двадцять чотири роки займався архіпастирською працею на Поділлі, в складних умовах розбудовував єпархію, проявляв турботу про священнослужителів і прихожан, розвиток духовної освіти. Приділяючи постійну увагу розбудові монастирського життя (за рахунок уніатських монастирів), він перш за все взявся за утвердження духовної семінарії в своїй єпархії. Тому 1 травня 1798 року згідно з указом російського імператора Павла I від 18 грудня 1797 року і великими зусиллями архіпастиря Іоаникія була заснована Подільська духовна семінарія при Миколаївському Шаргородському монастирі в будинку базилианського колегіуму. З того дня православне населення Поділля стало на шлях національного розвитку, а Подільська семінарія виконувала історичне завдання безпосереднього служіння суспільству та державі загалом. За своїм статусом вона була середнім навчальним закладом духовного православного відомства, що підпорядковувалося св. Синоду. Після 1806 року Іоаникій почав здійснювати

задум про перенесення семінарії в Кам'янець. 26 вересня 1806 року духовна семінарія відкрита в м. Кам'янці-Подільському (за іншими даними в 1808 році). У місті над Смотричем цей релігійний заклад спочатку знаходився у Старому місті на площі Вірменський ринок (у невеликому будинку колишньої греко-католицької семінарії). Зараз – це приміщення картинної галереї міського історичного музею-заповідника.

Історія заснування Подільської духовної семінарії на Новому плані сягає 60-х років XIX століття і зумовлена певними чинниками. Розташування у Старому місті створювало немало незручностей через велику скупченість людей у цьому районі міста: проведення занять, відповіді учнів досить часто переривались гуркотом екіпажів та барабаним боєм. До того ж семінаристи, що проживали на Руських, Польських фільварках, Підзамче, Карвасарах та інших передмістях в зимовий час з великими труднощами добиралися на навчання. Через важку та довгу дорогу вони часто хворіли, а навесні, коли річка Смотрич розливалася, взагалі не могли потрапити до семінарії. Учні, які проживали на приватних квартирах у Кам'янці-Подільському, платили набагато більше за помешкання, ніж проживаючи у передмістях. Це могли дозволити собі тільки діти заможних батьків. Крім того, зі збільшенням кількості учнів семінарії і відкриттям нових класів з кожним роком все важче стало налагоджувати навчання, забезпечувати усіх бажаючих гуртожитком, який на початку століття знаходився на тій території, що й семінарія, в колишньому домі російського магістрату. Кімнати гуртожитку, в яких проживали семінаристи (по 10-12 осіб в одній) були переповнені і перебували у незадовільному стані. Таке становище не давало можливості добре підготуватися до занять. Крім того, в старому будинку семінарії до 1839 року знаходились нижчі класи повітового народного училища, що також створювало певні незручності.

Саме через ці причини у середині XIX століття (існує припущення, що приїзд Олександра II у 1859 році у Кам'янець-Подільський пришвидшив процес розгляду питання щодо побудови нового приміщення семінарії) було прийнято рішення Подільською губернською цивільною та релігійною владою про будівництво нового будинку семінарії.

З 1817 року між ректоратом семінарії, архієпископом Іоаникієм і губернською владою починається переписування про виділення нового місця для будівництва. 27 вересня цього року керівництво закладу наголошувало вищому керівництву Петербурзької академії «що по тісноті дому семінарського немає в ньому приміщення для вихованців, які перебувають на державному кошті, тому для них винаймають приміщення у жителів міста (один стіл з квартирою) за кожного 15 руб. в місяць». Думка духовного керівника Поділля не тільки про гуртожиток, а й про спорудження нової, більш зручної семінарії, – була постійним і щирим бажанням. Але оскільки всі подібні питання в ті часи вирішувалися надзвичайно повільно, Подільська консисторія схвалила намагання Іоаникія, частково на його власні кошти, частково на кошти самого закладу, здійснити купівлю кількох будинків з північного боку від семінарії та Іоанно-Предтеченської церкви, які стали використовуватися як гуртожитки для семінаристів. З 30-х років XIX століття під гуртожитки почали винаймати житлові та господарські будівлі Троїцького монастиря, за які семінарія платила в рік 570 руб. В середині 50-х років дерев'яні приміщення монастиря були зруйновані, а на їх місці збудовані одно- та двоповерхові кам'яні споруди. Вони вміщували 120-150 семінаристів.

Подільська духовна консисторія і ректорат семінарії не залишали надії на спорудження нової будівлі. Зі зростанням цін на предмети необхідного вжитку збільшувалась кількість бідних вихованців, тому керівництво семінарії кілька разів наголошувало Духовному Відомству на виділення певної суми на їх утримання. Та ці прохання не були задоволені. Після Іоаникія його наступники: Антоній (1819-1821), Ксенофонт (1821-1832), Кирил (1832-1841), Арсеній (1841-1848), Елпідіфор (1848-1851), Евсеїв вели клопотання про спорудження нового будинку, проте їх намагання не увінчалися успіхом, хоча доречно зауважити, що кожен із них, більше свого попередника відчував у цьому потребу внаслідок постійного зростання кількості вихованців.

В 1830 році пресвятий Ксенофонт та ректор семінарії звернулися в св. Синод з проханням виділити кошти на будівництво двох корпусів для навчального закладу, а

головне – дозволити надати відповідну суму на побудову нового приміщення. Майже 20 років вирішувалося питання про фінансування будівництва.

В квітні 1846 року військовий губернатор м. Кам'янця-Подільського та цивільний губернатор подали в міську раду клопотання з проханням виділити ділянку для нового будинку семінарії за межами Старого міста в районі Польських фільварок. Важливу роль у розгляді цього питання відіграв губернський архітектор, який здійснював та регулював архітектурно-будівельну діяльність в губернії. Загалом, в коло обов'язків губернських архітекторів до 1864 року входило складання проектів і кошторису на будівлі, завірення проектної документації, пропозиції щодо розташування нових споруд, узгодження та нагляд за будівництвом. З 1848 року на посаді губернського архітектора перебував Микола Карчевський. Йому належать проекти багатьох будівель в Кам'янці і в губернії. Під безпосереднім керівництвом М. Карчевського було перебудовано і оздоблено губернаторський палац для розміщення в ньому у 1859 році імператора Олександра II. Губернський архітектор вважався на той час впливовою людиною, а його творча діяльність була надзвичайно багатопланою. В 1846 році М. Карчевський повідомив в міську раду, що нові будівлі семінарії можна розташувати поблизу старих хлібних крамниць у східній частині Польських фільварок. В середині XIX століття майже вся територія теперішнього Нового Плану, за винятком південної частини, мала офіційну назву «Польські фільварки», а місцеві жителі називали її ще Новим Світом. Скоріш за все, губернський архітектор мав попередню домовленість з духовною консисторією та ректоратом семінарії про місце, яке слід виділити для побудови навчального закладу, оскільки виділена ділянка виявилася найкращою на території майбутнього нового міста, вона знаходилася на найбільшій височині по відношенню до оточуючої території.

Довгі пошуки матеріалів, що містять свідчення про те, хто і коли розробив проект будівель семінарії, виявилися марними. Але якщо врахувати деякі обставини, можна зробити відповідні висновки.

Будівельне училище в м. Санкт-Петербурзі було єдиним навчальним закладом, яке готувало архітекторів для всієї імперії. Власних архітекторів мали лише Санкт-Петербург, Москва та губернські міста. У зв'язку з цим, для високоякісного масового будівництва використовувалися типові проекти адміністративних, житлових і господарських споруд. Така практика діяла до квітня 1864 року. Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що проект нового приміщення Подільської духовної семінарії був типовим проектом, а оригінал, очевидно, розроблений архітекторами Духовного відомства в Петербурзі, серед яких значиться прізвище відомого архітектора середини XIX століття Щедрина Аполлона Феодосійовича (1796 – 1847). В 1840-ві роки (архітектурний проект розроблений 1844 року, зазвичай містився на одному листі, включав план ділянки і будинку, назву проекту, адресу будівлі, підпис архітектора) він був головним архітектором військово-навчальних закладів та Синоду. Серед основних архітектурних робіт – будівля Духовної семінарії в Петербурзі. 26 квітня 1851 року, після значних коректив і вирішення спірних питань з боку Подільської будівельної і дорожньої комісії, духовної консисторії, св. Синоду отримано дозвіл на будівництво нових приміщень семінарії. Перший кошторис на спорудження семінарії підготовлений при перебуванні на посаді подільського єпископа Євсевія. Згідно цій сумі, на побудову нових навчальних закладів семінарії необхідно було затратити 84055 крб. 12к. сріблом. Розрахунки показали, що при складанні попереднього кошторису були допущені певні недоліки. Знову почалося довготривале переписування щодо уточнення деяких пунктів. Після їх перегляду, в 1861 році прийнято рішення виділити на будівництво семінарії 104847 крб. 32к. сріблом.

В 1860 розпочато будівництво головного корпусу навчального закладу. 20 липня цього ж року при благословенні архієпископа Ірнарха (1858 – 1863) та в. о. ректора семінарії архімандрита Іаннуарія, закладено фундамент.

Підготовчі і розвідувальні роботи та постійний нагляд за будівництвом здійснювались під керівництвом і контролем єпархіального архітектора Н.О.Кулаковського та Будівельного Комітету зі спорудження семінарських будинків, в який увійшли наступні члени: ректор семінарії, архімандрит Феогност, кафедральний протоієрей М.М.Новіцький, протоієрей І.Д.Лотоцький, інспектор семінарії Л.І.Мартиновський (відповідальний за

виховну роботу), економ семінарії, священник Ф.І.Лазаркевич, вчитель та секретар Будівельного Комітету, П.І.Голубов, а також вчитель і бібліотекар семінарії П.С.Пашута. Кожен із членів Комітету доклав надзвичайних зусиль до спорудження семінарських будівель. Та особлива заслуга в швидкому й успішному завершенні будівництва належить ректору семінарії Феогносту та владиці Леонтію – єпископу Подільському.

В серпні 1865 року будівництво православної семінарії було завершено. На той час це був найкращий будинок на Польських фільварках. Сама споруда – характерний приклад приміщення вищого навчального закладу Російської імперії, побудований за принципами архітектурного класицизму, хоч його фасади оформлені в еkleктичному стилі. Корпус являє собою триповерхову прямокутну будівлю з виступом зі східної сторони з вузькими коридорами та розташованими по обидва боки кімнатами (аудиторіями). Перший та другий поверх має кам'яне перекриття, але тільки по коридору. Кімнатна стеля – дерев'яна балкова. Декорація вікон головного корпусу семінарії відрізняється від класичної, застосовуються прикраси, традиційні для російської та української храмової архітектури. Застосувавши декоративні елементи храмової архітектури, автори проекту підкреслили вишуканість строгого смаку та приналежність навчального закладу до духовного відомства.

Відкриття духовної семінарії відбулося 26 вересня 1865 року. Цей день назавжди залишиться на сторінках історії днем великого урочистого свята та днем святого євангеліста Іоанна Богослова, в честь якого була названа семінарська церква. В церемонії з приводу відкриття навчального закладу взяли участь подільський губернатор, єпископ Леонтій та інша вища світська та релігійна влада губернії. Після освячення приміщення та проведення літургії в семінарській церкві на третьому поверсі, учасники церемонії оглянули навчальні приміщення та помешкання, де мали проживати семінаристи. Для кожного вихованця виділялись невеликий стіл, ліжко, подушки та інші необхідні речі, чого не було у старих приміщеннях семінарії Старого міста. Класні кімнати просторі і світлі, їдальня містка і добре опалювалася печами, які також мала церква, актовий зал та лікарня. На першому поверсі семінарії розташовувалися житлові кімнати для вихованців, їдальня, лікарня, а також канцелярія семінарії. На другому поверсі знаходились класні кімнати та актовий зал. На третьому – бібліотека, церква та класи. Для семінарської бібліотеки виділялися нові шафи, які були складені у чіткому порядку в досить просторих та зручних кімнатах. В них зберігалася необхідна для навчання література, переважно релігійно-філософського змісту. З вікон кожного поверху відкривався чудовий краєвид на Кам'янець та передмістя, річку Смотрич та рівнину. Дбав про розвиток книгозбірні вчитель та бібліотекар П.С. Пашута.

П.С. Пашута походив з Подільської губернії, навчався в Подільській духовній семінарії в 1829 – 1835рр., закінчивши Київську духовну академію в 1839 році, працював вчителем та інспектором Шаргородського училища, з 1840 року направлений в Подільську семінарію, де викладав різні дисципліни, приділяв увагу господарській справі в навчальному закладі, перебуваючи у складі Будівельного Комітету до 1866 року. До того ж виконував різні службові доручення та обов'язки: був бібліотекарем та економом семінарії до кінця 60-х років. Помер у Кам'янці-Подільському у 1888 році. Надзвичайно характерна фраза з некрологу: «Почтенное имя почившего известно всей Подольской епархии, так как большинство современных священнослужителей Подольских по семинарии были воспитанниками почившего...» Загалом, за період архіпастирської діяльності Леонтія на посаді покращилось матеріальне становище та навчально-виховна робота Подільської семінарії: завершено будівництво нового навчально-духовного закладу, збільшено жалування вчителям, для розвитку церковного живопису відкрито клас іконописання, відкрито та облаштовано бібліотеку, збудовано приміщення гуртожитку для вихованців та ін.

Наприкінці XIX століття у зв'язку з ростом контингенту учнів семінарії, виникла потреба в будівництві гуртожитку для вихованців закладу. Це питання розглядалося на зборах членів семінарської корпорації та членів Консисторії, де також обговорювалися всі заходи щодо покращення становища семінарії. Архіпастир Леонтій звернувся до духовенства з проханням пожертвувати кошти на спорудження кам'яного будинку для

гуртожитку. Прохання мало позитивний відгук. Сам о.Леонтій здійснив надходження в розмірі 1000 крб., а також отримав дозвіл св. Синоду використати на побудову будинку 17 тис. крб., що знаходились в Консисторії, адже загальна сума, визначена підрядником на спорудження будівлі, сягала 34 тис. Оскільки духовенство виділило більшу суму, решта коштів була використана на облаштування гуртожитку. В 1870 році будівництво приміщень гуртожитку завершено та оснащено необхідним обладнанням, а 26 вересня урочисто освячені Леонтієм. Це двоповерхове приміщення в плані має форму літери «Г», в архітектурному стилі споруди відчувається вплив модернізму.

Через два роки після переведення семінарії в новий будинок, не вистачало приміщення для розподілу діючих трьох класів на шість, останніх на два паралельні відділи. Тому розпочато клопотання про будівництво на державні кошти ще одного двоповерхового будинку між головним корпусом та гуртожитком та розміщення в ньому 12 класів. В майбутній будинок прагнули перенести фундаментальну бібліотеку і церкву. Питання побудови нового приміщення вирішено 1892-1894 роках таким чином, що головний корпус семінарії було розширено добудовами з східного боку. Завдяки клопотанню керівництва семінарії у 1876 році було збудовано «начальнический» корпус. У приміщенні двоповерхового будинку проживали викладачі семінарії – теперішній корпус №2, що також є пам'яткою архітектури XIX століття. У 1892-1893 роках при перебудові головного корпусу додано кілька будинків з північного боку, які зараз розміщуються на Червоноармійській вулиці. До початку 1920-х років ця вулиця називалась Семінарською, а на місці головного корпусу ПДАТУ знаходилась Семінарська площа. Подільська духовна семінарія діяла до кінця 1920 років, з утвердженням радянської влади восени 1921 року, будівлі закритої більшовиками Подільської духовної семінарії були передані під адміністративні та навчальні корпуси сільськогосподарського інституту.

Не дивлячись на те, що старі будівлі сільськогосподарського інституту постраждали в роки громадянської війни та війни 1939-1945 років, вони зберегли свій початковий вигляд. В теперішній час головний корпус і два флігеля семінарії знаходяться в зразковому стані. Ректорат університету виділяє кошти для ремонту цих пам'яток архітектури XIX століття. Зміна першочергового архітектурного вигляду і декоративного оздоблення не дозволяється.

Будівельна історія комплексу нових будівель духовної семінарії має певний інтерес не тільки в плані історії планування і забудови Кам'янця-Подільського, але й історії самого навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Гарнага И.В. Историческая справка о комплексе новых зданий духовной семинарии: неопубликованный документ / НИАЗ «Каменец».- 1980.
2. Задорожнюк А.Б. Подільські архітектори XIX століття / А.Б.Задорожнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр.- Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004.- Т.4.- С. 266.
3. Несколько слов об открытии Подольской духовной семинарии в новом здании // Подольские епархиальные ведомости.- 1865.- №20.
4. Нестеренко В.А. Историчні пам'ятки ПДАТУ / В.А.Нестеренко // Вісник університету.- 2012.- №9.- С.6.
5. Синицкий Д. Исторические сведения о Подольской духовной семинарии / Д.Синицкий // Подольские епархиальные ведомости.- 1865.- №20.

**Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії:
від витоків до сьогодення**

Висвітлено історію створення бібліотеки, шлях її розвитку та діяльність книгозбірні на сучасному етапі.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу,

Бібліотека – це один з найважливіших винаходів людської цивілізації. Її діяльність пов'язана з суспільством протягом усієї історії його існування. Виникнення цієї соціальної організації було зумовлене потребами людства у накопиченні та зберіганні знань. І сьогодні бібліотеки є потужними інформаційними центрами та культурними осередками, а бібліотека вищого навчального закладу – це не тільки своєрідний острівець культури, де мусить існувати така атмосфера, в якій кожен одержав би задоволення від творчості, але і сприяти освітньому процесу.

Упродовж 95 років бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії пройшла великий і складний шлях становлення та розвитку. Їй доводилося долати чимало труднощів, разом з тим її діяльність була різноманітною і динамічною, з постійним впровадженням нових ідей, розвитком новітніх бібліотечних технологій, реалізацією накреслених планів.

Назва бібліотеки змінювалась залежно від зміни статусу навчального закладу:

- 1921р. – бібліотека Проскурівських педагогічних курсів;
- 1924р. – бібліотека педагогічного технікуму ім. Т.Г. Шевченка;
- 1944р. – бібліотека Хмельницького педагогічного училища;
- 1999р. – бібліотека Хмельницького гуманітарно-педагогічного коледжу;
- 2000р. – бібліотека Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту;
- 2005р. – бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія – один з найдавніших навчальних закладів Поділля. В силу історичних обставин та геополітичного фактору Поділля перебувало в епіцентрі подій боротьби за українську державність. В березні 1920 р. Всеукраїнська нарада з питань освіти, організована Наркомосом УРСР, затвердила новий зміст системи освіти Радянської України. З 1920-1921 навчального року в УРСР запроваджувався єдиний тип трудової семирічної школи, на базі якої будувалася професійно-технічна школа. У складних умовах нового соціалістичного ладу Радянська Україна продовжила попередньо розпочатий курс на розбудову освіти, яка, однак, зазнавала дедалі більшої ідеологізації. Зіткнувшись із серйозними проблемами, пов'язаними з нестачею кваліфікованих педагогів, у першу чергу для початкової школи, нарком освіти УРСР Г. Грінько 20 липня 1920 р. підписав постанову «Про педагогічні школи (учительські семінарії)». Документ регламентував різнобічні аспекти, пов'язані з організацією та функціонуванням навчальних закладів подібних типів [1]. Все це створило необхідні умови для організації в місті Проскуріві (тепер Хмельницький) закладу з підготовки педагогічних кадрів, нестача яких у регіоні була очевидною.

Створення кадрів нової культурної інтелігенції стало невідкладним завданням радянської влади. Для підготовки вчителів на Поділлі діяли Кам'янець-Подільський і Вінницький інститути народної освіти та в 15 населених пунктах 3-річні і короткотермінові учительські курси [2]. Такі короткотермінові курси розпочали роботу влітку 1921р. у м. Проскуріві.

Роком заснування бібліотеки вважається 1921р., як бібліотеки педагогічних курсів. Відкрив книгозбірню директор Проскурівських педагогічних курсів – Дмитро Іванович Попа.

Це був кваліфікований педагог, представник ще дореволюційної інтелігенції. Як керівник, він прагнув утвердити авторитет ввіреного йому закладу, всебічно сприяв його розвитку та докладав багато зусиль, щоб збагатити книжкові фонди бібліотеки. Фонд її нараховував 179 примірників книг спеціального та 612 примірників белетристичного й політико-економічного характеру. Мова викладання майже всіх навчальних дисциплін – українська (фізика, хімія, російська література викладалися російською мовою). Допоміжних установ, за винятком бібліотеки й фізико-математичного кабінету з лабораторією, при школі не існувало. Першим бібліотекарем Проскурівських педагогічних курсів була Цинурдєєва Ольга Іванівна. Бібліотека займала окрему кімнату, в першу половину дня йшло навчання а в другу зміну звільнявся клас під читальний зал.

Під час фашистської окупації бібліотека, як і заклад припинила свою діяльність. Нова сторінка в історії бібліотеки була відкрита на початку квітня 1944 року, коли після визволення міста від фашистських окупантів відновились навчання в училищі. Під час окупації була втрачена велика кількість навчальної літератури. Формувати книгозбірню довелося майже заново. У післявоєнний період очолювала бібліотеку Чорна Ганна Марківна.

Книжковий фонд бібліотеки поповнювався навчально-методичною та популярною літературою, в міру зміцнення матеріальної бази закладу: 1945 р. – 312 книжок, 1946р. – 885, 1947р. – 1712, 1949р. – 4988. Бібліотека займала одну кімнату.

З кожним роком в училищі удосконалювався навчально-виховний процес, поліпшувалась якість підготовки вчителів. Швидко зростав книжковий фонд бібліотеки, в порівнянні з 1946р. фонд збільшився у 10 разів і становив у 1957 р. 22441 примірників художніх творів, політичної та методичної літератури, підручників. Завідуюча бібліотекою Лідія Петрівна Косовська та бібліотекар Троян Тамара Михайлівна впорядкували книжковий фонд, розпочали роботу зі створення алфавітного і систематичного каталогів. У 1967 р. бібліотека училища нараховувала вже понад 40 тисяч примірників навчальної та художньої літератури, в зв'язку з тим, що значно зріс бюджет училища.

1977-1978 рр. збулася мрія учнівського і викладацького колективу, особливо його директора – Федора Григоровича Гончарука. Зусиллями керівництва міста і області з 9 грудня 1978 р. училище почало працювати в новому навчальному корпусі (теперішнє приміщення академії). Обладнана була бібліотека, яка нараховувала понад 68 тисяч примірників різноманітної літератури, та читальний зал на 60 посадочних місць. Завідувачем бібліотеки працювала Салюк Антоніна Олександрівна.

За цей час розширився і штат бібліотеки – бібліотекарями працювали Стародуб Галина Михайлівна, Якубовська Тетяна Мануїлівна, Чернишенко Любов Арсентіївна. В 1980 році Антоніна Олександрівна іде на заслужений відпочинок, завідувачкою бібліотеки стає Любов Арсентіївна Чернишенко.

Працювала бібліотека у дві зміни, так, як відбувалося навчання в училищі. Становлення та плідний розвиток бібліотеки впродовж десятиліть відбувався завдяки професіоналізму, відповідальності, а головне – любові до своєї справи працівників бібліотеки багатьох поколінь, що дозволяло справлятися з труднощами у складні часи. Працівники бібліотеки проводили невтомну й подвижницьку працю, спрямовану на збереження писемної культури народу, відродження духовності, виховання молоді, забезпечення навчально-виховного та наукового процесів. З виходом на пенсію Чернишенко Л.А. в 1987р. завідуючою бібліотеки стає Ісаєнко Галина Йосипівна (1987-2000 рр.).

1996 р. сталися чергові кадрові зміни. Директора училища М.П. Мельника, котрий очолював колектив протягом 11 років, змінив М.М. Дарманський, прихід якого відкрив нові сторінки в історії навчального закладу.

На кінець 1996 – початок 1997 рр. Хмельницьке педагогічне училище було одним з найбільших закладів такого типу за кількістю студентів, викладачів і навчально-

матеріальною базою в Україні. Міністерство освіти і науки України підтримало пропозиції Хмельницької облдержадміністрації та обласної Ради щодо реорганізації Хмельницького педучилища спочатку в педагогічний коледж, а потім – в гуманітарно-педагогічний інститут.

На всіх періодах діяльності бібліотеки завжди докладалось і докладається багато зусиль для її розвитку. Співробітники та студенти користуються фондом бібліотеки, без будь-яких обмежень. Вся робота працівників бібліотеки ведеться у скоординованому взаємозв'язку з викладацьким складом всіх факультетів. Викладачі та студенти інформуються про нові надходження літератури з різних галузей знань, педагогічних інновацій.

З 2000 р. по 2004 р. директором бібліотеки уже вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації був призначений Халайцан Володимир Петрович.

Книжковий фонд бібліотеки налічував – 90798 примірників. В бібліотеці працювали кваліфіковані бібліотечні працівники: Стародуб Г.М., Якубовська Т.М., Ісаєнко Г.Й., Бочковський Л.В., Кухар С.І., Дитинник Л.В.

Особливі зміни пройшли в бібліотеці за останні 10 років. Директором бібліотеки в 2004 р. була призначена Дитинник Л.В.

При підтримці адміністрації закладу (ректора Береки В.Є., проректора з економічних питань Біницької О.П.) зроблено ремонт та оздоблення читальних залів, абонементу, щоб переступивши поріг бібліотеки читач із захопленням і благовінням відчув на собі її особливу магію.

Створено відділи: інформаційно-бібліографічний, відділ комплектування та наукової обробки літератури, відділ науково-інформаційного забезпечення та автоматизації.

І ми бачимо значний прогрес і сподіваємось, що це не межа розвитку, а лише початок. Адже створенні умови стимулюють бажання підняти якість бібліотечно-інформаційного забезпечення на більш високий рівень, а саме: впроваджуються комп'ютерні технології, удосконалюється рівень обслуговування читачів, а разом з тим підвищується професійний рівень працівників бібліотеки.

Бібліотеку ХГПА можна охарактеризувати цифрами:

- книжкові фонди складають 123 тис. 010 примірників, з них майже 80 тис. примірників в активному використанні, інші – резервні;
- за складом фонди бібліотеки налічують 72 тис. примірників навчальної літератури, 3 тис. примірників – наукової літератури, 200 назв періодичних видань;
- щорічне поповнення фонду складає до 2 тис. примірників;
- загальна кількість читачів, які обслуговуються на всіх пунктах видачі – 6593 (за єдиною реєстрацією - 2005);
- за рік до 80 тис. відвідувань читачів бібліотеки, яким видається до 300 тис. одиниць у 3 читальних залах та на абонементі;
- за день до бібліотеки звертається в середньому до 200 читачів.

В умовах інформатизації суспільства значна увага в бібліотеці приділяється впровадженню новітніх технологій з 2007 року розпочато впровадження проекту комп'ютеризації бібліотеки. За базове обрано програмне забезпечення «УДФ.Бібліотека». Автоматизація бібліотечних процесів посідає значне місце в роботі бібліотеки. Крім ведення електронних каталогів та картотек, вона охоплює різноманітні сфери діяльності бібліотеки: пошук необхідної інформації; виконання бібліографічних довідок; друкування каталожних карток для алфавітного, систематичного каталогів, бібліографічних списків нових надходжень, тематичних списків, за спеціальностями. Формування локальної мережі на рівні навчального закладу дозволило об'єднати ресурси та підключитись до Інтернету. Забезпечення широкого доступу користувачів до інформаційного продукту, максимальне використання існуючих інформаційних технологій дозволяє комплектувати нестачу книжкових видань і забезпечити потребу користувачів у різноманітній інформації.

Створені власні інформаційні ресурси на допомогу навчальному процесу та науковій роботі академії, що сприяють ефективному пошуку інформації: Бази даних

«Праці вчених академії», «Публікації про академію», «Дисертацій та авторефератів», «Книгозабезпеченість навчального процесу», «Колективний автор».

Програмні бази даних: «Електронний каталог», «Віртуальна довідка», «Формуляр читача».

Активізувалося комплектування фонду профільними електронними документами (наукова та навчальна література, періодичні видання, методичні посібники тощо), що позитивно позначається на забезпеченні навчального процесу.

Обсяг електронного каталогу налічує понад 45384. Функціонує веб-сайт бібліотеки www.biblio.km.ua.

Проводиться інтенсивна робота зі створення Інституційного репозитарію Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії – електронного архіву для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень.

Велика підтримка і допомога надається бібліотеці і теперішнім ректором Шоробурою Інною Михайлівною.

Вагомим джерелом інформації, разом з електронними носіями, в бібліотеці незмінно залишається книга. Адже загальновідомо, що читання не тільки розвиває інтелект, але й виховує духовно зрілу особистість. Сучасні студенти з задоволенням користуються послугами мережі Інтернет, проте досить активно використовують у навчанні підручники та навчально-методичні посібники на традиційних носіях.

Вся робота працівників бібліотеки ведеться у скоординованому взаємозв'язку з викладацьким складом всіх факультетів. Викладачі та студенти інформуються про нові надходження літератури з різних галузей знань, педагогічних інновацій.

Основний акцент планується зробити на розвиток системи електронної доставки документів через бібліотеки, що беруть участь у створенні єдиного простору бібліотек міста, для чого формується корпоративна взаємодія академічної бібліотеки з бібліотеками інших систем і відомств, органами науково-технічної інформації. Вагомою є творча співпраця з Державною науково-педагогічною бібліотекою імені В.О. Сухомлинського, Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою імені М. Островського, Хмельницькою обласною бібліотекою для юнацтва, Хмельницькою обласною бібліотекою для дітей ім. Т.Г. Шевченка, Науковою бібліотекою імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, науковою бібліотекою ХНУ, науковою бібліотекою Кам'янець-Подільського університету імені І. Огієнка.

Реалізація усіх ідей не можлива без кваліфікованого колективу бібліотечних працівників, які мають вищу фахову освіту, володіють комп'ютерними технологіями та прагнуть професійно вдосконалюватися.

Сьогодні бібліотека стала одним з провідних підрозділів ХГПА. Вона вирішує завдання інформаційного забезпечення навчального процесу, підвищення професійного та культурного рівня викладачів та студентів, виховання кожної молодої людини як всебічно розвиненої особистості. Працівники бібліотеки намагаються створити у ній атмосферу творчої зацікавленості у роботі з різноманітними інформаційними джерелами, створюючи для цього комфортні та сприятливі умови.

Дуже хороші слова свого часу сказав Микола Реріх, що бібліотеки – це місце роботи, і, «храм думки», і науково-дослідницький центр, і лабораторія, і музей, і вища школа, і місце високих радощів, світ розуму і очей. Така думка є для нас стимулом до професійного вдосконалення та творчих пошуків. Саме творчий підхід працівників до всіх без винятку форм і методів роботи в бібліотеці академії сприяє формуванню духовно-моральних цінностей у наших читачів.

Використана література

1. Постанова наркомату освіти УРСР «Про педагогічні школи (училища, семінарії)». – Харків, 1920. – Пункт 1.
2. Дарманський М.М. 80 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницького педучилища, педколеджу, гуманітарно-педагогічного інституту // М.М.

Залізнюк Олена Сергіївна,
м.н.с., завсектора каталогізації ВГФ НБУВ
Швець Ірина Миколаївна,
м.н.с. сектора каталогізації ВГФ НБУВ

Газетна періодика Поділля в електронній базі НБУВ.

У статті представлено газетні видання Поділля 1839–1960 року, які відображені в електронній базі ВГФ НБУВ.

Ключові слова: *видавець, відділ газетних фондів, газети, електронна база даних, Поділля, преса, редактор.*

The article depicts and analyses newspapers of Podillia (1839-1960) in the basadate.

Key words: *basadate, conception of edition, Department of newspaper assets, newspapers, periodical papers, Podillia.*

Колекція газет, що були надруковані на території сучасної України і нині зберігаються у відділі газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ВГФ НБУВ), є найповнішою в нашій державі. Ці видання представлені в алфавітному та хронологічному карткових каталогах та картотеках, друківаних наукових каталогах, статтях співробітників ВГФ НБУВ та електронній базі даних «Газети України 1816 – . – рр. у фондах НБУВ».

Електронну базу даних «Газети України 1816 – . – рр. у фондах НБУВ» створено співробітниками відділу газетних фондів і відділу інформаційно-комунікаційних технологій у програмному середовищі САБ «Ірбіс-64» та адаптовано для ведення каталогу газет. Для формату бібліографічного опису створено структурні елементи та поля спеціально для опису газет (назва, підзаголовочні дані, видавець, редактор, місце видання, рік видання, періодичність, додатки), організовано засоби автоматичного введення та редагування інформації, розроблено спеціальні сценарії сортування бібліографічних записів для автоматичного формування бібліографічних покажчиків. Електронну базу даних «Газети України 1816 – . – рр. у фондах НБУВ» відкрито для користувачів в он-лайн режимі на сторінці ВГФ сайту НБУВ. На даний момент співробітниками ВГФ НБУВ опрацьовано і занесено до бази даних усі наявні у фондах видання України з 1816 по 1960 роки включно. Значне місце в даній базі посідають українські газети, що виходили на території сучасної Хмельницької області (загалом близько 500 назв газет).

Періодичні видання Поділля систематично привертають увагу науковців. Аналізом подільських часописів в різні часи займалися Л. Баженов, В. Бездрабко, В. Гандзюк, О. Комарницький, О. Кошель, І. Кревецький, Г. Кучеров, Н. Макогончук, В. Нечитайло, В. Прокопчук, В. Савчук, П. Слободянюк, Ю. Телячий та ін. Проте інформацію про газети Поділля 1839–1960 рр., що зберігаються у фондах НБУВ, не було повністю розкрито. Відомості про газети Поділля стануть у пригоді історикам, пресознавцям, журналістам, краєзнавцям, бібліографам, всім зацікавленим.

У даній статті представлено газети, що виходили на території сучасної Хмельницької області з 1839 по 1960 роки. Розуміючи неможливість викладення характеристики усієї подільської преси за цей період на сторінках однієї статті,

сконцентровано увагу на найбільш цікавих, на нашу думку, виданнях. Кожна газета оцінюється як продукт конкретного часового відтинку, тому відомості про початок її виходу викладено у хронологічному порядку. Охарактеризовано умови функціонування, місце видання та друку, зміст, редакційний, видавничий та, частково, авторський склад, цільове призначення даних часописів.

Подільська періодика XIX століття представлена в електронній базі даних ВГФ НБУВ двома газетами: «Подільські губерніяльні відомості» та «Подольській Листок».

«Подільські губерніяльні відомості» – головна газета Поділля – офіційний орган губернської влади. Відображаючи офіційну точку зору, газета виступала як провідник державної політики та ідеології. Загалом губернські відомості почали виходити за «Высочайшем повелением» у 1838 р. спочатку у 40 губерніях Росії, згодом – більше ніж у 350 містах. Губернські відомості сприяли у 30–40 рр. XIX ст. поживленню культурного життя у провінції [3]. «Подільські губерніяльні відомості» виходять з 1838 року і вважаються першою газетою на Поділлі, складаються з двох частин – офіційної (накази, розпорядження місцевої влади) та неофіційної (праці з місцевої історії, етнографії, статистики тощо). Друкували часопис у друкарні Подільського Губернського Правління, іноді – у приватній друкарні Д. Крайза. Спочатку часопис виходив щотижня, з 1885 року – два рази на тиждень. Газету у різні роки редагували: Ф. Вуйчич, Л. Братчанський, В. Гордійчук, А. Маньковський, А. Солуха, А. Ільницький, З. Шкура, Фл. Литвицький, Радомський, Л. Чекерський, В. Гульдман, В. Филімонов, М. Цигольник, М. Статкевич. Серед авторів часопису – представники різних верств населення: вчителі, лікарі, чиновники, священники, купці, селяни. 81 рік часопис виходив російською мовою і тільки з 25 травня 1918 року – українською [7]. З 3 січня по 22 травня 1918 року замість газети «Подільські губерніяльні відомості» тимчасово виходила щоденна українська демократична газета «Поділля». Друкувалася газета у Кам'янець-Подільській Губерніяльній Друкарні, видавало її Губерніяльне Правління, редагували К. Вегера, С. Карпенко, М. Статкевич з дозволу Австро-Угорської цензури. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газет «Подільські губерніяльні відомості» за 1839–1919 рр. та «Поділля» за 1918 р.

1 січня 1881 року в Кам'янці почала свій вихід за словами Івана Кривецького «перша справжня газета на Поділлі» «Подольській Листок». Друкувався часопис у друкарні при губернському правлінні у Кам'янці, видавав і редагував газету урядовець особливих доручень в канцелярії Губернатора Борис Сторожевський. Газета виходила три рази на тиждень, служила інтересам подільського краю, слідкувала за новинами життя місцевої громадськості. На сторінках газети велася дискусія щодо закриття церковно-парафіяльних шкіл, справи народних шкіл, антисанітарний стан містечок на Кам'яничині, непорозуміння між селянами і поміщиками тощо. Видання «Подольського Листка» припинилося 6 лютого 1882 року через брак коштів. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети з 9 січня по 22 грудня 1881 року.

Скасування цензури, анулювання постанов 1863 і 1876 рр. призвело до появи україномовної преси на Поділлі. Перший україномовний кооперативний тижневик на Поділлі «Світова Зірниця» почав виходити на початку XX ст. з 23 лютого 1906 року, змінившись пізніше на двотижневик. Видавав газету гурток польських поміщиків під проводом та редакцією культурного, політичного та громадського діяча, журналіста і літератора, фундатора кооперативного руху на Поділлі Йоахіма Августиновича Волошиновського. Часопис «Світова Зірниця» спочатку виходив у Могилів-Подільському, з грудня 1908 року – у селі Пеньківка Подільської губернії, з 13 лютого 1911 року – у Києві. Паралельно з поточним інформаційним матеріалом у газеті подавалися відомості про сільське господарство і кооперацію, релігію, освіту, культуру, висвітлювалася діяльність «Просвіти» [1]. На сторінках часопису друкувалися твори Л. Глібова, П. Грабовського, Б. Грінченка, П. Карманського, О. Кобилянської, О. Кониського, І. Котляревського, П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, Ст. Руданського, В. Стефаника, І. Франка, Т. Шевченка тощо. Щомісяця виходив додаток до газети «Читайте, діти!». У «Вістнику Виділу дрібного господарства», що випускався

при кожному номері «Світової Зірниці», подавалися відомості про діяльність і розвиток сільських товариств на Подільщині: «Товариських крамниць», «Товариських банків», «Сільсько-хазяйських кружків» [14]. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети за 1906–1909 рр.

Зміни торкнулися також українських офіційних церковних часописів. Так, на З'їзді подільського духівництва в кінці 1905 року було постановлено замість журналу «Подольские епархиальные ведомости» – офіційного органу Подільської єпархії – видавати політичну, церковно-суспільну, літературну газету «Подолія» і місячник «Православная Подолія».

Газета «Подолія» виходила тричі на тиждень у поліграфічному підприємстві учителя Подільської духовної семінарії священника С. П. Киржацького за редакцією самого С. П. Киржацького, учителя латини Кам'янецького духовного училища С. С. Дложевського та історика, настоятеля собору Олександра Невського, голови Подільського церковного історико-археологічного товариства Юхима Йосиповича Сіцінського [8]. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети за 1909–1914 рр.

Місячник, згодом – щотижневик «Православная Подолія» друкувався у Кам'янець-Подільській електричній друкарні С. Тухбіндера, з № 30–31 1916 року – друкарні Свято-Троїцького братства. Офіційну частину газети, де подавалися розпорядження єпархіального начальства, відомості про переміщення по службі, вакантні місця тощо, редагував секретар Консисторії В. Соколовський; неофіційну частину, що вміщувала новини життя приходів Подільської єпархії, нариси з історії Поділля, об'яви – Ю. Й. Сіцінський. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети «Православная Подолія» за 1916 рік.

1907 року друкарня С. П. Киржацького перейшла під керівництво Свято-Троїцького братства. У друкарні братчиків друкувалися «Вісті Кам'янецького повітового ісполнительного комітета» (редактор В. Злотчанський) та друкований орган Союзу російських націоналістів щоденна газета «Подольнин» (редактори послідовно Б. Плеський, Н. Васильєв, А. Логофест, С. Кононенко, О. Ліпранді, пані Л. Наталюк). Періодично виходив додаток до газети «Подольнин» «Земський вісник» за редакцією О. Ліпранді [2]. У 1915 році Проскурівською повітовою земською управою за редакцією службовця С. І. Кісельова видавалася щоденна громадсько-політична і літературна газета «Земская мысль» (попередня назва «Наша земская газета»). У ВГФ НБУВ її немає). Друкувалася газета у Проскуріві у приватній друкарні Г. Барана. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газет «Вісті Кам'янецького повітового ісполнительного комітета» за 1907 р., «Земская мысль» за 1915 р. та «Подольнин» за 1910, 1912–1916 рр.

Масового розповсюдження набуло друкування україномовних періодичних видань у 1917–1920 рр., зокрема на Поділлі видавалося близько 250 україномовних часописів, з них у Кам'янці – 40. Деякі часописи були переведені з Києва та Львова до Кам'янця, який став на той час столицею Української Народної Республіки (УНР). У Кам'янці видавалися різнопланові, переважно україномовні газети: партійні («Боротьба», «Воля»), урядові («Вісник Української Народної Республіки»), безпартійні («Наш шлях»), законодавчі («Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки»), релігійні («Голос Подольской Церкви»), військові («Козак», «Козацька думка»), бюлетні Українського Телеграфного Агентства тощо. Розширилася географія видань преси: «Козак» (Нова Ушиця), «Известия Военно-Революционного Комитета VII армии» (Проскурів), «Народні бажання» (Ольгопіль), «Стрілецька думка» (Проскурів; Дунаївці; Старокостянтинів) та ін. Газети пропагували українську освіту, науку, літературу, мистецтво. Осередками української культури стали Кам'янецький державний університет, Український і Робітничо-селянський клуби.

Частину подільської преси видавало товариство «Просвіта». 15-го грудня 1918 року вийшов перший номер газети Подільського товариства «Просвіта», запровадженої Юхимом Сіцінським, «Життя Поділля». Першим редактором часопису був професор

Українського державного університету, громадський діяч та літературознавець Леонід Білецький, пізніше до активної співпраці залучений Михайло Грушевський, з 25 лютого цього ж року редагував газету новоутворений Комітет українських соціалістичних партій, посаду відповідального секретаря обіймали Володимир Січинський, Андрій Животко [11]. Видання «Життя Поділля» позиціонувало себе як незалежна демократична газета. Друкувалася газета у друкарні Подільської Губернської Народної Управи [5]. В електронній базі відображено всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети за 1918, 1919 рр.

У 1918–1920-х роках у Кам'янці діяли приватні друкарні: електрична друкарня Б. Вайнбаума, художня друкарня М. Гутмана, друкарня С. Клігера, друкарня Й. Тухбіндера. Випускали друковану продукцію і кооперативні поліграфічні видавництва. Так у кооперативній друкарні «Дністер» розпочали свій вихід газети «Подольская жизнь» (редактори Л. Кипичиницер і В. М. Можевитинов), «Трудова громада» (редагувала редколегія Української Партії соціалістів-революціонерів) та щоденна газета Кам'янець-Подільської національної ради «Слово» (редагував редкомітет). У цей час продовжувала свою роботу друкарня Свято-Троїцького братства.

1920 року вищезгадану друкарню братчиків купив Кам'янецький державний університет. Друкарню підпорядкували Міністерству преси та інформації і надали їй статус державної. Тут друкували часописи: «Українське слово» (редактор не зазначений; виходила газета за сприянням подільської інтелігенції), «Наш шлях» (за редакцією Іларіона Косенко, а з 83-го числа — С. Шишковського, видавець — Український клуб імені Івана Франка, з 29 січня 1920 року — Українське кооперативне видавництво «Селянин») та орган Кам'янецького повітового комітету комуністичної партії «Сільська біднота» (редактор не зазначений). За підтримки Кам'янецького університету виходила щоденна газета «Новий шлях», яка з 26-го червня 1919 р. змінила назву на «Трудовий шлях». Редагував газету Леонід Білецький. Через брак коштів замість журналу «Село» Подільська Губерніяльна народня управа за сприяння губерніяльного комісара Степури видавала екстрені випуски щоденної газети «Село», де містилися накази Директорії УНР, звернення комісаріату, відомості про суспільно-політичне життя Поділля, інформація про діяльність «Просвіти», огляд преси, місцева хроніка, новини театру та музики. Редагував газету редакційний комітет. У електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газет: «Наш шлях» за 1919, 1920 рр., «Новий шлях» за 1919 р., «Подольская жизнь» за 1919, 1920 рр., «Село» за 1918 р., «Сільська біднота» за 1920 р., «Слово» за 1920 р., «Трудова громада» за 1919, 1920 рр., «Трудовий шлях» за 1919 р., «Українське слово» за 1919 р.

Після приходу більшовиків до влади друкарні Подільського губерньського Правління та Кам'янецького державного університету об'єднали, а приватні друкарні експропріювали на користь новоутвореної держави. Преса національно-демократичного спрямування припинила своє існування. Багато часописів, виданих у період національно-визвольних змагань на Поділлі, зокрема у Кам'янець-Подільському, який став центром діяльності уряду Української Народної Республіки, роками ретельно переховували у спеціальних сховищах. Натомість прийшла партійно-радянської газетна періодика, повністю контрольована комуністами, які відповідали за ідеологічну роботу на місцях.

Історію розвитку більшовицької преси на Поділлі можна прослідкувати з 1 травня 1919 року після виходу першого номеру газети «Большевик=Більшовик» — органу Кам'янецького комітету компартії (редактор І. Маренко). У 1920 році газета продовжила свій вихід під назвою «Більшовик». Редагував газету Роман Чирський (син подільського священика Антона Чирського, брат поета і драматурга Миколи Чирського) під псевдонімом Сер Ольд (як у старого Половця у романі «Вершники» Юрія Яновського) [6]. Далі назва часопису змінювалася: з січня 1921 — «Вісті Кам'янець-Подільського військово-революційного комітету та Кам'янець-Подільського бюро КП(б) України» (редактор С. Ткач); з липня 1921 року — «Червона правда» (редагував Ізраїль Юделевич Кулик (відомий як письменник Іван Кулик, голова Всеукраїнської письменницької організації); з травня 1922 року — «Вісті Кам'янець-Подільського

Повітвиконкому Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів та Повітпаркому К.П.(б)У.» (редагувала редколегія); з вересня по грудень 1922 року – «Червоний шлях» (за редакцією редкомітету). В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери вищезгаданих газет за 1919–1922 рр.

Яскравим прикладом становлення партійно-радянської періодики є орган Кам'янець-Подільського обкому, міського комітету Комуністичної партії більшовиків України (МК КП(б)У) та обласної Ради депутатів трудящих газета «Червоний кордон». Достеменно не можна сказати, чи газета «Червоний кордон» – правонаступниця саме «Більшовика», проте підстави так вважати є, адже вона теж є головним органом місцевої влади та ідейним осередком правлячої на той час партії. Перший номер часопису вийшов 1 травня 1924 року. Засновником та першим редактором газети був Сава Божко (чоловік письменниці Наталі Забіли). З 1926 року послідовно часопис редагували: М. Ровинський, Ем. Ларін, Б. Якубсон, С. Лукашук, Я. Малінов, Т. Ткачук, Л. Паламарчук, О. Сімаков, І. Баранюк, І. Шишлов, Ф. Маківчук, О. Ігнатов. Провідними журналістами цієї газети стали Прохор Воронін, Петро Довгалюк, Ростислав Заклинський, Варфоломій Кириленко, Євген Кирилук, Захар Кицюк, Іван Шевченко (псевдонім Дніпровський) та інші досить відомі представники тієї епохи. Часопис кілька разів змінював свою приналежність, обсяг, оформлення, завдання, географію видання. Так, з вересня 1925 по 1930 рік – це друкований орган окружного парткому Кам'янець-Подільського та Проскурівського округів, з 1930 по вересень 1937 року – орган Кам'янець-Подільського райкому КП(б)У та райвиконкому, з вересня 1937 року – офіційне видання Кам'янець-Подільського обласного комітету та облвиконкому.

«Червоний кордон» позиціонувала себе як західно-подільська селянська газета, з 1928 року – селянська газета західного Поділля і Наддністрянщини. Відповідно до цього у часописі містилися: «Сільськогосподарська сторінка», «Сторінка кооперації», «Сторінка робітничо-селянської інспекції»; рубрики: «Вчимося краще господарювати», «Село про себе» та місячний додаток «Подільський господар». Статті загальнополітичного агітаційного напрямку містилися у рубриках: «По радянській землі», «Оборона країни», «Життя партії», «За кордоном»; про антирелігійні погляди газети свідчила рубрика «Куток безвірника»; потреби у творчості задовольняла «Літературна сторінка». Для молоді виходили додатки: «Комсомолец Прикордоння», «За здорову зміну», «Піонер Прикордоння». Деякі матеріали друкувалися на ідиш. У часописі вміщено безліч фото, шаржів, малюнків, портретів, карикатур (тільки у 1928 році їх налічується більше 1500); віршів на злобу дня, фейлетонів. Газета виходила двічі на тиждень[13]. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети за 1925–1941 рр.

З приходом німецьких завойовників на землі Поділля у 1941 році газета «Червоний кордон» припинила видання. Період німецької окупації – період роздвоєності суспільної формації. З одного боку національно свідомі українці, зорганізовані довкола патріотів з державницькою ідеологією, котрі мріяли про незалежну Україну, з іншого --- українці, налаштовані на інтернаціональне єднання. У цих умовах українська преса була складовою активної пропаганди у політико-адміністративній тактиці як німецьких пропагандистів, так і радянських ідеологів.

18 липня 1941 року Кам'янець-Подільська область була повністю окупована німцями. З 1 вересня 1941 року райони Кам'яничини увійшли до складу Брест-Литовської генеральної округи, з 1 січня 1942 року – генеральної округи Волинь-Поділля Райхскомісаріату Україна. З перших днів окупації німецький уряд намагався залучити місцеве населення до співпраці. Вдалим знаряддям для впровадження фашистської ідеології у повсякденне життя слугувала преса. Загони пропаганди на чолі з офіцерами-цензорами з метою сортування видань щодо їх засновників і власників організували перевірку місцевої преси. Новій українській пресі забезпечили урядову підтримку. Німецька влада була зацікавлена, щоб часописи заспокійливо впливали на населення, утримували від будь-яких актів непокори, сприяли вербуванню робітників до Німеччини, висвітлювали новини, які переконували в остаточній перемозі фашистів:

про налагодження стабільного життя, відродження релігії, відкриття шкіл тощо. Водночас у статтях описувалися події, котрі компрометували радянську владу. Видання газет, відповідно до постанови рейхскомісара України Е. Коха, повністю контролювалося німецькою цензурою. Для управління видавничою діяльністю у Луцьку з 19 листопада 1941 року діяло «Німецьке видавничо-друкарське товариство в Україні з обмеженою відповідальністю», з 1 грудня того ж року – видавництво «Преса України». Видавничу справу на окупованих землях очолював Г. Горнауер [16].

У цей складний для України час на Поділлі дозволено було друкувати україномовні часописи: «Берездівські вісті» (Берездів, редактор Чайковський), «Вірним шляхом» (Ярмолинці, редактор Ст. Ставицький), «Летачівські (Летишівські, Лятичівські) вісті» (Летичів, редактор В. Бачинський), «Український голос» (Кам'янець-Подільський, редактори: М. Ліщинський, Ю. Кошельник, О. Кравчук (послідовно)), «Листок школяра» (Шепетівка, редактор-видавець Сергій Рябчинський), «Нова Шепетівщина» (Шепетівка, ред. не зазначений), «Подільянин» (Кам'янець-Подільський, редактори: Д. Корбутяк, Ю. Кошельник, Х. Бородай, М. Коркішко (послідовно)), «Урядові Дунаєвецькі вісті» (У 1943 році видання змінило назву на «Дунаєвецькі вісті» [12]. Дунаївці, редактор К. С. Пілецький, заступник редактора Ол. Карвасінський).

В електронній базі ВГФ НБУВ відображені всі наявні номери чотирьох з дев'яти газет, що виходили на Поділлі в період німецької окупації і зберігаються у ВГФ: «Летачівські (Летишівські, Лятичівські) вісті», «Подільянин», «Український голос», «Урядові Дунаєвецькі вісті» («Дунаєвецькі вісті»).

Вигідно відрізняється від інших газет окупаційного періоду видання «Подільянин». Попри жорстку німецьку цензуру редактори газети всіляко намагалися пропагувати українську культуру. Час від часу на сторінках «Подільянина» з'являлися статті про видатних українців: Дмитра Корбутяка («Шевченко, українська література і большевизм»), Юрія Кошельника («Тарас Шевченко і його значення») та Харитона Бородаю («Трудився, навчав. До 27-річчя з дня смерті Івана Франка», «Невтомний працівник. До 33-річчя смерті Б. Грінченка») тощо. Юрій Кошельник також писав нариси про український театр («У глухому куті», «Вій»), статті антикомуністичного напрямку («Дейний потенціал воюючих таборів, «Аліянтські запрошення і мовчанка Сталіна»). Про вісті з Радянської України писав Дмитро Корбутяк («Поворот большевиків до традицій царської Росії», «Трагедія в Києві», «Траншеї смерті у Вінниці»), з-під його пера також виходили історичні нариси («Кавказ», «Кам'янецький університет», «Квітень 1919 р. в Кам'янці»). Харитон Бородай писав гострі критичні статті («Новий маневр Сталіна», «Земля – приватна власність селян», «Акт розпачу») [9].

Осінь 1943 року стала початком кінця видавничої діяльності окупаційної влади в Україні. 1 січня 1944 року радянські війська звільнили перше подільське село Ганнопіль. 4 квітня того ж року було звільнено Жванець – останнє село Кам'янець-Подільської області. З просуванням військових дій на захід редакції газет спочатку переїхали у Львів, потім виїхали з України.

Передбачаючи переслідування більшовицькою владою, з приходом Радянської Армії на Поділля назавжди покинули Україну журналісти Анатоль Юриняк, Степан Риндик, Григорій Костюк, Юрій Гай-Головка та багато інших.

На звільнених від німецьких окупантів землях було відновлено мережу центральної, обласної, районної преси. Під назвою «Радянське Поділля» відновив свій вихід головний провідник комуністичної ідеології на Поділлі. Редагували газету: Г. Лапчинський, Я. Присюда, М. Логвиненко, Ю. Боровський (послідовно). Газета втратила довоєнну яскравість і привабливість для читачів. Стала більш сухою та офіційною [10]. В електронній базі відображені всі наявні у ВГФ НБУВ номери газети за 1944–1960 рр.

З 1956 року в Україні значного поширення набули газети, що виходили в колгоспах. За назвою, метою, цільовим призначенням, змістовим наповненням колгоспні газети мало відрізнялися між собою. Тематика таких видань повністю підпорядковувалася потребам села та циклічно змінювалася з настанням тієї чи іншої пори року. Авторами колгоспних газет були сількори. Видавці не надто переймалися

вигадуванням нових назв для колгоспних газет. Так, на Хмельниччині виходило 9 газет під назвою «Ленінським шляхом», 7 – «Колгоспне життя», 7 – «Колгоспна правда», 4 – «Вперед», 4 – «Ленінський шлях», 4 – «Шляхом Леніна» тощо. У ВГФ НБУВ зберігається близько 100 назв колгоспних газет, що виходили з 1956 по 1960 рр. на Хмельниччині. Всі наявні номери цих газет відображені в електронній базі.

Отже, аналіз електронної бази даних ВГФ НБУВ «Газети України 1816 – . – рр. у фондах НБУВ» показав, що:

– період з 1839 по 1905 рр. в історії преси Поділля характеризується цілковитим пануванням над часописами російської цензури. У Кам'янці виходило дві газети російською мовою. Після скасування цензури щодо українських видань у жовтні 1905 року, анулювання постанов 1863 і 1876 рр. у 1905 році в історії подільської преси почався новий і більш активний період суспільно-політичної диференціації, розширилася географія видань, з'явилися україномовні газети;

– національно-визвольний рух 1917–1920 рр. підніс пресу Поділля на новий щабель політичної кристалізації, сприяв її тематико-типологічному становленню. Видання суспільно-політичного характеру та органи політичних партій, господарсько-кооперативні та релігійно-церковні газети призначалися для наукових, партійних, літературних діячів, сільських трударів, служителів Церкви, значна кількість часописів видавалася для військових частин, більшість виходила українською мовою;

– прихід більшовиків до влади вніс свої корективи у розвиток подільської преси – часописи стали провідниками комуністичної ідеології, поступово відбулося розгалуження преси від центральних до колгоспних газет. За німецької окупації цей процес було перервано і відновлено з 1944 р.

Незважаючи на перешкоди цензури з боку російського царату, радянської партійної номенклатури, німецьких окупантів, українська преса Поділля намагалася розвиватися в унісон із громадським і політичним життям українського суспільства, висвітлювати події і поза межами України, популяризувати українську культуру, науку, традиції.

Список джерел:

1. Білінський, М. Часописи Поділля : історично-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776-1926) та 10-ліття існування УСРР [Текст] / Микола Білінський, Ніна Співачевська та Іван Кревецький. – Вінниця, 1928. – С. 11–144.
2. Будзей, О. Подолянину – 100 років [Текст] / Олег Будзей // Подолянин. – Кам'янець-Подільський, 2010. – 24 верес. – С. 3.
3. Вакульчук, О. А., Залізняк, О. С. Колекція російських газет (1732-1916) у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : склад, зміст, особливості введення в електронний простір [Текст] / О. А. Вакульчук, О. С. Залізняк // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2013. – Вип. 37. – С. 458-463.
4. Газети України : довідник [Текст] / Ю. М. Михайличенко (ред.-упоряд.). – Київ : ТОВ УВПК, 2005. – 184 с.
5. Життя Поділля. – Кам'янець на Поділля, 1918, 1919.
6. Мацько, В. На скрижалях стомлених епох [Текст] / Віталій Мацько // Слово просвіти. – Київ, 2002. – 8 лютого. – С. 14.
7. Подільські губерніяльні відомості. – Кам'янець на Поділля, 1918, 1919.
8. Подоля. – Каменец-Подольський, 1909–1914.
9. Подолянин. – Кам'янець-Подільський, 1942, 1943.
10. Радянське Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1944–1960.
11. Тимошик М. С. Аркадій Животко та його роль у ствердженні українського журналістикознавства в діаспорі [Електронний ресурс] / М.С. Тимошик // режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1892>.
12. Урядові Дунаєвські вісті. – Дунаївці, 1941–1943.

13. Червоний кордон. – Кам'янець-Подільський, 1925–1941.
14. Черняк, В. В. Газета «Світова зірниця» – важливе джерело до вивчення діяльності Могилів-Подільської "Просвіти" (1906-1907) [Текст] / В. В. Черняк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXII Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції 22 жовтня 2009 р. – 2009. – С. 33–42.
15. Черняков, Б. І. Окупаційна і легальна періодична преса в Україні 1941–1944 рр. Джерела дослідження. Бібліографія [Текст] / Борис Черняков // Академія наук вищої школи України. – Київ, 2005. – 79 с. – (Засоби масової інформації в Україні світової війни; Вип. 1).
16. Черняков, Б. І. Періодична преса на окупованій території України [Електронний ресурс] / Борис Черняков // режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1648>

УДК 94(477.4)«18/19»:061.23

Крик Н. В., к.і.н.,
провідний бібліотекар абонементу історичного факультету
бібліотеки Кам'янець-Подільського
національного університету ім. І. Огієнка

Гордійчук О. В., к.і.н.,
старший викладач кафедри соціальної роботи і
кадрової політики Буковинського державного
фінансово-економічного університету

Діяльність бібліотечної комісії Київського товариства грамотності на Правобережній Україні у другій половині XIX – поч. XX ст.

У статті висвітлюється діяльність бібліотечної комісії Київського товариства грамотності щодо організації роботи з відкриття бібліотек на Правобережній Україні у другій половині XIX – поч. XX ст.

Ключові слова: Київське товариство грамотності, бібліотечна комісія, бібліотеки, бібліотечний фонд, бібліотечна справа, книги, читальня.

У середині XIX ст. в Україні прогресивна інтелігенція чимало уваги приділяла освіті населення шляхом поширення друкованого слова. Одним із таких методів було відкриття бібліотек. Перші народні (безкоштовні) бібліотеки були відкриті впродовж 1859-1861 рр. у Києві, Харкові, Полтаві та в деяких повітових містах. Проте царський уряд закрив їх разом із недільними школами у 1862 р. У подальшому під тиском громадськості уряд змушений був у 1865 р. дозволити відкриття бібліотек, але тепер дозвіл на їх відкриття давався Міністерством народної освіти або губернатором. Крім того, з 1867 р. за ними встановлювався подвійний нагляд: Міністерства народної освіти та Міністерства внутрішніх справ, а з 1871 р. – ще й духовного відомства. До того ж вже відкриті бібліотеки піддавались постійним утискам. Зокрема, в ході протистояння між урядом та опозицією відбувалось закриття бібліотек, вилучалась література, бібліотекарів звільняли з роботи або навіть заарештовували. Після розгрому народні бібліотеки почали відроджуватись на початку 70-х р. XIX ст. Значну увагу відкриттю народних бібліотек приділяли різноманітні просвітницькі товариства та організації. Так, Київське товариство

грамотності активно займалося відкриттям бібліотек. Зокрема, їх відкриття передбачалось одним із пунктів статуту: «...Товариство має право: ... утворювати безплатні читальні, бібліотеки і склади для продажу по заниженій ціні книг, призначених для школи і народних читань» [16, с. 1].

Тому відразу ж після заснування Товариства його діячі розпочали діяльність по відкриттю бібліотек. Так, до тисячоріччя з дня смерті Святого Мефодія було прийнято рішення про відкриття 30 бібліотек у Київській, Подільській та Волинській губерніях. Ця ідея була підтримана попечителем Київського учбового округу С. Голубцовим та Єпархіальним керівництвом. Правління Товариства розробило проект про сільські Кирило-Мефодіївські бібліотеки. Відповідно до цього проекту, бібліотеки засновувалися при церковних попечительствах, братствах, волосних правліннях і церковнопарафіяльних училищах Міністерства народної освіти. Разом з тим у статуті сільських Кирило-Мефодіївських бібліотек зазначалося, що книги можуть надаватись і в кредит, але необхідно було сплатити 20 % вартості книг відразу при замовленні, 20 % – при отриманні й по 5 % протягом року. На засновників покладалася відповідальність за бібліотеки, вони також призначали завідувача бібліотекою, бібліотекаря і встановлювали плату за користування книгами, але не більше 10 коп. у місяць. Причому кошти, отримані від користування бібліотеками, мали спрямовуватися на подальший їх розвиток [18, арк. 1].

Важливим етапом у розвитку бібліотечної справи стало відкриття в Києві першої безкоштовної бібліотеки-читальні. Проект бібліотеки-читальні та її статут 28 квітня 1896 р. було передано на розгляд у Київське губернаторство, але дозвіл отримано лише 23 жовтня 1896 р. Відразу ж після отримання дозволу розпочалась підготовка до відкриття, зокрема, було затверджено каталог книг, які дозволялось використовувати в бібліотеці-читальні. Офіційне відкриття установи відбулось 6 грудня 1896 р. Загалом на 1 січня 1897 р. фонди бібліотеки налічували 818 томів, у тому числі 46 томів періодичних видань (11 назв), а крім того 16 географічних карт і 2 портрети. Вартість усього оцінювалась в 606 крб. 60 коп. [9, с. 9].

У жовтні 1898 р. на загальному зібранні членів Товариства Радою було порушене питання про створення спеціальної бібліотечної комісії для завідування бібліотекою-читальнею. В результаті обговорення члени організації прийняли рішення про створення комісії, яка наприкінці 1898 р. розпочала досить активну роботу. Перш за все вжили заходи з поповнення фондів бібліотеки та залучення значно ширшого кола читачів. Загалом, за 1898 р. на кошти, виділені Радою Товариства грамотності, було закуплено книг на суму 98 крб. і отримано пожертву від С. Кульженко книгами на 32 крб. [11, с. 27-28].

Першим завідувачем бібліотеки було обрано Д. Мукалова. Згодом, із розширенням діяльності бібліотеки-читальні прийняли рішення про призначення постійного бібліотекаря та двох його помічників. Так, 9 січня 1899 р. правління Київського товариства грамотності направило запит до Київського губернатора з проханням затвердити на посаді бібліотекаря О. Маникіна-Невструєва, а його помічниками – М. Баль та А. Пожидаєву [7, арк. 15, 19].

Проте з повноцінним розгортанням роботи бібліотечної комісії безкоштовна бібліотека-читальня перейшла під її контроль. Одним з перших завдань, яким зайнялася комісія, стало проведення 20 листопада 1900 р. ревізії бібліотеки. Як зазначалось у звіті комісії: «Ревізія показала досить жалюгідне становище бібліотеки: ні по кількості, ні по якості вона не може задовольнити своїх читачів; багато книг своєчасно не повернуті абонентами, багато загублено, зникло 168 томів на суму 125 крб. 90 коп., завдяки чому були розрізнені зібрання творів кращих письменників, багато книг мають незадовільний стан і потребують ремонту» [12, с. 58].

У 1904 р. розроблено інструкцію, якою мала керуватись комісія по завідуванню безкоштовними бібліотеками-читальнями в м. Києві. Мета її діяльності полягала в наданні всім без винятку жителям міста книг для користування як удома, так і в приміщенні. Комісія зобов'язана: підшукувати підходяще приміщення для відкриття нових бібліотек-читалень, здобувати кошти для відкриття читалень, обирати бібліотекаря та його

помічників, розробляти правила для читачів, створювати каталоги книг бібліотек [14, с. 122].

Така активність Товариства у відкритті бібліотек-читалень, книжних складів була пов'язана перш за все з діяльністю структурних одиниць Київського товариства грамотності, зокрема, бібліотечної комісії. Але, можна з впевненістю стверджувати, що бібліотечна комісія існувала і в попередні періоди існування Товариства. Проте її діяльність мала здебільшого епізодичний характер і не регламентувалася будь-якими затвердженими інструкціями. Так, 15 січня 1895 р. бібліотечна комісія доповідала Раді Товариства грамотності, що із книжкового складу було створено 30 учнівських бібліотек та 10 для шкіл грамоти. Учнівські бібліотеки склались із 1810 книг на суму 263 крб. 15 коп. Таким чином, вартість кожної бібліотеки складала від 6 крб. 60 коп. до 12 крб. 17 коп. Що стосується 10 бібліотек для шкіл грамоти, то вони укомплектовані на суму 111 крб. 40 коп., а вартість однієї бібліотеки становить 11 крб. 4 коп. Учнівські бібліотеки були розподілені так: 3 бібліотеки разом із картинами передавалися в денні притулки для дітей робітників; 7 бібліотек призначались для направлення в народні училища Міністерства народної освіти Подільської губернії; 18 бібліотек передавалися в аналогічні навчальні заклади Київської та Волинської губерній; 1 передавалася в церковнопарафіяльну школу Уманського повіту в с. Лощевий св. В. Радзінівському, 1 – в недільну школу в м. Києві при Царськоконстантинівській церкві. Що стосується бібліотек для шкіл грамоти, то 2 передавалися в Маріїнський та Подільський дитячі притулки в м. Києві, 2 – в школи грамоти Радомишльського повіту і 1 – в школу грамоти Київського повіту Глеваської волості у с. Юрівці. Решта бібліотек призначалась для шкіл грамоти Уманського повіту [6, арк. 56].

Проте в 1897 р. прийняте рішення про постійне існування бібліотечної комісії. Для цього розроблено та затверджено «Програму бібліотечної комісії Київського товариства грамотності», яка регулювала основні принципи діяльності та функціонування бібліотечної комісії. Основними завданнями комісії згідно з «Програмою...», затвердженою Радою Товариства 29 січня 1897 р., було: складання систематичного каталогу книг, придатних для народного читання; формування і заснування народних бібліотек-читалень; безкоштовна розсилка книг сільським школам, бібліотекам та іншим установам освіти [17, с. 15].

До складу бібліотечної комісії входили: голова, його заступник та один член із складу комісії, який призначався Радою, а також необмежена кількість інших членів товариства. Особливою умовою було те, що до складу комісії обов'язково мали входити представники Ради. Зібрання комісії відбувалось не менше одного разу на місяць, окрім літніх місяців. Усі справи затверджувалися шляхом голосування, а для контролювання діяльності бібліотечної комісії Рада зобов'язувала її подавати на розгляд та обговорення протоколи засідань. Проте постійною проблемою комісії, як і усього Товариства, був пошук коштів. Згідно з програмою діяльності, комісія існувала за рахунок пожертв, коштів, які виділялися Радою товариства на розвиток бібліотечної справи, а також за рахунок проведених концертів, лекцій, вистав та інших заходів [17, с. 17].

До складу комісії увійшли три представники Ради товариства: В. Александровський, Ф. Єремєєв та Я. Мішин. Загалом до кінця року загальна кількість членів комісії досягла 60 осіб. Головою було обрано Я. Мішина. Найважливішим питанням першого року існування комісії був пошук коштів для заснування бібліотек. Тому прийняли рішення провести театралізований вечір, за допомогою якого вдалося зібрати 410 крб. 25 коп. Загалом у розпорядженні бібліотечної комісії було 800 крб. (200 з яких – пожертви). Іншим важливим питанням діяльності комісії було формування списку книг, найбільш придатних для використання у народних бібліотеках. Тому майже весь перший рік існування комісії пройшов у розробці каталогу книг, найбільш підходящих для використання в народних бібліотеках. При обговоренні питання, як найкраще вирішити завдання по складанню каталогу, члени дійшли висновку, що необхідно поділити комісію на окремі секції: 1) белетристична; 2) історична; 3) природничо-історична; 4) сільськогосподарська; 5) суспільно-юридична; 6) географічна; 7) технічна; 8) релігійно-моральна [10, с. 24].

Кожна секція сама відбирала потрібні книги і складала на них рецензію за типовим планом. Так, вона повинна була містити формат книги, кількість сторінок, ціну видання, якість паперу та друку, а також мотиви, якими керувалась секція при відборі книг. Зокрема, в 1898 р. усіма секціями було рецензовано 314 книг, із них 142 – з белетристики, 96 – природничо-історичних, 47 – з медицини, 17 – з історії і 12 – релігійно-моральних. Причому рецензувались не тільки нові книги, але й видання попередніх років. Проте через велику кількість нових видань від такої практики довелося відмовитись. Що ж стосується книг, виданих у попередні роки, то для них складався лише короткий бібліографічний покажчик.

Позитивною в діяльності бібліотечної комісії стала практика формування бібліотек на замовлення різноманітних установ та організацій, а також приватних осіб. Зокрема, в 1898 р. від мирового посередника Острозького повіту надійшло прохання сформувати бібліотеку на 50 крб., від Пирятинської земської управи – прохання допомогти купити книги для бібліотек та книжкового складу на суму 1450 крб., від мирового посередника Канівського повіту – на 450 крб. для місцевих бібліотек для Будаєвського попечительства про народну тверезість [11, с. 33].

Проте формуванням бібліотек і безкоштовним розсиланням книг займалась не вся комісія, а лише спеціально утворена підкомісія, яка розробляла програму діяльності кожної бібліотеки згідно із затвердженим Радою Товариства певним зразком проекту бібліотек. Як приклад діяльності бібліотечної комісії можна навести звіт про її роботу за 1903 р. Так, у цьому році було відкрито 8 бібліотек ім. Ф. Павленкова у Волинській, Подільській та Київській губерніях, у м. Тріполь відкрито бібліотеку на кошти професора С. Іванова, а також бібліотеку в Ковелі при столові благодійного товариства. Разом з тим у цьому ж році поповнено новими надходженнями одинадцять раніше заснованих Київським товариством грамотності бібліотек, надіслано книги в шість міст Правобережної України на загальну суму 54 крб. 78 коп. Загалом на 1 січня 1907 р. Київським товариством грамотності – відкрито 167 бібліотек ім. Ф. Павленкова, з них у Київській губернії – 51, у Волинській – 80, в Подільській 36 [5, арк. 18].

Велику увагу бібліотечна комісія приділяла й виданню збірника рецензій «Народна література». Його видання відбувалось протягом 1903-1904 рр., вийшло всього три номери. Проте, незважаючи на таку малу кількість випусків збірник став необхідним посібником для завідуючих бібліотеками та рядових читачів. 1903 р. бібліотечна комісія видрукувала 1000 екземплярів зібрання рецензій секцій белетристичної, історичної, географічної, природничо-історичної і медичної під назвою «Народная литература. Сборник отзывов библиотечной комиссии К. О. Гр. о книгах для народного чтения. Вып. 1». Збірка користувалась популярністю серед небайдужого до справи поширення друкованого слова населення. А вже на 1 січня 1904 р. на складі залишилось усього 305 екземплярів. Було також видано невелику брошуру під назвою «Списки книг» для безплатних бібліотек-читалень і для шкільних бібліотек вартістю від 5 крб. Влітку 1904 р. враховуючи значну популярність збірника, прийняте рішення про друге видання випуску в кількості 1000 екземплярів [13, с. 77].

Крім огляду російськомовної літератури, діячі комісії приділяли увагу і книгам українською мовою. Проте така ініціатива одразу ж отримувала відповідну реакцію з боку уряду. Так, розпорядженням Департаменту загальних справ Міністерства народної освіти від 10 січня 1904 р., «збірник відзивів бібліотечної комісії Київського товариства грамотності про книги для народного читання, через розміщення в ньому відділу з рекомендацією творів на малоросійському діалекті, не дозволено міністром до використання в бібліотеках» [4, арк. 56].

Але все ж члени бібліотечної комісії відмічали, що рецензування книг є не менш важливим завданням комісії, ніж відкриття бібліотек: при значній кількості книг тому, хто формує бібліотеки, все важче і важче орієнтуватися серед них, а ставитися до книг потрібно досить обережно через значний відсоток книг без позитивних характеристик [15, с. 34].

Із відкриттям недільних шкіл Київського товариства грамотності виникає необхідність заснування при них бібліотек. Тому в 1896 р. при Першій недільній школі

утворено бібліотеку. В її фондах налічувалось 330 екземплярів. У 1897-1898 рр. бібліотека поповнилася новими надходженнями у кількості 109 екземплярів. Книги відбиралися після детального ознайомлення з ними учителів, а тому розкуповувалися досить повільно. Завідування бібліотекою здійснювала спеціально призначена бібліотечною комісією особа.

Приділялася належна увага й відкриттю бібліотек при народних училищах Південно-Західного краю Російської імперії. Зокрема, попечитель Київського учбового округу 28 січня 1904 р. повідомляв голову Товариства грамотності, що він отримав дозвіл від міністра внутрішніх справ на відкриття народних бібліотек при Трипільському, Шполянському, Брусилівському Київської губернії та Андрушевському Волинської губернії сільських двокласних училищах [4, арк. 18].

На 1 січня 1905 р. функціонувала 41 шкільна бібліотека: 26 – при міністерських однокласних училищах, 7 – при двокласних, 3 – при школах грамоти, 4 – при церковнопарафіяльних школах і 1 – при приватному єврейському училищі [8, с. 74-75].

У 1906 р. бібліотечна комісія вперше укомплектувала бібліотеки двокласних училищ Міністерства народної освіти: в м. Коростишів Київської губернії на суму 10 крб. 87 коп., а також у м. Краснопілль Волинської губернії на 11 крб. 04 коп. Крім того, надали допомогу двокласному парафіяльному училищу у Вишгороді (Київська губернія), укомплектували десять бібліотек для однокласних училищ Міністерства народної освіти Київської, Подільської та Волинської губернії, а також три бібліотеки для церковнопарафіяльних шкіл [5, арк. 19].

Таким чином, діяльність бібліотечної комісії в досліджуваній період часу досягла вагомих успіхів. Діячі комісії підготували та видали кілька збірників з оглядом літератури, придатної для народу. Загалом за весь час свого існування комісією на кошти Товариства та за його підтримки було сформовано близько 1000 бібліотек. Причому приблизно 700 бібліотек відкрито безпосередньо членами Товариства, значна частина бібліотек уведена в експлуатацію на прохання земств та комітетів тверезості, які стали справжніми оередками просвітництва на Правобережній Україні.

Використана література

1. Александровский А. Ф. До 15-летия Киевского общества грамотности (1882-1897) / А. Ф. Александровский // Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1897 г. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1898. – С. 37-42.
2. Березівська Л. Д. Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.) / Л. Д. Березівська. – К. : Молодь, 1999. – 191 с.
3. Гордійчук О. В. Київське товариство грамотності: виникнення, структура, форми і методи діяльності / О. В. Гордійчук // Часопис української історії. – К., 2008. – Вип. 10. – С. 29-34.
4. Державний архів міста Києва, ф. 168, оп. 1, спр. 3, 79 арк.
5. Державний архів міста Києва, ф. 168, оп. 1, спр. 7, 100 арк.
6. Державний архів міста Києва, ф. 168, оп. 1, спр. 28, 96 арк.
7. Державний архів Київської області, ф. 2, оп. 32, спр. 196, 89 арк.
8. Калиниченко А. Київське товариство грамотності / А. Калиниченко, Н. Калиниченко // Рідна школа. – 1997. – № 12. – С. 74-75.
9. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1896 г. – К. : Тип. Императорского Университета Св. Владимира. Акц. о-ва печатного и издательского дела Н.Т. Корчак-Новицкого, 1897. – 43 с.
10. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1897 г. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1898. – Разд. паг.
11. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1898 г. – К. : Тип. Т.Г. Мейнандера, 1899. – 196 с.
12. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1900 г. – К. : Тип. М. Д. Ивановой, 1901. – 124 с.

13. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1903 г. – К. : Тип. Н. А. Гирьч, 1904. – Разд. паг.
14. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1904 г. – К. : Тип. Императорского Университета Св. Владимира. Акц. о-ва печатного и издательского дела Н. Т. Корчак-Новицкого, 1905. – Разд. паг.
15. Отчет о деятельности Киевского общества грамотности за 1906 г. – К. : Тип. 1-й Киевской Артели Печатного дела, 1907. – 99 с.
16. Устав Киевского общества грамотности. – К.: Тип. С. В. Кульженко, 1897. – 7 с.
17. Устав, положения и инструкции Киевского общества грамотности. – К. : Тип.Т. Г. Мейнандера, 1899. – 42 с.
18. Центральний державний історичний архів України, ф. 442, оп. 838, спр. 89, арк. 1-8.

Kryk N. V.

candidate of historical sciences, head librarian of the subscription of the historical faculty Kamianets-Podilskyi National University Ivan Ohienko (Ukraine, Kamianets-Podilskyi)

Gordiychuk O. V.

candidate of historical sciences, senior lecturer of social work and personnel policy in Bukovyna State Finance and Economics University (Ukraine, Chernovtsy)

Activities Library Commission Kiev Society literacy in right-bank Ukraine in the second half of 19 – early 20 century

The article highlights the activities of the library commission Kiev Society literacy on the organizational work of opening libraries in right-bank Ukraine in the second half of 19 – early 20 century.

Key words: Kyiv Society literacy, library commission, libraries, library collection, library management, books, reading.

Деятельность библиотечной комиссии Киевского общества грамотности на Правобережной Украине во второй половине XIX – нач. XX в.

В статье освещается деятельность библиотечной комиссии Киевского общества грамотности по организации открытия библиотек на Правобережной Украине во второй половине XIX – нач. XX в.

Ключевые слова: Киевское общество грамотности, библиотечная комиссия, библиотеки, библиотечный фонд, библиотечное дело, книги, читальня.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

<i>Айвазян Олена Борисівна</i>	кандидат історичних наук, голова обласного методичного об'єднання, директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
<i>Баланюк Тетяна Миколаївна</i>	провідний бібліотекар відділу обслуговування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
<i>Богачик Ольга Вікторівна</i>	бібліотекар читального залу електронної бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Великосельська Ольга Михайлівна</i>	завідувач науково-методичного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
<i>Гончарова Ліана Віталіївна</i>	завідувач читального залу історичного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Грінішина Ірина Іванівна</i>	провідний бібліотекар читального залу №1 бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Двойнос Наталія Юріївна</i>	завідувач читального залу наукової бібліотеки Хмельницького університету управління та права
<i>Дитинник Людмила Вікторівна</i>	директор бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
<i>Дурицька Майя Василівна</i>	бібліотекар наукової бібліотеки Подільського державного аграрно-технічного університету
<i>Залізнюк Олена Сергіївна</i>	в. о. завідувачки сектора каталогізації відділу газетних фондів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського, молодший науковий співробітник
<i>Іванова Лариса Василівна</i>	завідувач бібліотеки навчальної та наукової літератури національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
<i>Климчук Людмила Вікторівна</i>	кандидат історичних наук, директор бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Клімчук Тетяна Петрівна</i>	завідувач читального залу природничого факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Козак Наталія Олександрівна</i>	провідний бібліограф бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Крик Назарій Васильович</i>	бібліограф II-ї категорії Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Крючкова Надія Дмитрівна</i>	завідувач відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Куверіна Анжела Павлівна</i>	бібліотекар I-ї категорії бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Литвиненко Олеся Валеріївна</i>	завідувач відділу комплектування і наукової обробки документів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.

<i>Лук'янчук Ірина Миколаївна</i>	Огієнка завідувач читального залу факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Молчанова Світлана Артемівна</i>	завідувач сектора відділу обслуговування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету
<i>Нетеча Оксана Василівна</i>	бібліотекар читального залу електронної бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Опря Тамара Миколаївна</i>	завідувач інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Резнічук Людмила Василівна</i>	завідувач відділу абонементів та читальних залів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Синиця Надія Миколаївна</i>	директор Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського, заслужений працівник культури, член президії УБА, голова обласного відділення УБА
<i>Ситник Людмила Василівна</i>	завідувач центрального абонементу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Соловйова Наталія Олександрівна</i>	провідний бібліотекар бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
<i>Циганок Ольга Миколаївна</i>	завідувач наукової бібліотеки Подільського державного аграрно-технічного університету
<i>Швець Ірина Миколаївна</i>	молодший науковий співробітник відділу газетних фондів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського